

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA**

VIKTORIJA BILIUTĖ

**BAUSMIŲ VYKDYMO BŪKLĖ IR DINAMIKA
LIETUVOJE**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
doc. dr. Alfredas Kiškis**

Vilnius, 2012

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. LIETUVOJE TAIKOMŲ BAUSMIŲ RŪŠYS	6
2. BAUSMIŲ VYKDYMO PRAKTIKA LIETUVOJE.....	15
2.1. Juridiniams asmenims taikomų bausmių vykdymo dinamikos Lietuvoje statistinių rodiklių apžvalga.....	15
2.2. Fiziniam asmenims taikomų bausmių vykdymo dinamikos Lietuvoje statistinių rodiklių apžvalga.....	19
2.2.1. Bausmių vykdymo susijusių su laisvės atėmimu Lietuvoje 2004-2010 metais statistika.....	19
2.2.2. Bausmių vykdymo nesusijusių su laisvės atėmimu Lietuvoje 2004-2010 metais statistika.....	36
2.3. Bausmių vykdymo būklė Lietuvoje, situacijos apžvalga	39
3. BAUSMIŲ VYKDYMO BŪKLĖS LIETUVOJE, PROBLEMŲ BEI GALIMŲ SPRENDIMO BŪDŲ EMPIRINIS TYRIMAS.....	48
3.1. Tyrimo metodikos pagrindimas ir aprašymas	48
3.2. Tyrimo rezultatų analizė ir apibendrinimas	49
IŠVADOS.....	57
REKOMENDACIJOS.....	59
LITERATŪRA.....	60
ANOTACIJA	67
ANOTATION	68
SANTRAUKA	69
SUMMARY	71
PRIEDAI.....	73
1 priedas. Apklausos anketos gyventojams pavyzdys.....	74
2 priedas. Apklausos rezultatai, sugrupuoti pagal išsilavinimą ir amžių	77
3 priedas. Mokslininkų apklausos rezultatai	83

ĮVADAS

2003 m. gegužės 1 dieną Lietuvos Respublikoje įsigaliojo nauji baudžiamasis, baudžiamojo proceso bei bausmių vykdymo kodeksai. Tačiau baudžiamųjų įstatymų leidyba ties tuo neapsistojo – baudžiamasis kodeksas buvo keičiamas kiekvienais metais, kartais netgi keletą kartų per vienerius metus, pradedant 2003 metais, baigiant 2011 m.¹ Šiek tiek mažiau buvo keistas baudžiamojo proceso kodeksas, o bausmių vykdymo kodeksas buvo keičiamas vos aštuonis kartus: vieną kartą 2004-aisiais metais, po du kartus 2005-aisiais ir 2006-aisiais metais, 2010-aisiais metais ir vieną kartą 2011-aisiais metais.²

Šitaip bekintant teisės aktams, kinta ir nusikalstamumo, kartu su juo – bausmių vykdymo būklė ir dinamika. Juk nusikalstamumas, kaip reiškiny, priklauso nuo visuomenės socialinės, demografinės ekonominės, teisinės, politinės ir moralinės padėties ir raidos,³ jis egzistuoja visose be išimties pasaulio valstybėse, jį nuolat stengiamasi suvaldyti, ieškoti tam tinkamų veiksmingų būdų ir priemonių. Kai šalyje padėtis tvirta, nusikalstamumo padėtis taip pat nekinta.⁴ Kuomet šalyje silpnėja valstybės politika bei ekonominė padėtis, vis stiprėja visuomenės socialinė atskirtis, nusikalstamų veikų skaičius svyruoja – gali tiek didėti, tiek mažėti. Įmanoma drąsiai teigti, jog yra akivaizdus ryšys tarp nusikalstamumo ir bausmių vykdymo. Juk viena iš bausmės teorijų yra atpildo teorija, kurios esmė apibūdinama taisykle „dantis už dantį, akis už akį“.⁵ Asmuo, padaręs nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, turi atsakyti, jo atžvilgiu turi būti taikoma konkreti bausmė, ji įvykdoma. Tačiau egzistuoja reiškiny – latentinis nusikalstamumas, kuris neleidžia teigti, jog egzistuoja *tiesioginis* ryšys tarp nusikalstamumo ir bausmių vykdymo. Nėra valstybės, kurioje būtų užregistruojamos ir ištiriamos visos nusikalstamos veikos bei atitinkamon atsakomybėn patraukiami jas padarę asmenys, o jų atžvilgiu būtų skiriama reali laisvės atėmimo bausmė, bausmės vykdymo atidėjimas ar paskirta kitokios rūšies bausmė. Kitas aspektas yra tai, kad priklausomai nuo to, kaip yra vykdomos paskirtos bausmės, nuteistųjų asmenų resocializacija būna sėkminga arba ne. Jei nuteisti laisvės atėmimu asmenys yra laikomi nežmoniškose, antisocialiose sąlygose, jų resocializacija nėra sėkminga. Išleisti į laisvę jie sunkiai prisitaiko prie naujų gyvenimo sąlygų, naujų socialinių reikalavimų ir dėl to vėl nusikalsta.

¹ Žr. Valstybės žinios. *Žin.*, 2003, Nr. 38-1733, *Žin.*, 2004, Nr. 72-2492, *Žin.*, 2005, Nr. 81-2945, 2006, Nr. 141-5401, 2007, Nr. 81-3309, *Žin.*, 2008, Nr. 73-2796, *Žin.*, 2009, Nr. 77-3168, *Žin.*, 2010, Nr. 75-3792 ir kt.

² Žr. Valstybės žinios. *Žin.*, 2004, Nr. 115-4278, *Žin.*, 2005, Nr. 58-2001, *Žin.*, 2005, Nr. 58-2002, *Žin.*, 2006, Nr. 68-2494, *Žin.*, 2006, Nr. 68-2495, *Žin.*, 2010, Nr. 12-558, *Žin.*, 2010, Nr. 48-2293, *Žin.*, 2011, Nr. 81-3961.

³ Dapšys A. Nusikalstamumo tendencijos ir jo prevencijos perspektyvos Lietuvoje (Kriminologinis prognostinis aspektas). Jurisprudencija. 1999. Nr. 11(3). P.6.

⁴ Dapšys A. Nusikalstamumo tendencijos ir jo prevencijos perspektyvos Lietuvoje (Kriminologinis prognostinis aspektas). Jurisprudencija. 1999. Nr. 11(3). P.6.

⁵ Blaževičius J. ir kt. Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 13

Dėl netolygios ir nevienareikšmiškos Lietuvos valstybės politikos, dėl bausmių griežtinimo ir švelninimo, taip pat dėl ir kitų priežasčių, nusikalstamumas bei bausmių vykdymo situacija, tendencijos per eilę metų kito. Šiame darbe analizuojama, nagrinėjama bausmių vykdymo būklė ir dinamika Lietuvos Respublikoje 2004 – 2010 metais.

Darbo aktualumą sąlygoja tai, jog įsigaliojus naujiems baudžiamojo, baudžiamojo proceso ir bausmių vykdymo kodeksams šalyje įsigaliojo teisės normos, nustačiusios, jog už vieną nusikaltimą galima tik viena bausmė, griežtėjo bausmės skyrimo už kelis nusikaltimus taisyklės bei atsakomybė už smurtinius nusikaltimus, praplėstos galimybės plačiau taikyti bausmės vykdymo atidėjimą ir kt.⁶ Dėl šių pokyčių keitėsi tiek nusikalstamumo, tiek bausmių vykdymo rodikliai, kadangi pakeista dalis teisės normų, kurių pagrindu asmuo patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn, jam skiriama ir vykdoma bausmė. Keičiasi ir pačių nusikalstamų veikų įvairovė, nes auga šiuolaikinių nusikaltimų, tokių kaip sukčiavimas, nusikaltimai elektroninėse erdvėse, bankininkystės sferoje ir kt., skaičius. Temos aktualumą atspindi ir tai, jog bausmių skyrimo ir vykdymo juridiniams asmenims praktika yra pakankamai nauja, kelianti susidomėjimą, nors jos ir nėra labai daug. Bausmių vykdymo būklė ir dinamiką Lietuvoje tirti tikslinga taip pat dėl to, kad nagrinėjant situaciją, galima stebėti ne vien bausmių vykdymo kaitos tendencijas, tačiau taip pat galima pažvelgti į šį reiškinį kitu kampu – kaip nuteistojo padėtis kito per eilę metų, kokia teisės aktų tobulinimo reali įtaka bausmę atliekantiems asmenims, kokia bausmes vykdančių institucijų personalo pozicija keičiant bei įgyvendinant teisės aktus, koks yra dažniausiai pasitaikančių problemų spektras tiek bausmę atliekančio asmens, tiek bausmę vykdančios institucijos kasdienybėje. Ši tema neprarado aktualumo ir ateityje, kadangi nagrinėjant bausmių vykdymo rodiklius, galima daryti sąlygines išvadas apie bausmių efektyvumą, veiksmingumą, remiantis praktikos analize žengti būtinų ir reikalingų pokyčių link.

Darbo naujumas. Lietuvoje mokslinių publikacijų nagrinėjant bausmių vykdymo fiziniams asmenims būklę ir dinamiką nėra labai daug. Arešto bausmės taikymą Lietuvoje tyrė A. Čepas ir G. Sakalauskas,⁷ įkalinimo praktiką ir prasmę – G. Sakalauskas,⁸ šis autorius taip pat išskyrė laisvės atėmimo bausmės atlikimo formų prielaidas⁹, T. Mackevičius ir M. Rakštelis analizavo laisvės apribojimo bausmės įgyvendinimą.¹⁰ Mokslinių straipsnių, kuriuose tiriamos juridinių asmenų atsakomybės taikymo, realizavimo problemos yra, tačiau išsamesnių tyrimų, kokia yra bausmių vykdymo juridiniams asmenims būklė ir dinamika Lietuvoje, dar nėra.

⁶ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. Vilnius: Justitia, 2006. P-68-70.

⁷ Čepas A., Sakalauskas G. Ar prasminga arešto bausmė? // Teisės problemos. 2009. T. 4 (66), P. 5-27.

⁸ Sakalauskas G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė. // Sociologija. Mintis ir veiksmai. 2007. T. 2 (20), P. 122-134.

⁹ Sakalauskas G. Socialinės ir ekonominės naujų laisvės atėmimo bausmės atlikimo formų taikymo prielaidos Lietuvoje. // Teisės problemos. 2006. T. 4 (54), P. 5-45.

¹⁰ Mackevičius T., Rakštelis M. Laisvės apribojimo bausmės įgyvendinimas. // Jurisprudencija. 2010. T. 4 (122), P. 261-277.

Darbo problema. Realizavus teisės reformą 2003-aisiais metais, teisės aktuose reglamentuota tiek fizinių, tiek juridinių asmenų atsakomybė už nusikalstamas veikas. Tačiau informacijos apie bausmių, vykdomų nusikalstamą veiką padariusių juridinių asmenų atžvilgiu, stygius apsunkina situacijos Lietuvoje 2004-2010 metais tyrimą. Tuo tarpu fiziniams asmenims vykdomų bausmių, ypač tų, kuriomis ribojama teisės aktų reikalavimus pažeidusių asmenų laisvė, problemų spektras pakankamai platus, kai kurios jų jau giliai išsiskyrusios. Šios problemos suvokiamos ir įvardijamos, bet nepakankamai aktyvus, racionalus ir greitas jų sprendimas Lietuvoje priveda prie tarptautinių teisės aktų pažeidimo bei Lietuvos įvaizdžio menkavertiškumo Europos lygmeniu. Todėl bausmių vykdymo būklė Lietuvoje atskleidžiama parodant sistemos trūkumus, o ne privalumus, kuriuos būtų galima analizuoti tik tada, jei būtų tinkamai reaguojama į situaciją.

Tyrimo objektas. Bausmių vykdymo būklė ir dinamika Lietuvoje 2004-2010 metais.

Darbo tikslas. Ištirti bausmių, taikomų fiziniams ir juridiniams asmenims, vykdymo būklę ir dinamiką Lietuvoje 2004-2010 metais.

Darbo uždaviniai. Siekiant įgyvendinti užsibrėžtą tikslą, šiame darbe naudojami šie uždaviniai:

1. išskirti pagrindines Lietuvoje taikomų bausmių rūšis bei palyginti jas tarptautiniame kontekste;
2. ištirti juridiniams asmenims taikomų bausmių dinamiką Lietuvoje 2004-2010 metais;
3. ištirti fiziniams asmenims taikomų bausmių dinamiką Lietuvoje 2004-2010 metais;
4. atskleisti bausmių vykdymo būklę, t.y. įvardyti pagrindines problemas, susijusias su bausmių vykdymu Lietuvoje;
5. sukurti anketinės apklausos klausimyną ir atlikti tyrimą, kurio pagrindas – išanalizuoti ekspertų nuomonę apie bausmių, taikomų fiziniams ir juridiniams asmenims, vykdymo būklę bei visuomenės poziciją bausmių vykdymo klausimais Lietuvoje;

Tyrimo imtis. Ekspertų apklausos – 10 respondentų, anketinio gyventojų tyrimo 100 respondentų.

Darbo metodai. Atliekant šį darbą taikomi šie metodai:

1. Mokslinės literatūros sisteminė analizė.
2. Statistinė analizė.
3. Surinktų duomenų ir informacijos sisteminimas.
4. Anketinė ekspertų ir gyventojų apklausa.
5. Apibendrinimas.

Mokslinės literatūros analizė bus naudojama gvildenant įvairių autorių suformuluotas bausmių vykdymo, nusikalstamumo, bausmių sampratas. Lietuvos oficialiosios statistikos duomenys renkami ir sisteminami analizės ir lyginamuoju būdu. Ekspertų apklausos bei anketinio tyrimo metodai pasitelkti siekiant įvertinti bausmių vykdymo būklę ir pagrindines bausmių vykdymo problemas Lietuvoje.

1. LIETUVOJE TAIKOMŲ BAUSMIŲ RŪŠYS

Siekiant išsiaiškinti bausmių vykdymo būklę ir dinamiką Lietuvoje, pirmiausia reikėtų trumpai apibūdinti bausmių, kurios skiriamos nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui, sistemą Lietuvoje, apžvelgti bausmių rūšis tarptautiniu lygmeniu, siekiant sugretinti su bausmių sistema Lietuvoje.

Bausmė – tai Lietuvos Respublikos vardu skiriama prievartos priemonė asmeniui, padariusiam nusikaltimą arba baudžiamąjį nusižengimą, šitokiu būdu suvaržant jo teises ir priskiriant papildomas pareigas. Bausmės paskirtis – sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo, nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas, paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų bei užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.¹¹ Kiekviena bausmė teisės aktų reikalavimams nepaklususį asmenį turėtų paveikti ne tik realiai, sukeliant tam tikrus suvaržymus (turima omenyje ne vien laisvės atėmimas, apribojimas, tačiau ir materialinių išteklių sumažėjimas), tiek psichologiškai – asmuo jaučia kalnę, diskomfortą, nepasitenkinimą savimi, tiek prevenciškai – tikėtina, jog asmuo, padaręs nusikalstamą veiką daugiau nebusikals, artimi jo aplinkos žmonės taip pat – juk akivaizdžios neleistino elgesio pasekmės. Bausmė, nesvarbu kokia paskirta, turi būti įtikinama, t.y. kaltininkas turi suvokti, kad bausmės rūšis ir dydis yra proporcingi nusikalstamai veikai.¹²

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse¹³ yra išvardytos visos Lietuvoje taikomos bausmės, kurias, remiantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksu¹⁴, galima suskirstyti į tris grupes.

1. Bausmės, susijusios su nuteistųjų turtinių teisių apribojimu.

1.1. Bauda. Ši bausmė ypatinga tuo, kad vykdant šią bausmę nuteistajam pataisos priemonių poveikis nėra taikomas per tam tikrą laiko tarpą, gali būti įgyvendinama tuoj pat. Baudos, kaip bausmės, specifinė ypatybė yra minimalus represinis poveikis nuteistajam, ji neapriboja nuteistojo laisvės pasirinkti gyvenamąją vietą, darbą ir kita.¹⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47 straipsnyje nustatyta, jog baudos dydis matuojamas MGL (minimalaus gyvenimo lygio) dydžiu, minimalus baudos bausmės dydis 1 MGL, maksimalus

¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 86-4162

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404447 [žiūrėta 2011-12-05]

¹² Šulija G. Bausmių skyrimo nuostatų konkretinimo problemos naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. // *Teisė*. 2003. Nr. 48, P. 160.

¹³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 86-4162

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404447 [žiūrėta 2011-12-05]

¹⁴ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 81-3961

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=403282 [žiūrėta 2011-12-05]

¹⁵ Blaževičius J. ir kt. Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 139

fiziniam asmeniui 1500 MGL dydžio, juridiniam asmeniui – 50000 MGL dydžio bauda.¹⁶ Baudos bausmė yra puiki alternatyva laisvės atėmimui, dėl jos nenurodomo konkretaus dydžio gali būti diferencijuojama atsižvelgiant į nuteistojo materialinę padėtį. Taip pat iš baudų valstybė gauna finansinių pajamų, o nusikaltęs asmuo tarsi įpareigojamas kompensuoti visuomenei ir nukentėjusiajam nusikalstama veika padarytą žalą.¹⁷ Baudos skyrimas asmeniui taip pat turi neigiamų padarinių jei žvelgiama iš teisingumo įgyvendinimo pozicijų. Bauda yra turtinė bausmė, ja nepasitikima, nes net tokios pačios baudos nevienodai veikia skirtingos turtinės padėties asmenis, ji neturėtų būti skiriama dažnai, nes daro poveikį ne tik kaltininkui, bet ir jo šeimos nariams, tuo pažeisdama bausmės individualizavimo principą.¹⁸

1.2. Juridinio asmens veiklos apribojimas. Tai terminuotas draudimas verstis tam tikros rūšies veikla, galintis trukti nuo vienerių iki penkerių metų. Teismas, skirdamas juridinio asmens veiklos apribojimo bausmę, uždraudžia juridiniam asmeniui verstis tam tikra veikla ar įpareigoja uždaryti tam tikrą juridinio asmens padalinį.¹⁹

1.3. Juridinio asmens likvidavimas. Šia bausme juridiniai asmenys yra įpareigojami per teismo nustatytą terminą nutraukti visą ūkinę, komercinę, finansinę ar profesinę veiklą ir uždaryti visus juridinio asmens padalinius.²⁰ Taigi, juridinio asmens likvidavimas reiškia visapusišką juridinio asmens veiklos pabaigą, be jokios galimybės koku nors būdu savo veiklą perleisti kitam juridiniam asmeniui. Juridinio asmens likvidavimas tai pati griežčiausia valstybės privartos priemonė juridiniam asmeniui. Likvidavimo bausmė yra „mirties bausmė“ organizacijai.²¹

2. Bausmės, susijusios su nuteisto asmens asmeninių teisių apribojimu.

2.1. Viešieji darbai. Viešųjų darbų esmė - asmens, nuteisto atlikti viešuosius darbus, įpareigojimas per teismo paskirtą laiką neatlygintinai dirbti. Nuteistasis įpareigojamas dirbti nuo 10 iki 40 valandų per mėnesį visuomenės labui, tačiau šis laikas negali būti ilgesnis nei 480 valandų, kai bausmė skiriama už nusikaltimą, ir 240 valandų, kai bausmė skiriama už baudžiamąjį nusižengimą.²² Viešųjų darbų bausmė skiriama tik esant raštiškam nuteistojo sutikimui. Atlikti viešuosius darbus nereikia specializuotų ar ypatingai kvalifikuotų darbo įgūdžių. Viešųjų darbų bausme siekiama, kad nusikaltėlio atliktas darbas kompensuotų aplinkiniams padarytus

¹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 86-4162

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404447 [žiūrėta 2011-12-05]

¹⁷ Šulija G. Baudos bausmė ir jos paplitimas Europos Sąjungos valstybėse. // *Teisė*. 2004. Nr. 52, P. 108.

¹⁸ Šulija G. Baudos bausmė ir jos paplitimas Europos Sąjungos valstybėse. // *Teisė*. 2004. Nr. 52, P. 112.

¹⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 86-4162

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404447 [žiūrėta 2011-12-08]

²⁰ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 92.

²¹ Soloveičikas D. Juridiniams asmenims taikomos bausmės, baudžiamojo poveikio priemonės ir jų ypatumai: analizė. // *Teisė*. 2006. Nr. 59, P. 116.

²² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 86-4162

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404447 [žiūrėta 2011-12-08]

nuostolius, o pačiam asmeniui būtų sukurtos sąlygos vėl integruotis į visuomenę; beje, tai ekonomiškiausia laisvės atėmimo alternatyva.²³

3. Bausmės, kuriomis apribojama nuteistųjų laisvė.

3.1. Laisvės apribojimas. Laisvės apribojimo bausmė gali būti skiriama nuo trijų mėnesių iki dvejų metų.²⁴ Skiriant šią bausmę nusikalstamą veiką padaręs asmuo nėra izoliuojamas nuo visuomenės. Tačiau teismas skirdamas šią bausmę nuteistajam gali nustatyti tam tikras pareigas, draudimus, įpareigojimus (pavyzdžiui, pareigą be teismo ar bausmę vykdančios institucijos žinios nekeisti gyvenamosios vietos, draudimą lankytis tam tikrose vietose, bendrauti su tam tikrais asmenimis ar asmenų grupėmis, įpareigojimą tam tikru laiku būti namuose, atlyginti nusikalstama veika padarytą turtinę žalą ar jos dalį arba tokią žalą pašalinti savo darbu ir kt.²⁵). Būtent apribojimų ir draudimų sistema yra šios bausmės esmė ir pagrindiniai nubaudo elementai.²⁶ Kadangi asmuo nėra atskiriamas nuo visuomenės, jis gali dirbti, mokytis, neprarasdamas susiformavusių įgūdžių bei tobulinti savo kvalifikaciją, tačiau privalo paisyti teismo paskirtų įpareigojimų.

3.2. Areštas. Už nusikaltimą nustatoma nuo penkiolikos iki devyniasdešimties parų arešto, už baudžiamąjį nusižengimą – nuo dešimties iki keturiasdešimt penkių parų arešto.²⁷ Jei teismas paskyrė areštą iki keturiasdešimt penkių parų, yra galimybė arešto bausmę atlikti poilsio dienomis. Areštas – tai vadinamoji šoko terapija kaltininkui:²⁸ asmuo trumpai yra atskiriamas (griežtos izoliacijos sąlygomis) nuo visuomenės, tikintis, kad tai jį paveiks (išgąsdins ar pan.) ir atims norą ateityje kartoti nusikalstamą veiką.²⁹ Nors areštas yra trumpalaikis laisvės atėmimas, maksimaliai trunkantis iki devyniasdešimt parų, jo metu nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui yra daromas poveikis tam, jog būtų pasiekti bausmės tikslai. Tačiau nėra galimybės pilnavertiškai įgyvendinti minėtųjų tikslų dėl to, jog neįmanoma per trumpą laiką pažinti nuteistojo, tinkamai įvertinti jo moralinių nuostatų, vertybių. Paminėtina arešto ypatybė ta, kad atliekantiems šią bausmę nuteistiesiems negali būti taikomas lygtinis atleidimas nuo arešto bausmės prieš terminą arba neatliktos arešto bausmės dalies pakeitimas

²³ Kačerauskas J. 2000 metų Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įteisintų bausmių, alternatyvių laisvės atėmimui, vertinimas, remiantis baudžiamosios politikos kontekstu. // Jurisprudencija. 2004. Nr. 57 (49), P. 112.

²⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 86-4162

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404447 [žiūrėta 2011-12-08]

²⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 86-4162

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404447 [žiūrėta 2011-12-08]

²⁶ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai. Vilnius: Justitia, 2008. P. 219.

²⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 86-4162

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404447 [žiūrėta 2011-12-08].

²⁸ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai. Vilnius: Justitia, 2008. P. 222.

²⁹ Kačerauskas J. 2000 metų Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įteisintų bausmių, alternatyvių laisvės atėmimui, vertinimas, remiantis baudžiamosios politikos kontekstu. // Jurisprudencija. 2004. Nr. 57 (49), P. 114.

švelnesne bausme.³⁰ Tokius ribojimus lemia bausmės pobūdis ir tai, kad ji yra trumpalaikė. Arešto bausmė atliekama specializuotoje vietoje – areštinėje, skirtingai nei administracinis areštas, kuris atliekamas policijos įstaigų numatytose vietose. Areštas – tai savotiškas priminimas nusikaltėliui, kad po arešto gali sekti kur kas griežtesnė panašaus pobūdžio bausmė, t.y. laisvės atėmimas.³¹

3.3. Terminuotas laisvės atėmimas. Ši bausmė gali būti skiriama tik nusikaltimą padariusiam asmeniui, o jos esmė – nuteistojo atskyrimas nuo visuomenės bei izoliavimas konkrečiam laikotarpiui tam skirtoje specializuotoje valstybės įstaigoje. Terminuoto laisvės atėmimo bausmė gali būti skiriama nuo trijų mėnesių iki dvidešimties metų, jei neatlikus bausmės padaromas naujas nusikaltimas, gali būti paskirta iki dvidešimt penkerių metų laisvės atėmimo bausmė.³² Terminuoto laisvės atėmimo bausmę vykdo pataisos įstaigos – pataisos namai, nepilnamečių pataisos namai, kalėjimai, atviros kolonijos.³³ Pataisos įstaigoje siekiama visapusiškai perauklėti nusikaltimą padariusį asmenį, siekiama jam įdiegti dorovingas nuostatas ir vertybes, socialinius bei darbo patirties įgūdžius. Į kokią konkrečią pataisos įstaigą asmuo bus paskirtas atlikti terminuotą laisvės atėmimo bausmę priklauso nuo to, ar tai pirmoji ar jau pakartotinė laisvės atėmimo bausmė, nuo to, koki nusikaltimą – tyčinį ar neatsargų – padarė, nuo pilietybės, nuo užimtų pareigų (buvę politikai, valstybės tarnautojai), nuo sveikatos būklės, taip pat atskirai laikomi ir nuteistieji laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme.

3.4. Laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Ši bausmė atliekama kalėjime, skiriama tik už labai sunkius nusikaltimus. Jeigu baudžiamasis įstatymas numato galimybę švelninti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, sušvelnintos laisvės atėmimo bausmės terminas negali būti trumpesnis negu dvidešimt penkeri metai.³⁴ Pirmuosius dešimt metų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atlikę nuteistieji įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka gali būti perkelti į pataisos namus.³⁵ Šios bausmės, kaip ir terminuoto laisvės atėmimo esmė – fizinis nuteistojo izoliavimas nuo visuomenės, tam tikrų teisių ir laisvių apribojimas bei specialių teisių ir pareigų nustatymas. Ši bausmė neribojama terminais, be to, ją skiriant ir vykdant neiškeliamas

³⁰ Blaževičius J. ir kt. Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 175.

³¹ Kačerauskas J. 2000 metų Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įteisintų bausmių, alternatyvių laisvės atėmimui, vertinimas, remiantis baudžiamosios politikos kontekstu. // Jurisprudencija. 2004. Nr. 57 (49), P. 114.

³² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 86-4162

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404447 [žiūrėta 2011-12-10].

³³ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 81-3961

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=403282 [žiūrėta 2011-12-10]

³⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 86-4162

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404447 [žiūrėta 2011-12-10].

³⁵ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai. Vilnius: Justitia, 2008. P. 225.

uždavinys pataisyti nuteistą.³⁶ Lietuvoje nei Baudžiamasis, nei Bausmių vykdymo kodeksas nenumato galimybės (lygtinai) paleisti laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistą asmenį, išskyrus malonės arba amnestijos tvarka.³⁷ Kaip žinia, amnestiją Lietuvos Respublikos Seimas skelbia įstatymu, turinčiu tokią pačią juridinę galią kaip Baudžiamasis kodeksas, o malonę teikia Lietuvos Respublikos Prezidentas, remdamasis nusikalstamą veiką padariusio ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę atliekančio asmens prašymu.

Aukščiau apibūdintos bausmės yra išvardintos sistemiškai – pradedant nuo švelniausios ir baigiant griežčiausia. Visų bausmių esmė – asmens, nepaisančio teisės aktų normų reikalavimų, nubaudimas. Tačiau ne kerštas. Nubaudimas siejamas su tam tikru siekiu – įgyvendinti bausmės tikslus, kuriuos sąlygiškai galima suskirstyti į tris grupes: 1. bausmės tikslai, keliami visiems be išimties visuomenės nariams, 2. bausmės tikslai, keliami nusikaltusiems asmenims, 3. bausmės tikslai, keliami teismui.³⁸ Visuomenė yra įpareigojama susilaikyti nuo nusikalstamų veikų darymo (bendroji prevencija), nusikaltęs asmuo privalo būti nubaustas ir šitaip atsakyti už savo neteisėtą elgesį, jam turi būti apribotos galimybės daryti naujus neteisėtus veiksmus, o atlikęs bausmę elgtis nenusikalstamai (specialioji prevencija), teismas, skirdamas bausmę nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, turi įgyvendinti teisingumą. Atsižvelgiant į tai, jog nusikalstamas veikas daro tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys, bausmių sistema yra pakankamai nuosekli siekiant paskirti bausmę visiems be išimties darantiems nusikalstamas veikas asmenims.

Lyginant bausmes, skiriamas nusikalstamas veikas padariusiems asmenims, tarptautiniame kontekste su Lietuvoje skiriamomis bausmėmis, galima teigti, jog Lietuvoje egzistuojanti sistema panaši į kitų šalių bausmių sistemas. Analizuojant atskirai juridinių ir fizinių asmenų baudžiamąją atsakomybę tikslinga pabrėžti, jog vienoje šalyse juridiniai asmenys traukiami baudžiamojon atsakomybėn, kitose – už juridinio asmens nusikalstamą veiką vis dėl to atsako fizinis asmuo. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė užsienyje yra nustatyta JAV, Didžiojoje Britanijoje, Švedijoje ir kt.³⁹ Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė pripažįstama ir Japonijoje, Norvegijoje, Danijoje, Jugoslavijoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje.⁴⁰ Vengrijoje juridiniams asmenims taikoma beveik analogiška bausmių sistema kaip ir Lietuvoje – veiklos likvidavimas (vykdomas tais atvejais, kai juridinis asmuo glaudžiai susijęs su nusikalstama veika, pavyzdžiui, jei juridinis asmuo buvo įsteigtas daryti nusikalstamus veiksmus ar neveikimą arba juos paslėpti; išimtis iš taisyklės – juridiniai asmenys, kurių veikla susijusių su svarbių viešųjų paslaugų teikimu, svarbių strateginių užduočių

³⁶ Blaževičius J. ir kt. Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 196.

³⁷ Bikelis S., Sakalauskas G. Laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistų asmenų lygtinis paleidimas: tarptautiniai standartai, užsienio šalių patirtis ir pasiūlymai Lietuvai. // Teisės problemos. 2008. Nr. 4 (62), P. 24.

³⁸ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai. Vilnius: Justitia, 2008. P. 209.

³⁹ Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Teisingumo ministerija. http://tm.infolex.lt/?item=taktai_list&aktoid=42972&strnr=52 [žiūrėta 2012-01-22]

⁴⁰ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 293.

ekonomikai ar nacionalinei gynybai, negali būti likviduojami), veiklos apribojimas arba bauda.⁴¹ Svarbu paminėti, jog tiek Lietuvoje, tiek užsienio valstybėse tam, kad veika, kurią padarė asmuo, būtų pripažinta kaip juridinio asmens nusikalstama veika, privalo būti bent dvi sąlygos – asmuo turi veikti ne savo, o išimtinai juridinio asmens interesais, bei asmuo turi būti juridiniu pagrindu susietas su juridiniu asmeniu.

Daugelyje kontinentinės Europos valstybių, įskaitant Šiaurės Europos šalis, juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės idėja praktiškai nėra pripažįstama – Vokietijoje, Italijoje, Belgijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Liuksemburge.⁴² Čekijoje už juridinio asmens padarytą nusikalstamą veiką atsako fizinis asmuo.⁴³ Šis baudžiamosios atsakomybės juridiniams asmenims netaikymas motyvuojamas tuo, kad juridinis asmuo pats savaime nepadarо nusikaltimo, o konkrečius nusikalstamus veiksmus ar neveikimą atlieka tik fizinis asmuo; taip pat tuo, kad baudžiamojon atsakomybėn kaltininkai gali būti patraukiami tik asmeniškai.

Analizuojant fizinių asmenų baudžiamąją atsakomybę turbūt vienareikšmiškai galima teigti, jog nėra pasauly valstybės, kurioje fiziniam asmeniui, padariusiam teisės aktų reikalavimams priešingus veiksmus ar neveikimą, nebūtų numatytos sankcijos už tokį elgesį. Visas fiziniams asmenims taikomas bausmės galima suskirstyti į keturias rūšis: bausmės, kuriomis daromas tiesioginis poveikis nusikaltėlio kūnui, bausmės, susijusiomis su laisvės ribojimu, bausmės, tiesiogiai įtakančias kaltininko turtinę padėtį ir bausmės, kuriomis ribojama nuteistojo asmeninė laisvė.

Kalbant apie kūną žalojančias bausmes, Koranui ištikimose musulmonų valstybėse už kai kuriuos nusikaltimus iki šiol baudžiama kūno bausmėmis, pavyzdžiui, plaštakos amputavimas, užmėtymas akmenimis, nuplakimas rykštėmis.⁴⁴ Taip pat mirties bausmė, kuri daugumoje Europos valstybių panaikinta kaip savo pobūdžiu žiauri, netinkama, autoritarinio pobūdžio. Nors beveik visos Afrikos šalys, dauguma Azijos, nemažai Amerikos valstybių ir islamo šalys mirties bausmės iki šiol nepanaikino.⁴⁵ Šias bausmes lyginant su Lietuvoje taikomų bausmių sistema, akivaizdu, jog demokratinėje Lietuvos Respublikoje šios bausmės negali būti skiriamos ir vykdomos.

Su laisvės ribojimu susijusios bausmės skiriasi kiekvienoje valstybėje, tačiau tarpusavy jos panašios. Laisvės atėmimas – vienintelė bausmė, kurią vykdant sunkius nusikaltimus padarę asmenys izoliuojami nuo visuomenės. Ši bausmė numatyta visose teisės sistemose, įgyvendinama Vokietijoje, Švedijoje, Portugalijoje, Prancūzijoje, Nyderlanduose, Islandijoje, Šveicarijoje ir kt.⁴⁶ Taip pat

⁴¹ Fülöp S. Hungary. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law, 2003. P. 42. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_voll.pdf [žiūrėta 2012-01-14]

⁴² Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 290.

⁴³ Adamova E., Kruzikova E. Czech Republic. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law, 2003. P. 26-34. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_voll.pdf [žiūrėta 2012-01-12]

⁴⁴ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 517.

⁴⁵ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 519.

⁴⁶ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 520.

Čekijoje,⁴⁷ Vengrijoje,⁴⁸ Slovakijoje,⁴⁹ kaimyninėje Lenkijoje⁵⁰ ir kt. Terminuotas laisvės atėmimas, kaip ir areštas (atliekamas nepertraukiamai arba švenčių ir poilsio dienomis), reglamentuojamas Lietuvos teisės aktuose. Italijoje numatytas dalinis areštas, kuris reiškia, kad nuteistasis kalėjime turi praleisti ne mažiau kaip 10 valandų per dieną, savaitgalio areštas, kuomet nuteistasis kalėjime turi praleisti tik šeštadienius ir sekmadienius (savaitgalio areštas numatytas ir Portugalijos baudžiamajame kodekse), Anglijoje ir anglosaksiškos teisės sistemos šalyse svarbią vietą bausmių sistemoje užima namų areštas, kai nuteistasis bausmę atlieka savo namuose (atimant galimybę vogti, sukelti muštynes, suteikiant galimybę dirbti, mokytis, gydytis).⁵¹ Valstybėse realizuojama laivės atėmimo bausmė, atsižvelgiant į nustatytus tiek trumpalaikius, tiek ilgalaikius jos trukmės terminus, turi įvairius pavadinimus: areštas, terminuotas laisvės atėmimas, įkalinimas, uždarymas, mažasis areštas, didysis įkalinimas ir kt.

Kita bausmė, susijusi su laisvės atėmimu – laisvės atėmimas iki gyvos galvos, kuris praeityje egzistavo visur, o dabartinais laikais Norvegija, Ispanija ir Portugalija yra atsisakiusios šios bausmės.⁵² Turint omeny, kad laisvės atėmimas iki gyvos galvos yra tarytum alternatyva mirties bausmei, sektinas ir sveikintinas pavyzdys, kuomet yra sudaromos sąlygos asmeniui pasitaisyti, koreguoti savo elgesį ir atlikus ilgametę bausmę gyventi pilnavertį gyvenimą, pačiam save išsilaikant.

Privalu paminėti laisvės apribojimą, kurio esmė yra apriboti kaltininko galimybes dalyvauti visuomeniniame gyvenime kurį tai laiką. Nuteistasis, nors ir bausmę atlieka neizoliuotas nuo artimos aplinkos, privalo laikytis teismo paskirtų įpareigojimų. Ši bausmė teismo skiriama ne vien Lietuvoje, bet ir Anglijoje, JAV (vadinamas lygtiniu nuteisimu), Belgijoje, Prancūzijoje (bausmės atidėjimas), Islandijoje, Australijoje, Naujojoje Zelandijoje, Kanadoje, Skandinavijos valstybėse, Italijoje.⁵³ Žinoma, kiekvienoje valstybėje laisvės apribojimo sąlygos ir leistinas vykdymo laikotarpis skiriasi.

Iš bausmių, kuriomis ribojamos nuteistųjų asmeninės teisės, išskirtini viešieji darbai: bausmė, kurios vykdymo metu nuteistasis atlieka neatlygintinus darbus, o jais siekiama kompensuoti visuomenei patirtus nuostolius. Tačiau ši bausmė teismų skiriama ne visose šalyse. Anglijoje, Prancūzijoje, Liuksemburge, Portugalijoje, Nyderlanduose (šiose šalyse viešieji darbai įteisinti kaip savarankiška bausmė) ir kitose, Vokietijoje viešieji darbai neegzistuoja kaip savarankiška bausmė, o

⁴⁷ Adamova E., Kruzikova E. Czech Republic. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law, 2003. P. 26-34. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_voll.pdf [žiūrėta 2012-01-12]

⁴⁸ Fülöp S. Hungary. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law, 2003. P. 37-39. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_voll.pdf [žiūrėta 2012-01-14]

⁴⁹ Zajickova Z. Slovakia. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law, 2003. P. 81-82. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_voll.pdf [žiūrėta 2012-01-14]

⁵⁰ Bar M. and others. Poland. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law, 2003. P. 61-62

⁵¹ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 528-529.

⁵² Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 521.

⁵³ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 529-532.

Ispanijoje ir Švedijoje ši bausmės rūšis apkritai nėra įteisinta juridiskai.⁵⁴ Ši bausmė, kaip žinia, pagal įsiteisėjusį teismo nuosprendį Lietuvoje vykdoma. Pozityvu, jog vykdant šią bausmę neprarandami socialiniai ryšiai, darbiniai įgūdžiai, nereikia pereinamojo laikotarpio, kurio metu asmuo, atlikęs bausmę, turi integruotis į visuomenę.

Analizuojant turtinio pobūdžio bausmes išskiriamos dvi rūšys – konfiskacija ir bauda. Visas turto konfiskavimas galimas už ypatingai sunkius nusikaltimus (prekybą narkotikais, nusikalstamą veiką prieš žmogiškumą) Prancūzijoje, Vokietijoje,⁵⁵ o nusikaltimo įrankiai, priemonės, pagrobtas turtas konfiskuojamas Čekijoje,⁵⁶ Vengrijoje,⁵⁷ Prancūzijoje.⁵⁸ Baudos bausmė, egzistuojanti taip pat ilgai kaip ir laisvės atėmimas, yra efektyvi tuo, kad nuteistasis neizoliuojamas nuo visuomenės, bausmė gali būti įvykdoma iš karto, o ir valstybei naudinga. Šalis, kuriose taikoma baudos bausmė, turbūt būtų sunku išvardyti, tačiau apibendrinant galima pasakyti, jog kiekvienoje šalyje skiriasi baudos dydžiai ir jų skyrimo taisyklės kaltininkams, atsižvelgiant į jų finansinę padėtį bei padarytos nusikalstamos veikos pobūdį.

Nagrinęjant skirtingų valstybių bausmių sistemas tikslinga įvardyti bausmes, kurios Lietuvoje nėra taikomos. Pavyzdžiui, draudimas gyventi tam tikroje vietoje taikomas Čekijoje⁵⁹, Vengrijoje,⁶⁰ Slovakijoje.⁶¹ Ši nuostata turi prevencinę funkciją, kuria siekiama apsaugoti viešąją tvarką, šeimą, visuomenės sveikatą, moralines vertybes ar nuosavybę. Šio draudimo esmė atitinka Lietuvoje 2011 m. gruodžio 15 d. įsigaliojusio „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo“ pagrindinę idėją, kuomet smurtautojas, panaudojęs tyčinį fizinį, psichinį, seksualinį, ekonominį ar kitą poveikį, dėl kurio asmuo iš artimos aplinkos patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą, įpareigojimas laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos, jeigu jis gyvena su smurtą patyrusiu asmeniu arba įpareigojimas smurtautojui nesiartinti prie smurtą patyrusio asmens, nebendrauti, neieškoti ryšių su juo.⁶² Draudimas verstis profesine veikla įtvirtintas Prancūzijos, Italijos, Vengrijos baudžiamuosiuose įstatymuose, gali būti skirtingo laikotarpio, skirtingos taikymo sąlygos.⁶³ Taip pat paminėtinos savarankiškos bausmės – prievolė atlyginti nusikaltimu padarytą žalą, išpėjimas, atsiprašymas nukentėjusiojo, viešas

⁵⁴ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 536-537.

⁵⁵ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 522.

⁵⁶ Adamova E., Kruzikova E. Czech Republic. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law, 2003. P. 26-34. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_vol1.pdf [žiūrėta 2012-01-12]

⁵⁷ Fülöp S. Hungary. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law, 2003. P. 42. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_vol1.pdf [žiūrėta 2012-01-14]

⁵⁸ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 523.

⁵⁹ Adamova E., Kruzikova E. Czech Republic. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law, 2003. P. 26-34. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_vol1.pdf [žiūrėta 2012-01-12]

⁶⁰ Fülöp S. Hungary. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law, 2003. P. 37-39. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_vol1.pdf [žiūrėta 2012-01-14]

⁶¹ Zajickova Z. Slovakia. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law, 2003. P. 87-88. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_vol1.pdf [žiūrėta 2012-01-14]

⁶² Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. *Žin.*, 2011-06-14, Nr. 72-3475.

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=400334&p_query=apsaugos%20nuo%20smurto%20artimoje%20&p_tr2=2 [žiūrėta 2012-01-12].

⁶³ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 538-539.

nuosprendžių pakabinimas,⁶⁴ ištrėmimas iš šalies (bausmė, taikoma ne šalies piliečiams, gali būti terminuota ir neterminuota),⁶⁵ suteiktų titulų ar garbės ordinų, karinio laipsnio atėmimas.⁶⁶

Nors nusikaltėliams skiriamos bausmės lyginant tarptautiniu mastu turi ir panašumų, ir skirtumų, tačiau galima daryti išvadą, jog kiekviena valstybė, atsižvelgdama į savo poreikius, sukuria reikalingą įstatyminę bazę, pagal kurią nusikalstamą veiką padarę asmenys atsako baudžiamąja tvarka, ir šitaip įgyvendina teisingumą.

⁶⁴ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 539-540.

⁶⁵ Adamova E., Kruzikova E. Czech Republic. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law, 2003. P. 26-34. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_vol1.pdf [žiūrėta 2012-01-12]

⁶⁶ Zajickova Z. Slovakia. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law, 2003. P. 87-88. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_vol1.pdf [žiūrėta 2012-01-14]

2. BAUSMIŲ VYKDYMO PRAKTIKA LIETUVOJE

Bausmių vykdymas – tai tam tikra valstybinių institucijų ar įstaigų bei jose dirbančių pareigūnų veikla, kompleksinių būdų ir priemonių visuma, skirta įgyvendinti teismo paskirtą bausmę nuteisto asmens atžvilgiu. Privalu, jog bausmių įgyvendinimas būtų pagrįstas teisės aktų normomis. Galima teigti, jog bausmių vykdymas – tai visuomeniniai santykiai, atsirandantys vykdant (atliekant) kriminalines bausmes. Čia visuomet yra dvi šalys – bausmę vykdanči institucija (pareigūnas) ir nuteistasis.⁶⁷ Bausmių vykdymo, kaip tam tikros institucijos ar pareigūno veiklos, ir bausmių vykdymo įstatymų paskirtis – nustatyti tokią bausmių vykdymo tvarką, kad atlikęs bausmę nuteistasis savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis.⁶⁸ Ši teisės norma atspindi visos bausmių vykdymo sistemos veiklos kryptį, siekiamybę.

Būklė – ko nors buvimo kokybė⁶⁹, dinamika – kokio nors reiškinio kitimas, raida, ko nors eiga.⁷⁰ Bausmių vykdymo būklė – tai situaciją įgyvendinant teismo skirtą bausmę atskleidžiantis rodiklis, kuriuo remiantis galima nustatyti galiojančių teisės normų trūkumus, spragas, analizuojant nustatyti gaires, į kurias atsižvelgiant įmanoma tobulinti įstatyminę bazę. Bausmių vykdymo dinamika – tai teismo paskirtų bausmių įgyvendinimo statistinis rodiklis ir jo kitimas per tam tikrą konkretų laikotarpį. Analizuojant šią dinamiką atsiveria galimybė įvertinti ar teisės aktų koregavimas, tobulinimas pasiteisino, įvertinti grįžtamąjį ryšį (kaip visuomenė reaguoja į teisės aktų, konkrečių sankcijų už nusikalstamas veikas pakeitimus, ir ar tai davė teigiamą ar neigiamą rezultatą).

2.1. Juridiniams asmenims taikomų bausmių vykdymo dinamikos Lietuvoje statistinių rodiklių apžvalga

Juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme.⁷¹ Juridinis asmuo paprastai turi savo įstatus, nuostatus ar vidaus tvarką, taip pat vadovą arba asmenį, pagal įgaliojimą veikiantį juridinio asmens vardu. Juridiniai asmenys, nepaisant to, ar jie yra privatūs ar viešieji, gali būti patraukiami baudžiamajon atsakomybėn, tiesa, ne už visų Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatytų nusikalstamų veikų padarymą – Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsniuose nurodoma ar

⁶⁷ Blaževičius J. ir kt. Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 51

⁶⁸ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 81-3961

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=403282 [žiūrėta 2011-11-26]

⁶⁹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. <http://dz.lki.lt/get/11503/> [žiūrėta 2012-01-16]

⁷⁰ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. <http://dz.lki.lt/get/15126/> [žiūrėta 2012-01-16]

⁷¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 139-6550

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=411870 [žiūrėta 2012-01-09]

už konkrečią veiką juridinis asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Juridiniam asmeniui galima inkriminuoti nusikalstamos veikos padarymą, jeigu, pirma, jo atstovas padarė nusikalstamą veiką, antra, jis veikė pagal savo kompetenciją, vykdydamas darbo funkciją ar pavedimą, trečia, buvo įgaliotas veikti juridinio asmens vardu, kai padarė nusikalstamą veiką, ketvirta, veikė juridinio asmens interesais, siekdamas visiškos ar bent dalinės naudos juridiniam asmeniui.⁷² Todėl nusikalstama veika nėra atsitiktinė ir dažnai būna sąmoningai atliekama.

Remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43 straipsniu,⁷³ juridiniam asmeniui, padariusiam specialiojoje dalyje numatytą nusikalstamą veiką, gali būti skiriamos tik trijų rūšių bausmės: bauda, juridinio asmens veiklos apribojimas ir pati griežčiausia – juridinio asmens veiklos likvidavimas. Lietuvos BK įtvirtinta valstybės prievartos priemonių juridiniams asmenims sistema yra pakankamai siaura, todėl būtų racionalu, jog praktiškai visais atvejais teismai pirmiausia vertintų baudos skyrimo galimybę, bausmę diferencijuodami parinktų skiriamos baudos dydį, o ne siektų iškart apriboti juridinio asmens veiklą.⁷⁴ Bet kuriuo atveju teismas, skirdamas bausmę juridiniam asmeniui, negali nukrypti nuo nustatyto bausmių sąrašo.

Kaip minėta anksčiau, informacijos apie Baudžiamajame kodekse numatytų bausmių skyrimo ir vykdymo praktiką juridiniams asmenims yra itin mažai, nes arba nėra išaiškinamos visos nusikalstamos veikos, kurias padaro juridiniai asmenys, arba už juridinio asmens veiką baudžiamojon atsakomybėn patraukiami ne tie asmenys (t.y. atsakomybėn patraukiami fiziniai asmenys, glaudžiai susiję su juridiniu asmeniu), arba juridiniai asmenys neužsiima teisės aktams priešinga veikla.

Statistiniai duomenys šiuo aspektu taip pat labai minimalūs, tačiau jie, tikėtina, sulaukia nemažai interesantų. Viešai prieinami statistiniai rodikliai yra tokie abstraktūs, jog ką daugiausia įmanoma rasti – patrauktų baudžiamojon atsakomybėn ir nuteistų juridinių asmenų skaičius konkrečiais metais. Statistikos, kuri atspindėtų, kokios konkrečios bausmės (baudos, juridinio asmens veiklos apribojimo ar juridinio asmens veiklos likvidavimo) neteikia nei Lietuvos statistikos departamentas, nei Nacionalinė teismų administracija. Dėl to galima padaryti išvadą, jog tokia statistika arba tiesiog nesudarinėjama, arba nėra prieinama visuomenei. Todėl teks apsiriboti nuteistų juridinių asmenų per konkretų laikotarpį skaičiumi.

Lietuvos statistikos departamentas apie teismų nuteistus asmenis teikia statistiką nuo 2004 metų,⁷⁵ tačiau apie nuteistus juridinius asmenis statistinė informacija atsiranda tik nuo 2005 metų. Gali būti, jog 2004-aisiais metais nė vienas juridinis asmuo nepadarė nusikalstamos veikos, o gal

⁷² Soloveičikas D. Šiuolaikinės juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės realizavimo doktrinos. // Teisė. 2003. Nr. 46, P. 143.

⁷³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 86-4162

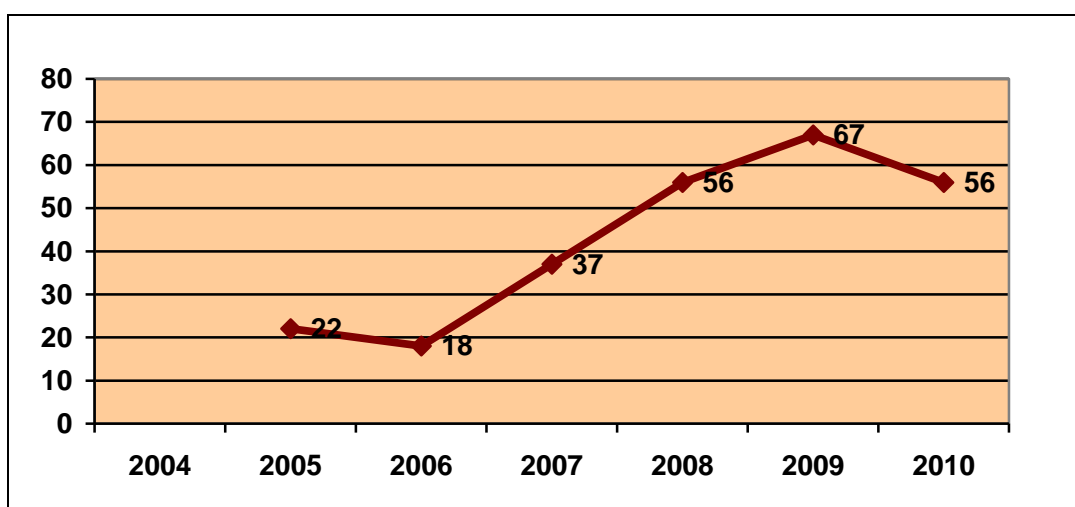
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404447 [žiūrėta 2011-12-10].

⁷⁴ Soloveičikas D. Bausmių skyrimo juridiniams asmenims taisyklės ir jų taikymo problemos. // Teisė. 2006. Nr. 61, P. 122.

⁷⁵ Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2006. http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/list/?cat_y=6&cat_id=3 [žiūrėta 2012-01-10]

ikiteisminiai tyrimai dėl nusikalstamos veikos padarymo galėjo užtrukti beveik vienerius ar ilgiau nei vienerius metus, taip pat yra didelė tikimybė, jog teismo nuosprendis, kuriuo juridinis asmuo buvo pripažintas kaltu padaręs teisės aktams priešingą veiką, įsiteisėjo tik 2005-aisiais metais. Galima daryti prielaidą, jog dėl šių priežasčių statistiniai duomenys dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų atsiranda tik 2005-aisiais metais.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis analizuojamu 2004-2010 metų laikotarpiu išvelgiama, jog nuteistų juridinių asmenų skaičius Lietuvoje nuo 2006 iki 2009 metų didėjo, o nuo 2005 iki 2006 metų ir nuo 2009 iki 2010 metų - mažėjo. (1 paveikslas).

1 pav. Nuteistų juridinių asmenų skaičius Lietuvoje 2004-2010 m.⁷⁶

Per septynerius metus Lietuvoje buvo nuteisti 256 juridiniai asmenys. Juridiniams asmenims Lietuvoje gali būti skiriamos iš esmės dvi bausmės – bauda ir veiklos ribojimas, nes įmonės likvidavimas yra veikiau išimtis nei taisyklė.⁷⁷ Tai tik prielaida, kurią patvirtinti ar paneigti reikia išsamių tyrimų, vienas iš jų galėtų būti visų Lietuvos Respublikoje esančių teismų apklausa, siekiant išsiaiškinti juridiniams asmenims skirtas bausmės rūšis.

Analizuojant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso eilę redakcijų, juridinių asmenų atsakomybė baudžiamąja tvarka buvo nuolat griežtinama, realiai juridiniai asmenys buvo teisiami už beveik tas pačias nusikalstamas veikas:

- literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio neteisėtą atgaminimą, neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą,
- apgaulingą apskaitos tvarkymą,

⁷⁶ Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 metais (atitinkamai p. 21, 23, 24, 24, 24). (Penki statistiniai leidiniai)

⁷⁷ Soloveičikas D. Juridiniams asmenims taikomos bausmės, baudžiamojo poveikio priemonės ir jų ypatumai: analizė. // Teisė. 2006. Nr. 59, P. 120.

- sukčiavimą,
- aplaidų apskaitos tvarkymą,
- neteisėtą vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla,
- dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu,
- neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimą.

Žinoma, pasitaiko ir pavienių atvejų, kuomet juridiniai asmenys patraukiami baudžiamojon atsakomybėn už aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių pažeidimą arba disponavimą pornografinio turinio dalykais, tačiau dažniausiai juridinis asmuo, darydamas nusikalstamą veiką, yra suinteresuotas ekonomine ar finansine nauda. Išlieka tikimybė, jog juridinių asmenų nusikalstami veiksmai organizuojami ir įgyvendinami greičiau nei tai įstatymų leidėjo reglamentuotai pripažįstama neteisėtu elgesiu. Nepaisant šito, juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė yra tikslinga ir reikalinga, kad būtų mažinamas pakartotinis organizacijų nusikalstamumas ir kartu vykdoma įmonių daromų nusikalstamų veikų recidyvo prevencija.⁷⁸

Lietuvoje šiuo metu dar nėra teismų praktikos, kuri leistų realiai įvertinti baudžiamosios atsakomybės taikymo juridinių asmenų atžvilgiu aspektus.⁷⁹ Nesant oficialios informacijos apie tai, kokios konkrečios bausmės už nusikalstamą veiką skirtos juridiniams asmenims, nėra galimybės analizuoti jiems teismo paskirtų bausmių vykdymą – galima tik daryti prielaidas, jog jei juridiniam asmeniui skiriama bauda, jis ją arba susimoka geranoriškai, arba ją priverstinai išieško antstolis. Manytina, jog juridinis asmuo, kuomet įsiteisėja apkaltinamasis teismo nuosprendis, kuriuo paskirta bauda, turėtų būti suinteresuotas geranoriškai sumokėti baudą, nes ekonomiškai nenaudingas priverstinis baudos išieškojimas. Jei teismas nuosprendžiu skiria juridinio asmens veiklos apribojimą, juridiniam asmeniui kyla prievolė nesiversti tam tikra veikla (ta veikla, kuria jis paprastai užsiima, pavyzdžiui: maisto produktų gamyba, prekyba alkoholiniais gėrimais ir kt.) arba uždaryti tam tikrą padalinį (privalo sustabdyti skyrius, atstovybės, departamento, filialo ar kito struktūrinio padalinio veiklą). Kuomet įgyvendinama teismo paskirta juridinio asmens likvidavimo bausmė, privalu nutraukti darbinę veiklą ir uždaryti visus padalinius. Tiek juridinio asmens veiklos apribojimo ir likvidavimo bausmes vykdo antstolis pagal įsiteisėjusį teismo nuosprendį.

Kaip minėta anksčiau, oficialioji statistika neatspindi, kokios konkrečios bausmės skiriamos juridiniams asmenims už teisės aktams priešingus veiksmus ar neveikimą. Juridiniai asmenys pakankamai efektyviai drausminami finansinėmis ar ekonominėmis sankcijomis, kurias taiko ar galutinį sprendimą dėl kurių priima teismai administracinio proceso tvarka; tuo tarpu nustatyto Baudžiamojo kodekso normos nėra veiksmingos ir beveik netaikomos ne tik Lietuvoje, bet ir

⁷⁸ Soloveičikas D. Bausmių skyrimo juridiniams asmenims taisyklės ir jų taikymo problemos. // Teisė. 2006. Nr. 61, P. 122.

⁷⁹ Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Teisingumo ministerija. http://tm.infolex.lt/?item=taktai_list&aktoid=42972&strnr=52 [žiūrėta 2012-01-22]

valstybėse, kuriose jau seniau atsirado juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė.⁸⁰ Kadangi net tarptautiniu lygmeniu teisinės praktikos juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn yra itin minimaliai, sunkiai tikėtina, jog ir Lietuvoje situacija artimiausioje ateityje gerės – teisės aktų normomis neįmanoma prognozuoti visų įmanomų situacijų, kurios gali būti pripažintos nusikalstamomis, šitaip atsiranda spragos, kuriomis linkę pasinaudoti nesąžiningi asmenys, o ir nepakankamas egzistuojančių teisės aktų normų juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn taikymo aspektu išaiškinimas blokuoja šio teisinio instituto įgyvendinimą.

2.2. Fiziniamis asmenims taikomų bausmių vykdymo dinamikos Lietuvoje statistinių rodiklių apžvalga

Pirmajame darbo skyriuje įvardyta, jog bausmes už padarytą nusikalstamą veiką galima klasifikuoti pagal tai, į ką nukreiptas represinis jos poveikis – turtinių teisių apribojimas, asmeninių teisių apribojimas ir laisvės apribojimas. Išimtinai tik fiziniamis asmenims ribojamos asmeninės teisės ir laisvė. Analizuojant išsiaiškinti fiziniamis asmenims teismo paskirtų bausmių vykdymo dinamiką Lietuvoje tikslinga neapsiriboti vien rodikliais, atspindinčiais situaciją Lietuvoje, bet taip pat įvertinti Lietuvoje egzistuojančią situaciją europiniame kontekste.

2.2.1. Bausmių vykdymo susijusių su laisvės atėmimu Lietuvoje 2004-2010 metais statistika

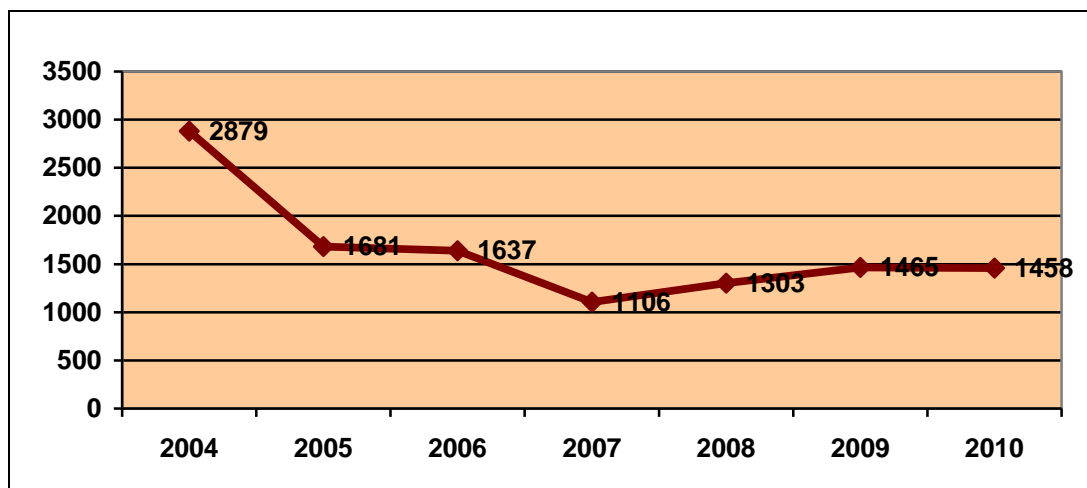
Žmogaus teisė į gyvybę, kaip ir žmogaus teisė į laisvę, atsižvelgiant į tai, jog tai vertybės, kurios, dėl ypatingos svarbos, reglamentuotos aukščiausios juridinės galios teisės akte – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Tačiau, padariusiems Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatytus nusikaltimus ar baudžiamuosius nusižengimus, teismas gali skirti vieną iš bausmių, kuria suvaržoma pažeidėjo laisvė – areštą, terminuotą laisvės atėmimą, laisvės atėmimą iki gyvos galvos ir laisvės apribojimą. Vykdamas šias bausmes asmenys, atliekantys bausmę, yra fiziškai izoliuojami nuo visuomenės.

Areštas. Šią bausmę skiria teismas pažeidėjui už nesunkią nusikalstamą veiką, tačiau atliekant ją, kaip ir visas kitas bausmes, yra įgyvendinama kompleksinių priemonių, skirtų pataisyti, pakoreguoti nuteistąjį, jo elgesį, mąstyseną, visuma. Arešto bausmė Lietuvos teismų praktikoje, nors santykinai ir nėra taikoma labai dažnai, tačiau vaidina svarbų vaidmenį taikomų bausmių struktūroje.⁸¹ Arešto

⁸⁰ Drakšas R. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problematika. // Teisė. 2004. Nr. 53, P. 74.

⁸¹ Teisingumo ministerijos administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento baudžiamosios justicijos skyrius. Pažyma apie Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normų, reglamentuojančių arešto bausmės taikymą, stebėseną. http://www.tm.lt/dok/Stebeena_aresto_bausmes_taikymas.pdf [žiūrėta 2012-01-22]

bausmę, kuri įtvirtinta tik 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusiam Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, Lietuvos Respublikos teismai vidutiniškai per metus 2004-2010 metų laikotarpiu arešto bausme nuteisdavo apytikriai nuo 1400 iki 3000 asmenų, padariusių nusikalstamas veikas. (2 paveikslas).

2 pav. Arešto bausmės skyrimas 2004-2010 m.⁸²

Statistinis vidurkis – 1647 nuteisti asmenys per metus. 2004-aisiais metais nuteistųjų arešto bausme skaičius ženkliai didesnis todėl, kad tuomet buvo galimybė skirti arešto bausmę ją atidedant, kuri panaikinta 2004 m. liepos 13 d.⁸³ Jei imtume tik 2005-2010 metų laikotarpį – vidurkis ženkliai mažesnis – 1441,6 asmenys. Nuteistų asmenų skaičius 2005-2010 metais varijuoja tarp 1400 ir 1700, taigi yra pakankamai pastovus, mažai kintantis.

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 50 straipsnis numato, jog nuteistieji, kuriems paskirtas areštas, šią bausmę atlieka areštinėse.⁸⁴ Šiuo metu Lietuvoje veikia šešios areštinės, kuriose nuteistieji atlieka paskirtas arešto bausmes (Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime (16 vietų), Šiaulių tardymo izoliatoriuje (26 vietos), Marijampolės pataisos namuose (80 vietų), Pravieniškių 3-uosiuose pataisos namuose (67 vietos), Panevėžio pataisos namuose (26 vietos) ir Kauno nepilnamečių pataisos namuose – tardymo izoliatoriuje (27 vietos).⁸⁵ Iš viso – 242 vietos. Tik šiose įstaigose nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui galima vykdyti teismo paskirtą arešto bausmę, todėl tikslinga ištirti, kiek asmenų kiekvienais metais atlieka minėtąją bausmę areštinėse. (3 paveikslas)

⁸² Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 metais (atitinkamai p. 22, 24, 25, 25, 25). (Penki statistiniai leidiniai)

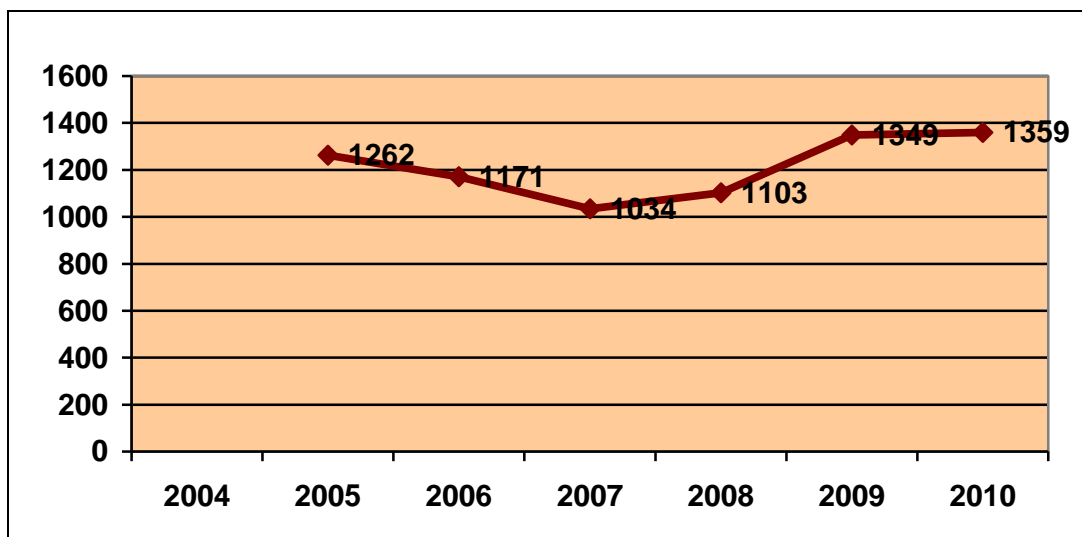
⁸³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2004, Nr.108-4030

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=237323&p_query=&p_tr2=2 [žiūrėta 2012-01-22]

⁸⁴ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. *Žin.*, 2011, Nr. 81-3961

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=403282 [žiūrėta 2011-12-05]

⁸⁵ Teisingumo ministerijos administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento baudžiamosios justicijos skyrius. Pažyma apie Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normų, reglamentuojančių arešto bausmės taikymą, stebėseną. http://www.tm.lt/dok/Stebesena_aresto_bausmes_taikymas.pdf P. 2. [žiūrėta 2012-01-22]

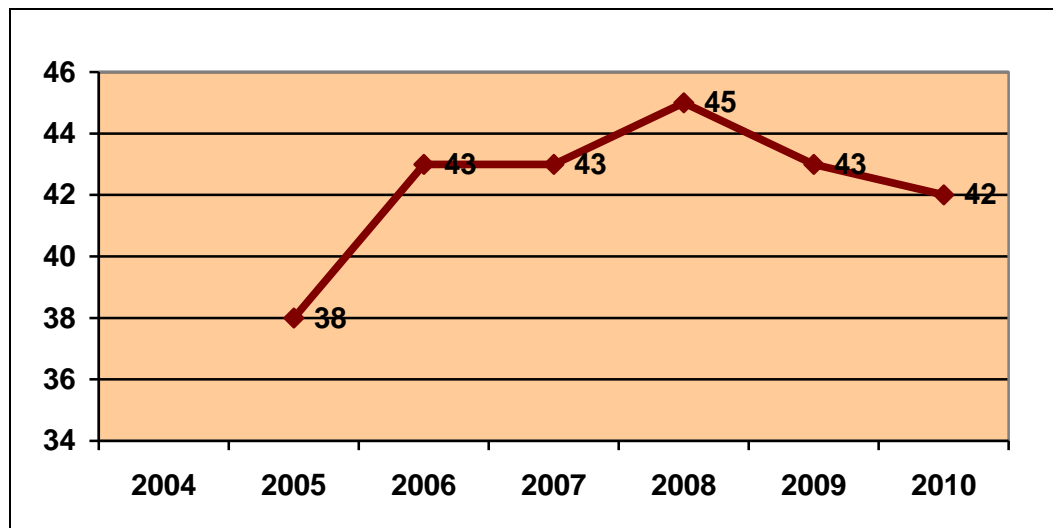
3 pav. Atvykusių į areštinę nuteistųjų skaičius 2004-2010 m.⁸⁶

Statistikos, kuri atspindėtų, kiek 2004-aisiais metais asmenų areštinėse atliko arešto bausmę, nėra. Šito priežastis galėtų būti minėtoji įstatymuose anuo metu įtvirtinta galimybė nuteistajam skirti arešto bausmės vykdymo atidėjimą. Lyginant 2005-2010 Lietuvos teismų skirtų arešto bausmių skaičių su asmenų, kuriems arešto bausmė buvo pradėta vykdyti jiems atvykus į bausmės atlikimo vietą, pastebima, jog 2005-2010 metais teismai skyrė daugiau arešto bausmių nei nuteistieji jų atvyko atlikti. Nė vienam asmeniui, nesant priimto apkaltinamojo teismo nuosprendžio, negali būti vykdoma arešto bausmė (sąmoningai nevertojamas teiginys „įsiteisėjusio teismo nuosprendžio“, kadangi arešto bausmė, susiklosčius tam tikroms aplinkybėms gali būti pradėta vykdyti dar neišiteisėjus teismo nuosprendžiui), todėl statistika, atspindinti mažesnę arešto bausmės atlikimą nei skyrimą, gali būti susijusi su techninėmis skaičiavimo subtilybėmis (pvz., tikėtina, jog teismas vienu nuosprendžiu nuteistajam skiria areštą už nusikalstamą veiką, o kitu – taip pat areštą, tačiau antruoju nuosprendžiu šias bausmes subendrina, ir nuteistasis, atvykęs areštinę, vienu kartu atlieka abiem nuosprendžiais skirtas arešto bausmes).

Kadangi Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse reglamentuota, jog teismas, skirdamas bausmę, už nusikaltimą nustato nuo 15 iki 90 parų arešto, už baudžiamąjį nusižengimą – nuo 10 iki 45 parų arešto,⁸⁷ tikslinga apžvelgti, kaip per eilę metų kito realiai atliktos arešto bausmės termino vidurkis. (4 paveikslas)

⁸⁶ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Nuteistųjų areštu skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 metų suvestinės. (6 suvestinės)

⁸⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Žin., 2012, Nr. 5-138
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416522 [žiūrėta 2012-01-22].

4 pav. **Realiai atliktos arešto bausmės termino vidurkis (dienomis).**⁸⁸

Galima daryti išvadą, jog vidutinė arešto bausmės vykdymo trukmė – apytiksliai 42 dienos (ataskaitos, kokia reali arešto bausmės trukmė 2004 metais nėra). Poilsio, švenčių dienomis ar atostogų metu 2005-aisiais metais arešto bausmę atliko 37 nuteistieji, 2006-aisiais – 38, 2007-aisiais – 29, 2008-aisiais – 31, 2009-aisiais – 26, o 2010-aisiais – 14 nuteistųjų. Vidutiniškai 29,1 nuteistieji per metus. Lyginant su tuo, jog vidutiniškai 2005-2010 metais vidutinis nuteistųjų arešto bausme skaičius yra 1441,6, tai galima nustatyti, jog tik 2 proc. iš visų arešto bausmių vykdomas areštas, kurį galima atlikti poilsio dienomis. Ši galimybė areštą atlikti poilsio ar švenčių dienomis, vertinama pozityviai – nuteistasis nepraranda socialinių ryšių, sudaromos sąlygos išsaugoti darbą, o dėl šios priežasties asmuo netampa našta valstybei (omenyje turimi asocialūs nuteistieji, kurių tikslas padaryti nusikalstamą veiką „iš išskaičiavimo“ – valstybė jais pasirūpins). Panaši arešto bausmės vykdymo tvarka egzistuoja ir kitose valstybėse – Australijoje, Belgijoje, Ispanijoje, Naujojoje Zelandijoje, Olandijoje, Šveicarijoje, Vokietijoje.⁸⁹ Tai, jog pastaroji bausmė taikoma skirtingose pasaulio valstybėse rodo, kad arešto atlikimas nuteistojo laisvalaikio metu palankiai vertinamas tarptautiniu mastu.

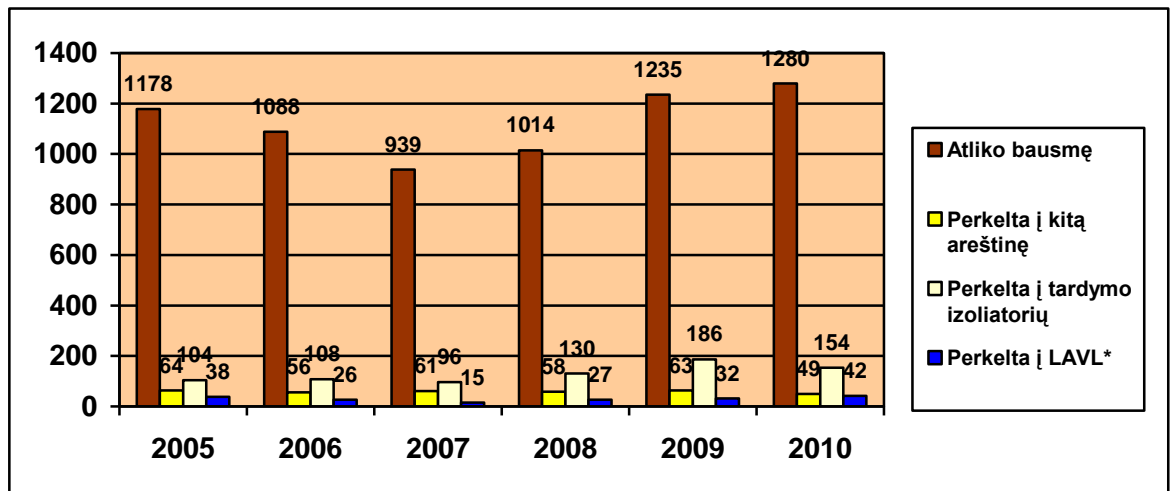
Pastebint, jog vidutiniškai realiai atliekama arešto bausmė trunka apytiksliai 42 dienas, o arešto, kuris atliekamas poilsio dienomis, procentinis rodiklis labai mažas, kyla klausimas, ar arešto bausmė yra efektyvi, ar ją vykdant gali būti pasiekiami bausmės tikslai, ar trumpalaikio įkalinimo vykdymo metu nėra nutraukiami socialiniai ryšiai, atimama galimybė vienodomis sąlygomis konkuruoti darbo rinkoje, ir apskritai ar tai nėra desocializacijos priemonė. O gal tai puiki alternatyva

⁸⁸ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Nuteistųjų areštu skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 metų suvestinės. (6 suvestinės)

⁸⁹ Teisingumo ministerijos administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento baudžiamosios justicijos skyrius. Pažyma apie Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normų, reglamentuojančių arešto bausmės taikymą, stebėseną. http://www.tm.lt/dok/Stebeena_aresto_bausmes_taikymas.pdf P. 6. [žiūrėta 2012-01-23]

laisvės atėmimui, kadangi arešto atlikimo laikas skiriasi, tačiau ir pati bausmės esmė, pagal jos atlikimo tvarką, sąlygas ir teisinius padarinius, kitokia.

Jei teismo paskirta bausmė pradedama vykdyti, ji, vienaip ar kitaip, ir pabaigiama vykdyti. Tyrimas, kokiais pagrindais nuteistieji išvyko iš pataisos įstaigos, gali atspindėti, kiek procentų nuteistųjų bausmė įvykdyta visiškai, o kiek yra perkeliami iš areštinės į kitą įstaigą, turint konkretų tikslą. (5 paveikslas)

5 pav. Nuteistųjų išvykimas iš areštinės.⁹⁰

Daugiausia iš areštinės nuteistieji paleidžiami tuomet, kai jie atlieka arešto bausmę, o tai sudaro 99 proc. visų paleistų iš įstaigos asmenų skaičiaus (paleistų, o ne išvykusių, kadangi išvykti iš įstaigos galima ir neatlikus bausmės). Iš įstaigos 2005-2010 metais 1 nuteistasis išvyko pritaikius malonę, 4 nuteistieji – kuomet apeliacinės instancijos teismas pakeitė/panaikino pirmosios instancijos teismo nuosprendį, 10 nuteistųjų išvyko jų nuosprendžius peržiūrėjus kasacine tvarka ir vienas nuteistasis bausmės vykdymo metu mirė. Išvykstantys iš areštinių neatlikę arešto bausmės nuteistieji buvo konvojuojami į kitas areštines (4 proc.), tardymo izoliatorius (9 proc.), Laisvės atėmimo vietų ligoninę (2 proc.). Tikėtina, jog į ligoninę nuteistieji gabenti dėl sveikatos problemų, o į tardymo izoliatorius – dėl ikiteisminiam tyrimui reikalingų veiksmų atlikimo ar dėl bylos nagrinėjimo teismo posėdyje (tai reiškia, jog nuteistojo, esančio areštinėje, atžvilgiu yra pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl kitos nusikalstamos veikos arba dėl tokios veikos byla nagrinėjama teisme), taip pat dėl kitų procesinių veiksmų atlikimo. Rodikliai, atspindintys kiek nuteistųjų iš areštinių perkeliami į tardymo izoliatorius,

⁹⁰ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Nuteistųjų areštu skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 metų suvestinės. (6 suvestinės)

* LAVL – Laisvės atėmimo vietų ligoninė.

išreiškia, kad būtent tai daliai nuteistųjų arešto bausmės tikslai galėjo būti neįgyvendinti ir arešto bausmės efektyvumas jų atžvilgiu nepasireiškė.

Atlikus 554 teismo nuosprendžių, kuriais nuteistiesiems buvo paskirtos arešto bausmės, analizę, pažymėtina, kad 29 proc. nuteistųjų ši bausmės rūšis paskirta anksčiau neteistiems asmenims, 16 proc. – anksčiau teistiems vieną kartą, 31 proc. – anksčiau teistiems 2-4 kartus, 20 proc. – anksčiau teistiems nuo 5 iki 10 kartų ir 4 proc. – anksčiau teistiems daugiau nei 10 kartų.⁹¹ Remiantis atliktos analizės procentiniais duomenimis, galima aiškiai pastebėti, jog arešto bausmė daugiausiai vykdoma neteistiems asmenims arba anksčiau teistiems 2-4 kartus. Areštas vertinamas kaip alternatyva terminuotam laisvės atėmimui ir kaip bausmė, kuria siekiama parodyti laisvės atėmimo sąlygas pataisos įstaigose (siekiant įbauginti nusikaltėlių nedaryti nusikalstamų veikų). Tačiau ji gali būti efektyvi tik daliai nuteistųjų, todėl šios bausmės taikymas turėtų būti individualizuotas, suvokiant neigiamų socialinių padarinių grėsmę.⁹² Priešingu atveju ne tik nepakoreguojama nuteistojo mąstysena, elgsena, bet ją galima nepataisomai sugadinti. Vis dėlto, galima išvelgti ir teigiamų arešto bausmės įvykdymo aspektų. Pirma, trumpalaikis įkalinimas gali atlikti „šoko terapijos“ vaidmenį, kaltininkui „parodyti“ kalnimo nepatogumus ir taip skatinti jų vengti ateityje.⁹³ Antra, per šios bausmės realizavimą įgyvendinama prevencinė bausmės vykdymo paskirtis, kuria siekiama užkirsti kelia daryti naujas nusikalstamas veikas. Trečia, nenutraukiami nuteistojo ir jį supančios aplinkos socialiniai ryšiai – neprarandama darbo vieta, maža tikimybė, jog iširs šeima, bus negrįžtamai paveikta asmens psichologija, savivertė, realizavimosi galimybės, gyvenimiški tikslai ir siekiai.

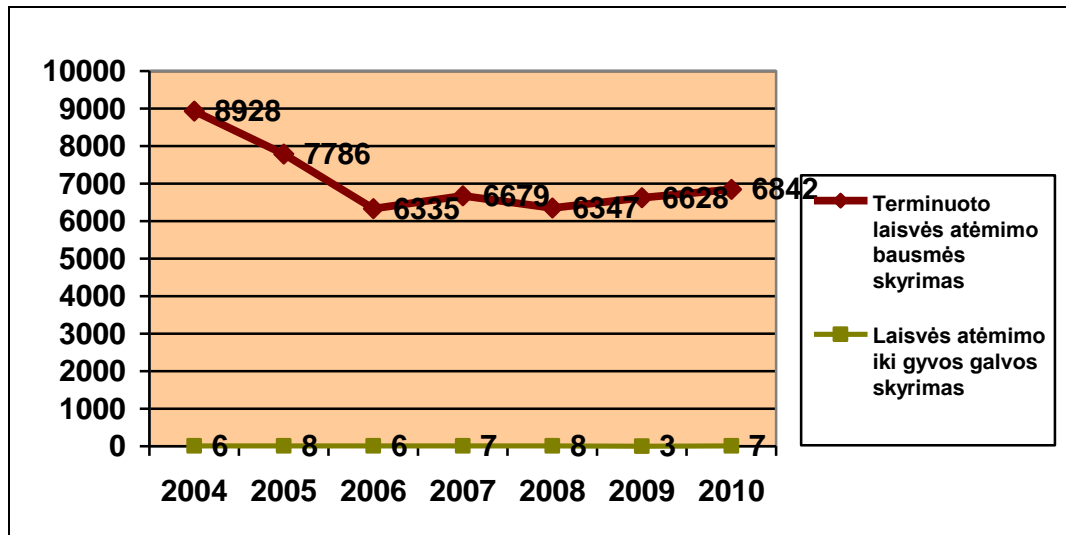
Laisvės atėmimas. Asmens, kuriam paskirta terminuoto laisvės atėmimo bausmė, izoliavimo nuo visuomenės laikotarpis yra ganėtinai ilgas, pataisos įstaigos personalui atveriamos puikios galimybės koreguoti kaltininko elgesį, mąstyseną, esant poreikiui suteikti kvalifikuotą psichologinę pagalbą, esant sąlygoms įdarbinti nuteistąjį bei tinkamai paruošti integruotis į visuomenę atlikus bausmę.

Nuo 2003 metų, kuomet įsigaliojo naujas Baudžiamasis kodeksas, laisvės atėmimo bausmės terminas nekito - nuo trijų mėnesių iki dvidešimties metų, esant tam tikroms sąlygoms - iki dvidešimt penkerių metų. Priešingai, nuteistų asmenų skaičius 2004-2010 metais kito, tačiau nežymiai. (6 paveikslas)

⁹¹ Teisingumo ministerijos administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento baudžiamosios justicijos skyrius. Pažyma apie Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normų, reglamentuojančių arešto bausmės taikymą, stebėseną. http://www.tm.lt/dok/Stebeena_aresto_bausmes_taikymas.pdf P.7. [žiūrėta 2012-01-23]

⁹² Čepas A., Sakalauskas G. Ar prasminga arešto bausmė? //Teisės problemos. 2009. Nr. 4(66), P. 6.

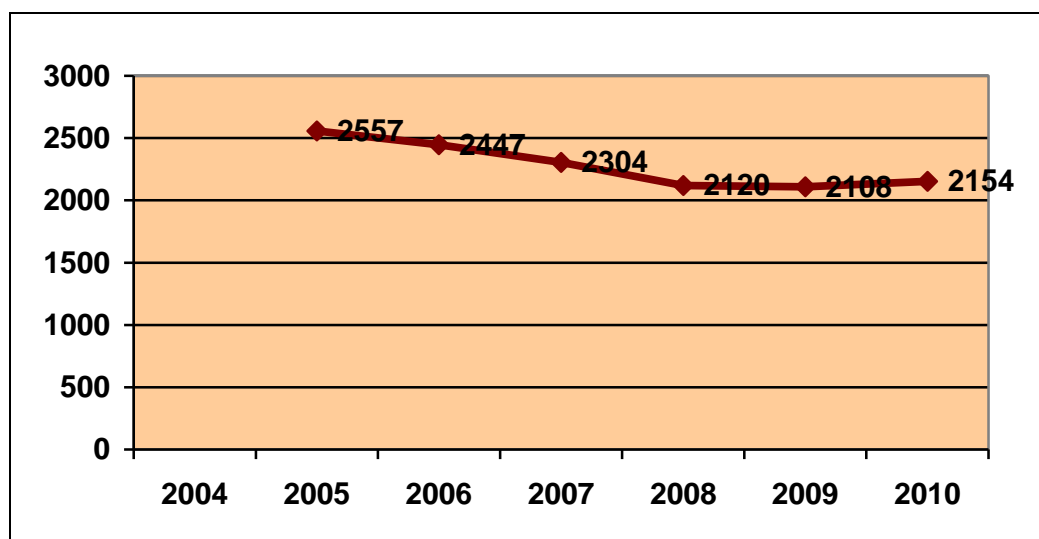
⁹³ Čepas A., Sakalauskas G. Ar prasminga arešto bausmė? //Teisės problemos. 2009. Nr. 4(66), P. 8.

6 pav. Terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmių skyrimas.⁹⁴

Nuteistų terminuotam laisvės atėmimui asmenų skaičius kinta tarp 6000 ir 9000. laisvės atėmimo iki gyvos galvos – iki 10. Šių bausmių, kurios skiriamos tik padarius nusikaltimą, statistiniai vidurkiai atitinkamai 7077,8 ir 6,4 nuteistieji.

Nuteistųjų laisvės atėmimu bausmės vykdymas, priklausomai nuo nuteistojo asmens amžiaus, teistumų skaičiaus, padarytos nusikalstamos veikos ir kitų aplinkybių, gali būti dvejopas – teismas gali kaltininkui paskirti realią laisvės bausmę arba gali atidėti laisvės atėmimo bausmės vykdymą konkrečiam laikotarpiui, skirdamas nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui tam tikrus įpareigojimus. Kelia susidomėjimą statistika, kokia procentinė dalis sudaro terminuoto laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas tarp Lietuvoje skiriamų terminuoto laisvės atėmimo bausmių.

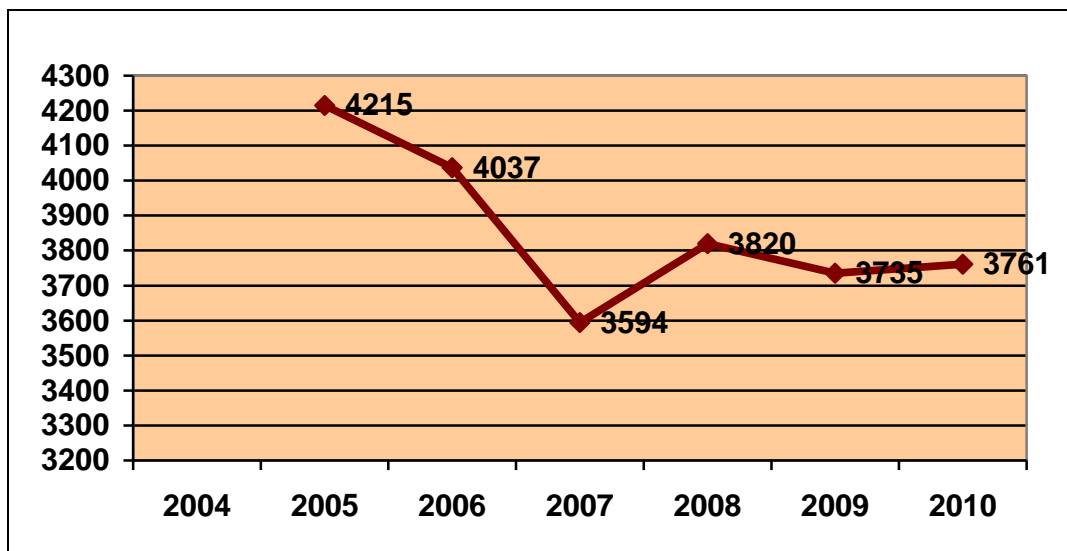

7 pav. Laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo skyrimas.⁹⁵

⁹⁴ Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 metais (atitinkamai p. 22, 24, 25, 25, 25). (Penki statistiniai leidiniai)

Terminuoto laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo statistiniai duomenys 2005-2010 metais (duomenų apie 2004 metus nėra) rodo, jog bausmės vykdymo atidėjimas tendencingai mažėja visais metais, išskyrus 2010 metus, kuomet, lyginant su 2009 metais, ši įstatymo numatyta galimybė taikyta 46 kartus daugiau. Šiuos rodiklius lyginant su asmenų, nuteistų terminuotu laisvės atėmimu skaičiumi, galima suskaičiuoti, jog laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas 2005 metais sudarė 32,8 proc. terminuoto laisvės atėmimo bausmės skyrimo, 2006 metais – 38,6 proc., 2007 metais – 34,5 proc., 2008 metais – 33,4 proc., 2009 metais – 31,8 proc., 2010 metais – 31,5 proc. Žvelgiant į procentinę išraišką pastebima, jog tik 2006 metais terminuoto laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas perkopė 35 proc., o visais kitais metais ne tik kad nesiekė šio procento, tačiau kasmet vis mažėjo. Tuo tarpu laisvės atėmimo bausmės skyrimas didėjo. Laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas teismų skiriamas tik maždaug kas trečiam nuteistajam, asmuo už padarytą nusikaltimą vis dažniau nuteisiamas realia laisvės atėmimo bausme.

Teismo paskirtą realią laisvės atėmimo bausmę vykdančios pataisos įstaigos yra šių rūšių: pataisos namai, nepilnamečių pataisos namai, kalėjimai ir atviros kolonijos.⁹⁶ Pataisos namai yra Alytuje, Kybartuose, Marijampolėje, Panevėžyje, Vilniuje, Pravieniškėse įsikūrę pataisos namai – atviroji kolonija, Kaune – nepilnamečių tardymo izoliatorius – pataisos namai, o Lukiškių tardymo izoliatorius – kalėjimas, vienintelis kalėjimas Lietuvoje, įsikūręs pačiame sostinės centre. Tik pajūryje nėra institucijos, į kurią būtų kreipiami nuteistieji atlikti laisvės atėmimo bausmę. Į šias įstaigas etapuojami nuteistieji iš tardymo izoliatorių.

8 pav. Nuteistųjų, atvykusių į laisvės atėmimo bausmę vykdančią instituciją, skaičius.⁹⁷

⁹⁵ Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 metais (atitinkamai p. 23, 25, 25, 25, 25). (Penki statistiniai leidiniai)

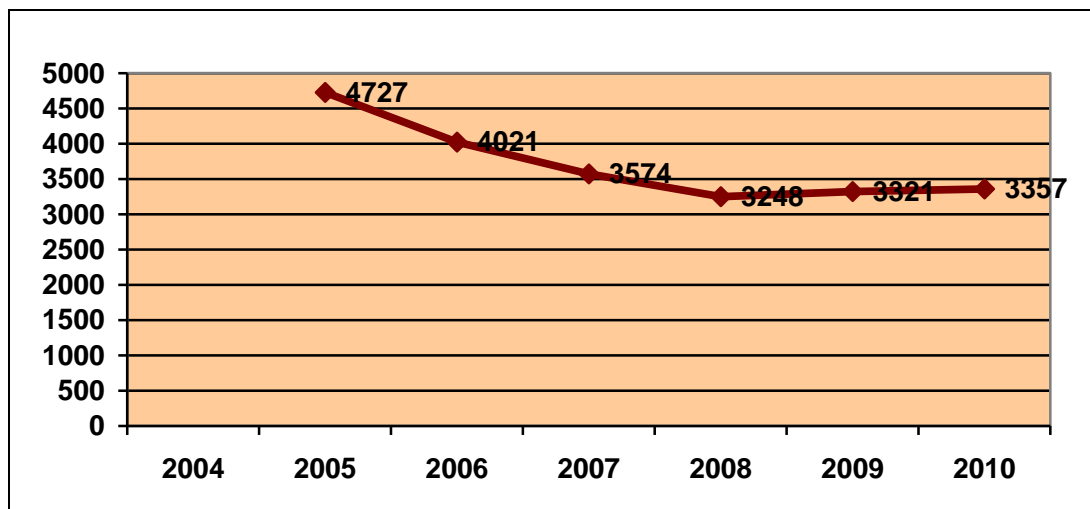
⁹⁶ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. *Žin.*, 2012, Nr. 4-110

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=417396 [žiūrėta 2012-01-29]

⁹⁷ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Nuteistųjų laisvės atėmimu skaičiaus, sudėties (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaitos suvestinė. 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011 metų suvestinės. (6 suvestinės)

2005-2010 metais (duomenų apie 2004-uosius metus nėra) nuteistųjų, atvykstančių į pataisos įstaigą atlikti laisvės atėmimo bausmę, skaičius neturi ryškios didėjančios ar mažėjančios tendencijos, svyruoja, vidutiniškai kiekvienais metais į šios rūšies įstaigas atvyksta 3860 nuteistieji. 2005-2006 metais nuteistųjų, kuriems pradėta vykdyti laisvės atėmimo bausmę, skaičius mažėjo, taip pat kaip ir teismo nuosprendžių, kuriais nuteistiesiems skiriama ši bausmė. 2007 metais nuteistųjų, atvykusių į įstaigą atlikti bausmės, skaičius mažėjo, o teismo nuosprendžių skaičius minėtaisiais metais išaugo. Šitą galima susieti su tuo, jog jei teismo nuosprendis priimtas metų pabaigoje, nuteistasis į įstaigą atvyko kitų metų pradžioje, ir šioje vietoje statistiniai duomenys priskiriami skirtingiems metams. 2008-2010 metais tiek teismo nuosprendžių, tiek nuteistųjų, atvykusių į pataisos įstaigą, skaičiai tolygūs.

Teismo nuosprendžių ir nuteistųjų atvykusių į įstaigą atlikti bausmę ryškus skirtumas yra todėl, kad teismas, kaip minėta anksčiau, ne visuomet kaltininkui skiria realią laisvės atėmimo bausmę. Įdomu, kiek nuteistųjų laisvės atėmimo bausmė, jos vykdymą atidedant tam tikram laikotarpiui, patenka į pataisos inspekcijų, kompetentingai vykdančių šią bausmę, įskaitą. (9 paveikslas)

9 pav. Asmenų, nuteistų laisvės atėmimo bausmė (jos vykdymą atidedant) ir esančių regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, skaičius 2004-2010 m.⁹⁸

2005-2008 metais pastebima tendencija – mažėjantis pataisos inspekcijų įskaitose esančių nuteistųjų skaičius Lietuvoje, o 2009-2010 šis skaičius stabilus, kiek daugiau nei 3300 nuteistųjų. Terminuoto laisvės atėmimo bausmė jos vykdymą atidedant skiriama nuo 2100 iki 2600 kartų per metus, tuo tarpu pataisos inspekcijoje esančių nuteistųjų skaičius visuomet viršija tris tūkstančius. Šitokia situacija susidarė todėl, kad dažniausiai laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidedamas ilgesniam nei vienerių

⁹⁸ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Asmenų, esančių regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, skaičiaus ataskaita. 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 ataskaitos. (6 ataskaitos)

metų laikotarpiui, ir taip nuteistasis yra įrašomas kiekvienais metais į pataisos inspekcijos įskaitą (įrašomi ir asmenys, kuriems naujai paskiriama minėtoji bausmė). Laisvės atėmimo bausmės, kurios vykdymas atidėtas, įgyvendinimo metu nuteistajam yra skiriami įpareigojimai, tokie kaip atlyginti nusikaltimu padarytą žalą, gydytis nuo priklausomybės ligų, pradėti dirbti ar mokytis ir kt. Kaip nuteistasis laikosi įpareigojimų, prižiūri pataisos inspekcija pagal nusikalstamą veiką padariusio asmens gyvenamąją vietą, o šiam nesilaikant teismo nustatytų pareigų, bausmės vykdymo atidėjimą prižiūrinčios institucijos teikimu, nuteistasis gali būti išpėtas, jog nesilaikant nustatyto režimo gali būti pasiūstas atlikti realią laisvės atėmimo bausmę, o ir toliau nepaisant nustatytos bausmės atlikimo tvarkos, teismo sprendimu nuteistasis yra nukreipiamas atlikti terminuoto laisvės atėmimo bausmę.

Kuomet įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu asmuo pripažįstamas kaltu padaręs nusikalstamą veiką, šis procesinis dokumentas privalo būti vykdomas. Tikslinga apžvelgti kokia yra vidutinė teismo skiriama laisvės atėmimo bausmė bei palyginti ją su vidutine realiai atlikta laisvės atėmimo bausme. (10 paveikslas)

Metai	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vidutinė teismo skiriama laisvės atėmimo bausmė	4 m.	4 m.	4 m.	5 m.	5 m.	5 m.
	10 mėn.	11 mėn.	10 mėn.	3 mėn.	4 mėn.	7 mėn.
				21 d.	20 d.	8 d.
Vidutinė realiai atlikta laisvės atėmimo bausmė	2 m.	2 m.	2 m.	1 m.	1 m.	2 m.
	6 mėn.			11 mėn.	11 mėn.	7 d.
				14 d.	1 d.	

10 pav. Vidutinė teismo skiriama ir vidutinė realiai atlikta laisvės atėmimo bausmė.⁹⁹

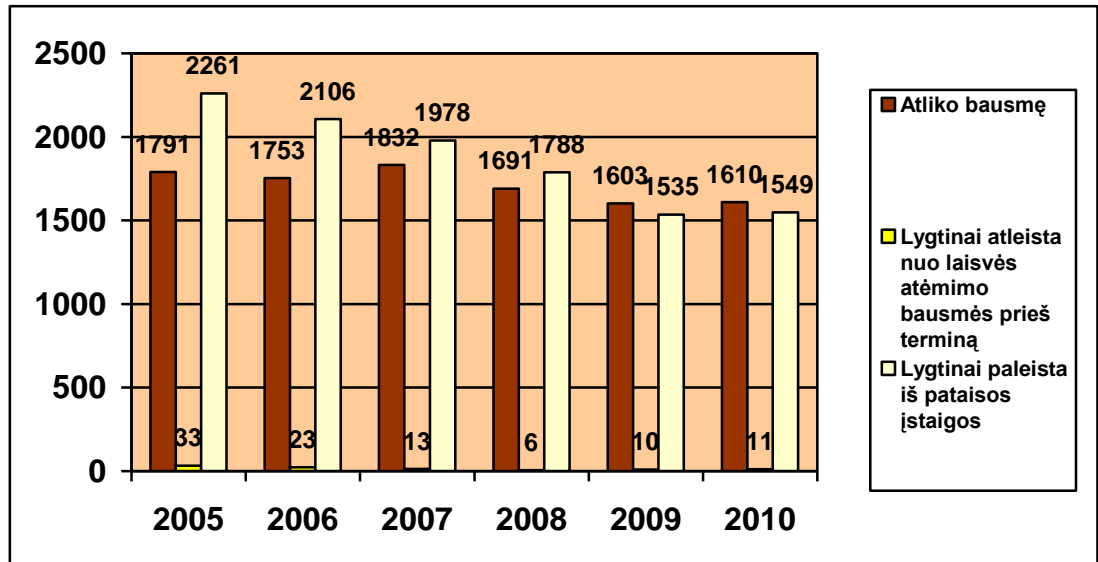
Pastebima, jog vidutinė teismų skiriama bausmė turi tendenciją ilgėti, o vidutinė realiai atliekamos laisvės atėmimo bausmės trukmė kintanti, tačiau svyruoja tik 7 mėnesių ribose. Tai, kad vidutinė teismų skiriama bausmė vis ilgėja galima paaiškinti tuo, jog nuteistiesiems, padariusiems naujas nusikalstamas veikas, skiriamos ir naujos bausmės, kurios subendrinamos su senosiomis, ir šitaip šie asmenys paleidžiami į laisvę daug vėliau, jei iš viso paleidžiami ir jiems neskiriamas įkalinimas iki gyvos galvos. Bet tai gali būti tik viena iš priežasčių, įtakojančių šį reiškinį. Tai, kad realiai atliktos bausmės vidurkis Lietuvoje yra perpus mažesnis, lemia įvairių formų lygtinis paleidimas, amnestijų ir malonės taikymas.¹⁰⁰ Tikėtina, jog šitoks laikotarpis – pakankama trukmė kaltininkui suvokti savo

⁹⁹ Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 metais (atitinkamai p. 28, 29, 30, 30, 30). (Penki statistiniai leidiniai)

¹⁰⁰ Sakalauskas G. Socialinės ir ekonominės naujų laisvės atėmimo bausmės atlikimo formų taikymo prielaidos Lietuvoje. // Teisės problemos. 2006. Nr. 4 (54), P. 18.

veiksmus, padaryti tinkamas išvadas, o pataisos institucijos personalui - resocializuoti asmenį, kad pasikeistų jo požiūris į gyvenimą, visuomenę ir patį save.

Tikslinga apžvelgti, kiek nuteistųjų iš pataisos įstaigos išvyko atlikę visą nuosprendžiu paskirtos bausmės laiką, kiek lygtinai paleisti iš įstaigos, kiek lygtinai atleisti nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą ir kitus atvejus. (11 paveikslas)

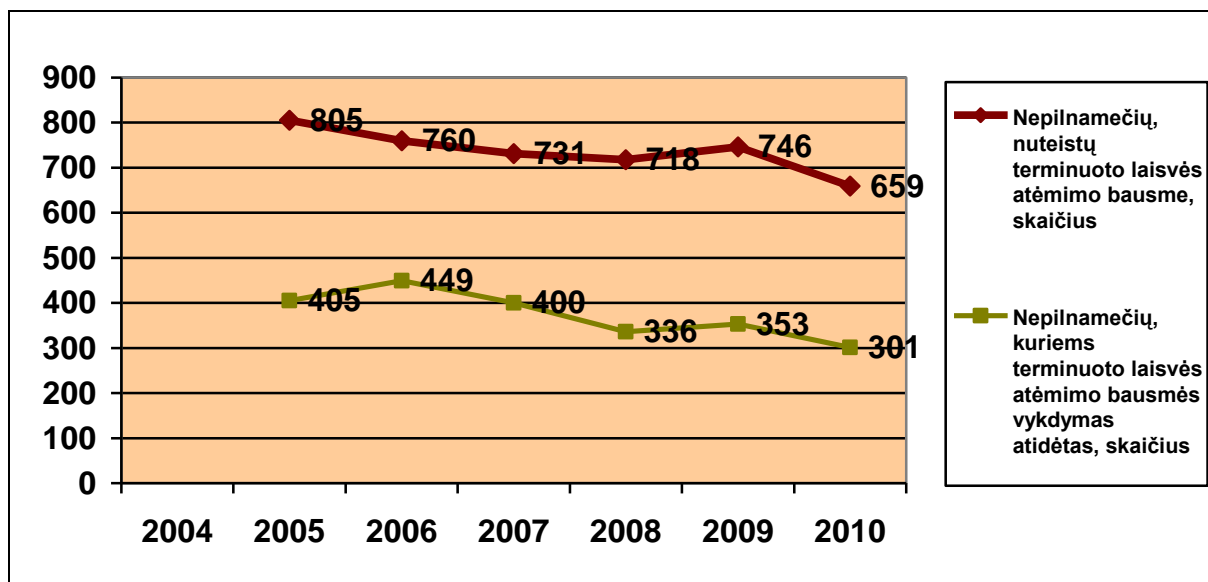

11 pav. Nuteistųjų išvykimas iš laisvės atėmimo bausmę vykdančios pataisos įstaigos.¹⁰¹

Iš pataisos įstaigų atlikę bausmę išleidžiami 47,2 proc. nuteistųjų, lygtinai atleidžiami nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą – 0,4 proc. nuteistųjų, lygtinai paleidžiami iš pataisos įstaigos – 51,5 proc. Pastebėtina, jog lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos institutas taikomas vis mažiau. 0,9 proc. nuteistųjų paleidžiami iš laisvės atėmimo bausmę vykdančios institucijos kitais nei anksčiau minėta pagrindais, pavyzdžiui malonės tvarka, amnestijos aktu, atleidžiami nuo bausmės dėl ligos, aukštesnės instancijos teismui pakeitus nuosprendį, mirus nuteistajam, pabėgus iš įstaigos (tokių atvejų 2005-2010 metais buvo netgi 17) ir kt.

Kaip minėta anksčiau, nuteistų terminuotam laisvės atėmimui asmenų skaičius 2004-2010 metais varijuoja tarp 6000 ir 9000. Šį skaičių sudaro visi nuteistieji terminuotu laisvės atėmimu – vyrai, moterys, nepilnamečiai. Susidomėjimo vertos nepilnamečių, padariusių nusikalstamas veikas ir realiai atliekančių laisvės atėmimo bausmę, skaičių tendencijos. (12 paveikslas)

¹⁰¹ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Nuteistųjų laisvės atėmimu skaičiaus, sudėties (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaitos suvestinė. 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011 metų suvestinės. (6 suvestinės)

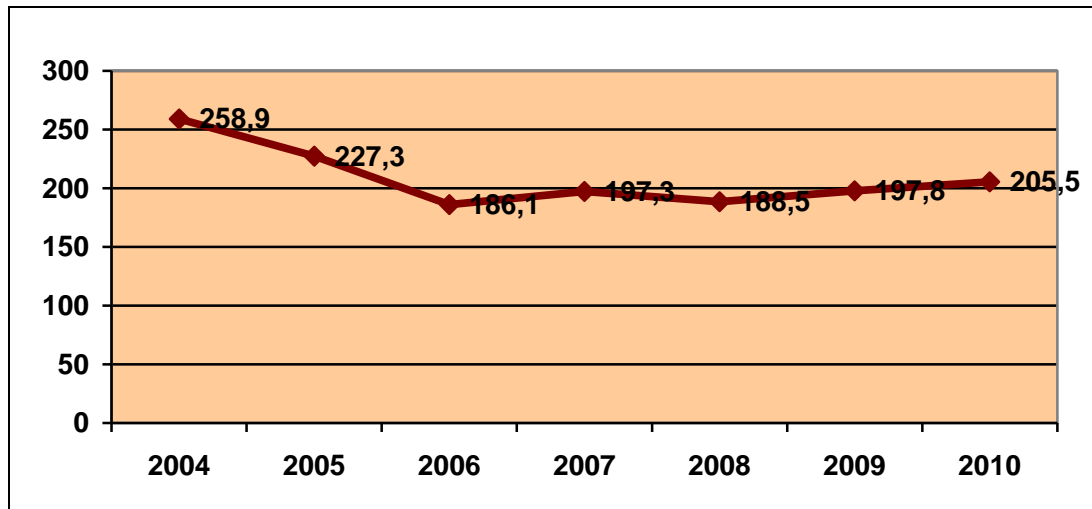
12 pav. Nepilnamečių, nuteistų terminuoto laisvės atėmimo bausme, ir nepilnamečių, kuriems paskirtas šios bausmės vykdymo atidėjimas, skaičiai.¹⁰²

Realiai 2005 metais laisvės atėmimo bausmę atliko 400 nepilnamečių, 2006 metais – 311, 2007 metais – 331, 2008 metais – 382, 2009 metais – 393, o 2010 metais – 358 nepilnamečiai. Pažvelgus į šiuos rodiklius peršasi išvada, jog realiai atliekančių laisvės atėmimo bausmę nepilnamečių nusikaltėlių skaičius nepasižymi nei didėjančia, nei mažėjančia tendencija. Bet lyginant nuteistų nepilnamečių asmenų skaičių su realiai laisvės atėmimo bausmę atliekančių nepilnamečių skaičiumi, situacija keičiasi – kiekvienais metais nuo 2005 iki 2010 realus laisvės atėmimas buvo paskirtas atitinkamai 49,7 proc. (2005), 40,9 proc. (2006), 45,3 proc. (2007), 53,2 proc. (2008), 52,7 proc. (2009), 54,3 proc. (2010). Žvelgiant į šiuos duomenis, pastebima, jog nuo 2007 metų, kuomet realią laisvės atėmimo bausmę atliko 45,3 proc. nepilnamečiai nuteistieji, šis skaičius tik augo. Bet išvadą, jog nusikalstamas veikas padaro vis daugiau nepilnamečių ir vis daugiau jų nuteisiama, negalima daryti. Privalu atsižvelgti į tai, jog Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XI skyrius skirtas nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumams¹⁰³ ir į tai, kad bet kuriuo atveju nepilnamečiui, padariusiam nusikaltimą, taikomos dvigubai švelnesnės sankcijos. Galima daryti prielaidą, jog nepilnametis, atliekantis realią laisvės atėmimo bausmę arba yra padaręs sunkų arba labai sunkų nusikaltimą, taip pat gali būti, jog vienas ir tas pats asmuo yra padaręs keletą ar keliolika nusikalstamų veikų, už kurias numatoma baudžiamoji atsakomybė, ir teismas, atsižvelgdamas į nepilnamečio kaltininko gyvenimą, socialinę brandą ir kitas aplinkybes, skiria jam terminuotą laisvės atėmimo bausmę be bausmės vykdymo atidėjimo.

¹⁰² Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2007, 2008, 2009, 2010 metais (atitinkamai p. 24-25, 25, 25, 25). (Keturi statistiniai leidiniai)

¹⁰³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Žin., 2012, Nr. 5-138
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416522 [žiūrėta 2012-01-22].

Jei žiūrėtume, koks per metus nuteisiamų laisvės atėmimo bausmė asmenų skaičius šimtui tūkstančių gyventojų,¹⁰⁴ duomenys atrodytų taip, kaip pavaizduota tryliktame paveiksle.

13 pav. Laisvės atėmimo bausmė nuteistų asmenų per vienerius metus skaičius šimtui tūkstančių gyventojų.

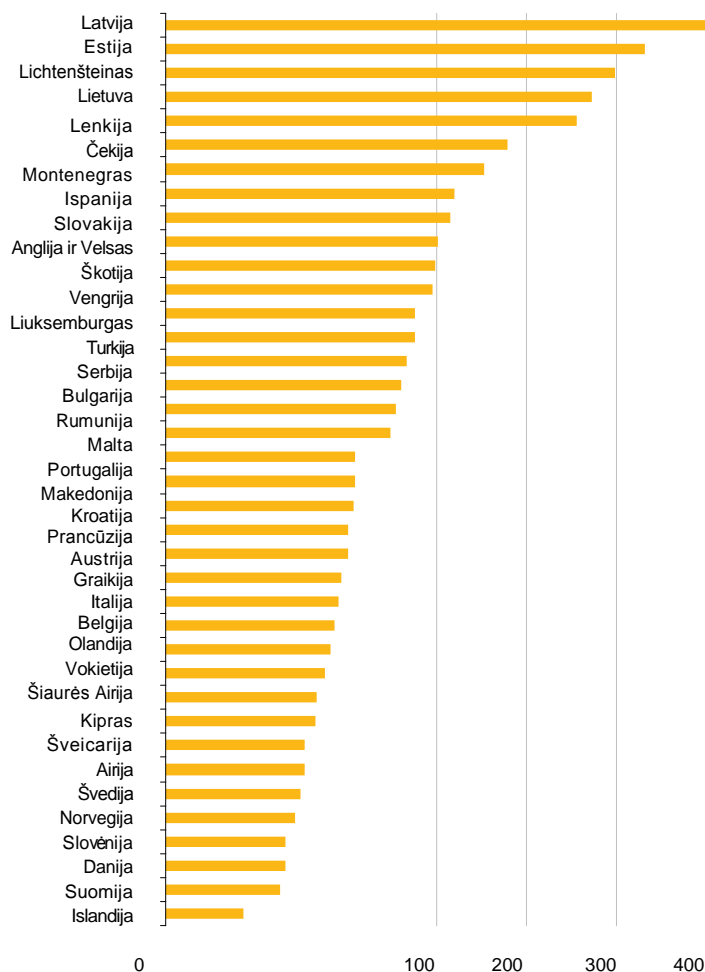
Pastebima, jog nuo 2004 iki 2006 metų nuteistųjų laisvės atėmimu skaičius šimtui tūkstančių gyventojų mažėjo, o nuo 2008 iki 2010 metų – didėjo. Šimtui tūkstančių gyventojų tenka vidutiniškai 208,7 nuteistieji, atliekantys laisvės atėmimo bausmę, kiekvienais metais. 2004-2006 metais mažėjanti nuteistųjų laisvės atėmimo bausmė skaičių galima paaiškinti tuo, jog įsigaliojus naujam Baudžiamajam kodeksui, teismams atsirado didesnės galimybės taikyti alternatyvias laisvės atėmimo bausmes, tokias kaip areštas, laisvės apribojimas. Dėl 2008-2010 metais didėjančio nuteistųjų skaičiaus kaip vieną iš ši rodiklių įtakojančių veiksnių galima paminėti emigraciją – tendencingai mažėjant gyventojų, nuteistų asmenų laisvės atėmimu skaičius galbūt nekinta itin smarkiai, tačiau kuomet suskaičiuojami nuteisti asmenys šimtui tūkstančių gyventojų, pastebimas didėjimas. Taip pat dažnas realios laisvės atėmimo bausmės taikymas Lietuvoje ir ypač jos dydis (trukmė), lėmė sparčiai didėjančių kalinių skaičių.¹⁰⁵

Reikšminga palyginti Lietuvoje taikomo terminuoto laisvės atėmimo bausmė nuteistų asmenų skaičių tarptautiniu lygmeniu. Lietuva patenka į pirmą didžiausią kalinių skaičių turinčių Europos

¹⁰⁴ Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Gyventojų skaičius metų pradžioje ir vidutinis metinis gyventojų skaičius. Požymiai: gyvenamoji vietovė (miestas ir kaimas), lytis (vyrai ir moterys). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010201&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSId=3234&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=> [žiūrėta 2012-01-22]; Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisės saugos institucijų veikla 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 metais (atitinkamai p. 22, 24, 25, 25, 25). (Penki statistiniai leidiniai)

¹⁰⁵ Sakalauskas G. Socialinės ir ekonominės naujų laisvės atėmimo bausmės atlikimo formų taikymo prielaidos Lietuvoje. // Teisės problemos. 2006. Nr. 4 (54), P. 16.

valstybių dešimtuką.¹⁰⁶ 2004-2006 metais Europoje šimtui tūkstančių gyventojų vidutiniškai tekdavo 124 nuteistieji.¹⁰⁷ 2007-2009 metais šis skaičius didėjo ir pasiekė 129 nuteistuosius šimtui tūkstančių gyventojų (nurodytasis skaičius apima suaugusiuosius ir nepilnamečius nuteistuosius, laikomus visų rūšių laisvės atėmimo vietose, tačiau neapima sulaikytųjų, kurių laisvė atimta siekiant nustatyti jų imigracijos statusą).¹⁰⁸ Kaip minėta anksčiau, Lietuvoje vidutiniškai šimtui tūkstančių gyventojų tenka 208,7 nuteistieji laisvės atėmimu (į šį skaičių nėra įskaičiuojama arešto bausmę atliekantys nuteistieji). Ryškus skirtumas tarp Europos Sąjungos vidurkio ir mūsų šalies nuteistųjų skaičiaus. (14 paveikslas)

14 pav. Laisvės atėmimo vietose esančių nuteistų asmenų skaičiaus vidurkis šimtui tūkstančių gyventojų Europos valstybėse 2007-2009 metais.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Sakalauskas G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė. // Sociologija. Mintis ir veiksmas. 2007 Nr. 2 (20), P. 122.

¹⁰⁷ Tavares C., Thomas G. Crime and criminal justice. Population and social conditions. // Statistics in focus. 19/2008. P. 1. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-019/EN/KS-SF-08-019-EN.PDF [žiūrėta 2012-01-30]

¹⁰⁸ Tavares C., Thomas G., Bulut F. Crime and criminal justice. Population and social conditions. // Statistics in focus. 6/2012. P. 5. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-12-006/EN/KS-SF-12-006-EN.PDF [žiūrėta 2012-01-30]

¹⁰⁹ Tavares C., Thomas G., Bulut F. Crime and criminal justice. Population and social conditions. // Statistics in focus. 6/2012. P. 5. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-12-006/EN/KS-SF-12-006-EN.PDF [žiūrėta 2012-01-30]

Akivaizdu, jog Latvijoje, Lietuvoje, Estijoje ir Lenkijoje, kiekvienoje atskirai, laisvės atėmimo bausmę atlieka apytiksliai 300 nuteistųjų šimtui tūkstančių gyventojų, Čekijoje, Slovakijoje – vidutiniškai 150 nuteistųjų šimtui tūkstančių. Tai, kad Lietuvos ir kaimyninių šalių toks didelis nuteistųjų skaičius galima sieti su tuo, jog visos išvardytos valstybės vienokiu ar kitokiu būdu yra ištrūkusios iš „sovietinių gniaužtų“, kur pagrindinė už nusikalstamą veiką vyravusi bausmė – laisvės atėmimas (ir tikrai ne trumpalaikis), pernelyg lėtai kintantis visuomenės ir valstybės valdymo institucijų požiūris į baudžiamąją politiką. Šių valstybių teisinėse sistemose, žvelgiant į rezultatus, sunkiai pavyksta pakankamai plačiai taikyti alternatyvas laisvės atėmimui, manant, jog tik izoliuojant nusikaltėlį nuo visuomenės įmanoma jo elgesį pakeisti į pozityvų. Tačiau šios ideologijos realizavimas turėtų būti pakeistas, kadangi abejotina, ar ši represija naudinga. Pavyzdžiui, Islandijoje, Suomijoje, Danijoje, Slovėnijoje 2007-2009 metais buvo kiek mažiau nei 70 nuteistųjų šimtui tūkstančių gyventojų, Švedijoje ir Norvegijoje – nežymiai didesnis. Lietuvoje įkalinimo vidurkis, lyginant su šių valstybių rodikliais, vidutiniškai 3,5 karto didesnis. Reikėtų analizuoti šalių, kuriose mažas įkalinimo lygis, baudžiamąją sistemą, jos trūkumus ir plusus, bei šitaip, atsižvelgiant į realias pritaikymo galimybes, tam tikrus elementus inkorporuoti į Lietuvos baudžiamąją justiciją. Juk kalinių skaičius labiau priklauso nuo baudžiamosios politikos tendencijų, bausmių skyrimo (sudėjimo) taisyklių, laisvės atėmimo bausmės trukmės, įtvirtintų alternatyvų laisvės atėmimo bausmei, visuomenėje vyraujančios (subjektyvios) nusikalstamų veikų baimės, viešosios nuomonės, požiūrio į kriminalinę bausmę ir jos poveikį, žiniasklaidos vaidmens ir įtakos, bausmių efektyvumo, galiausiai – nuo ekonominių sąlygų, kurių blogėjimas lemia dažnesnį laisvės atėmimo bausmės taikymą, taigi ir įkaltintų asmenų skaičiaus didėjimą.¹¹⁰

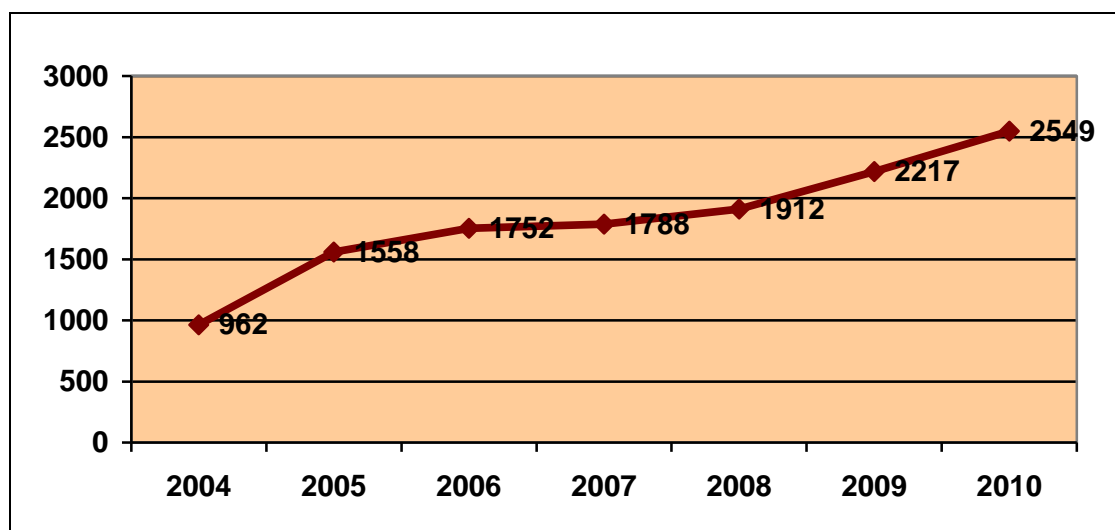
Laisvės apribojimas. Nuo 1995 m. sausio 1 d. senajame Baudžiamajame kodekse buvo numatytos tik keturios pagrindinės bausmės – mirties bausmė, laisvės atėmimas, pataisos darbai ir bauda bei trys papildomosios bausmės – turto konfiskavimas, bauda ir atėmimas teisės dirbti tam tikrą darbą, eiti tam tikras pareigas arba užsiimti tam tikra veikla.¹¹¹ Tarp keturių pagrindinių bausmių buvo arba itin griežtos (terminuotas laisvės atėmimas arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos, pakeitęs mirties bausmę, kuri 1998 m. pripažinta antikonstitucine), arba pernelyg švelnios (pataisos darbai – dabartinis viešųjų darbų atitikmuo bei bauda). Nebuvo jokio tarpinio varianto. 2003 metais, įsigaliojus naujam Baudžiamajam kodeksui, situacija buvo pakoreguota – pradėtos taikyti vidutinio griežtumo bausmės, tokios kaip areštas, viešieji darbai ir laisvės apribojimas.

Laisvės apribojimo bausmės skyrimas ir įgyvendinimas vertinamas itin pozityviai, kadangi nuteistasis nėra izoliuojamas nuo visuomenės, o taip pat ir bausmė vykdoma pagal jo gyvenamąją vietą – šitaip ne tik neprarandami socialiniai įgūdžiai, tačiau ir yra galimybė išsaugoti ar susirasti darbo

¹¹⁰ Sakalauskas G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė. // Sociologija. Mintis ir veiksmas. 2007 Nr. 2 (20), P. 123-124.

¹¹¹ Švedas G. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvos Respublikoje 1995-2004 metais // Teisė. 2005 Nr. 56, P. 72.

vieta, nenutraukti santykių su šeima. Lietuvoje 2004-2010 metų laikotarpiu laisvės apribojimo bausmė būdavo skiriama vis skirtingam skaičiui nuteistųjų, kadangi šios bausmės taikymas nuolat augo. (15 paveikslas).

15 pav. Laisvės apribojimo bausmės skyrimas 2004-2010 m.¹¹²

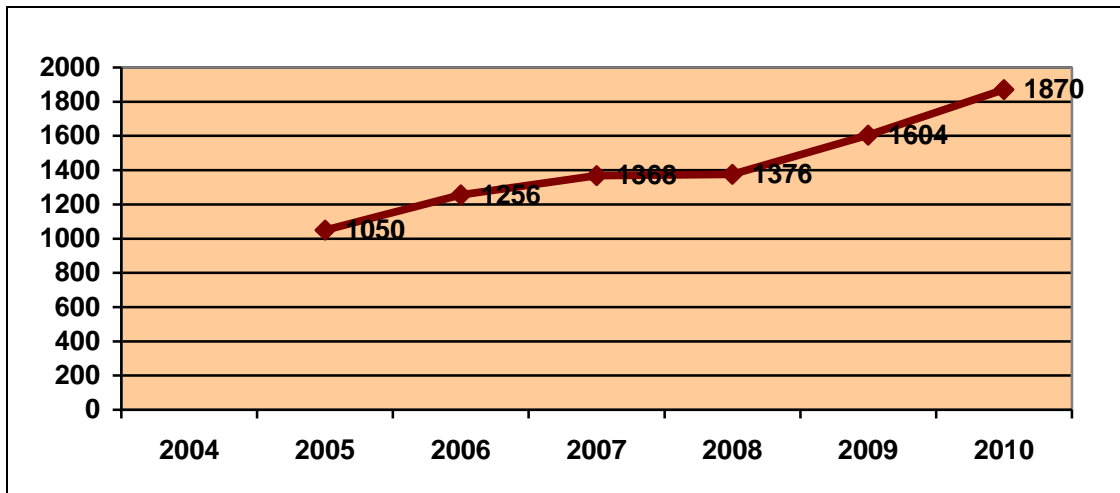
Statistinis vidurkis – 1819 nuteisti asmenys per metus, tačiau šis skaičius tik sąlyginis, kadangi statistinį vidurkį labai sumažina 2004-aisiais metais taikytas laisvės apribojimo, tuomet naujos bausmės rūšies, skaičius. Nuo 2004-ųjų iki 2010-ųjų šios bausmės skyrimas išaugo daugiau nei 2,5 karto. Laisvės apribojimo bausmės skyrimo rodikliai itin džiugina, kadangi taikant šią bausmę, pasinaudojama įstatymų leidėjo numatyta alternatyva laisvės atėmimo bausmei.

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 19 straipsnyje nustatyta, jog laisvės apribojimo bausmę vykdo pataisos inspekcijos.¹¹³ Lietuvoje šiuo metu yra 49 pataisos inspekcijos – teritoriniu pagrindu pataisos inspekcijos skirstomos į regionines (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio ir Šiaulių), o šios į miesto ir rajono arba tik rajono pataisos inspekcijas. Susidomėjimą kelia, kaip keitėsi šios bausmės vykdymo rodikliai, atsižvelgiant į didėjantį teismo nuosprendžių, kuriais skiriama laisvės apribojimo bausmė, skaičių. (16 paveikslas)

¹¹² Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 metais (atitinkamai p. 22, 24, 25, 25, 25). (Penki statistiniai leidiniai)

¹¹³ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. *Žin.*, 2012, Nr. 4-110

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=417396 [žiūrėta 2012-01-29]

16 pav. Asmenų, nuteistų laisvės apribojimo bausme ir esančių regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, skaičius 2004-2010 m.¹¹⁴

Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pavaldžių pataisos inspekcijų įskaitose laisvės apribojimo, kaip savarankiškos kriminalinės bausmės, taikymas didėja. Pataisos inspekcijų įskaitoje esantys nuteistieji, kurių atžvilgiu įgyvendinamas laisvės apribojimas, sudaro 16,9 proc. Tačiau vis dėlto teigtina, kad nėra pakankamai išnaudojamas laisvės apribojimo bausmės potencialas, kadangi pavyzdžiui 2008 metais laisvės apribojimo bausmė skirta 1376 nuteistiesiems, o laisvės atėmimo bausmė jos vykdymą atidedant – 2120 nuteistųjų. Situacija 2010-aisiais panaši: atitinkamai 1870 ir 2154 nuteistieji. Teismai prioritetiškai taiko laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo institutą, kurio realizavimas apdraudžiamas realaus laisvės atėmimo grėsme – tokia situacija yra dėl to, kad asmenų, kuriems paskirta laisvės apribojimo bausmė, teisinė padėtis yra gerokai švelnesnė nei tų, kuriems taikomas laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas.¹¹⁵ Nuteistieji, kurių atžvilgiu vykdoma laisvės apribojimo bausmė, kartu gali būti įpareigoti be atitinkamos institucijos žinios nekeisti gyvenamosios vietos, bendrauti su konkrečiais asmenimis, pradėti mokytis ar registruotis darbo biržoje ir pan. Visų įpareigojimų ir draudimų sąrašas reglamentuotas įstatymo. Pažymėtina, kad laisvės apribojimas yra ne tik alternatyva terminuotam laisvės atėmimui, bet ir jos taikymo metu teismui nuteistajam paskyrus įpareigojimus ir draudimus, šią bausmę vykdančios institucijos pareigūnai ne tik tikrina, kaip nuteistasis laikosi teismo nustatytų draudimų ir vykdo paskirtus įpareigojimus, bet ir teikia socialinę paramą sprendžiant asmenines ir socialines nuteistojo problemas.¹¹⁶ Šitokiu būdu, neizoliuojant asmens nuo visuomenės, siejami

¹¹⁴ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Asmenų, esančių regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, skaičiaus ataskaita. 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 ataskaitos. (6 ataskaitos)

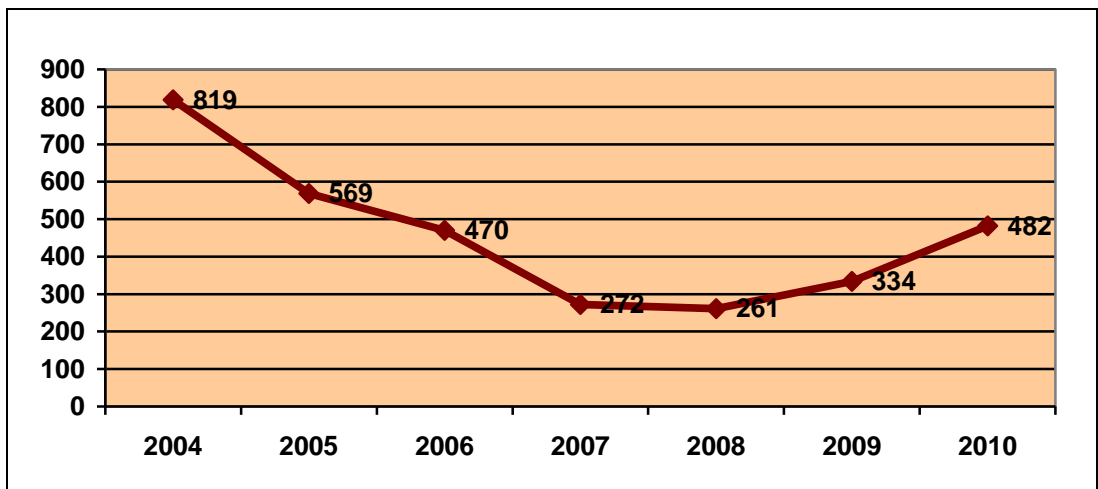
¹¹⁵ Mackevičius T., Rakštelis M. Laisvės apribojimo bausmės įgyvendinimas. // Jurisprudencija. 2010 Nr. 4 (122), P. 272.

¹¹⁶ Mackevičius T., Rakštelis M. Laisvės apribojimo bausmės įgyvendinimas. // Jurisprudencija. 2010 Nr. 4 (122), P. 264.

įgyvendinti bausmės vykdymo tikslai tam, kad atlikęs bausmę asmuo savo gyvenimo tikslų siektų teisės aktams neprieštaraujančiais būdais ir priemonėmis.

2.2.2. Bausmių vykdymo nesusijusių su laisvės atėmimu Lietuvoje 2004-2010 metais statistika

Viešieji darbai. Ši bausmė Lietuvos Respublikoje skiriama nuo 2003-ųjų metų, kuomet įsigaliojo naujos redakcijos Baudžiamasis kodeksas. Lietuvos teismai per metus 2004-2010 metų laikotarpiu viešųjų darbų bausme nuteisdavo apytikriai nuo 260 iki 820 asmenų. (17 paveikslas).

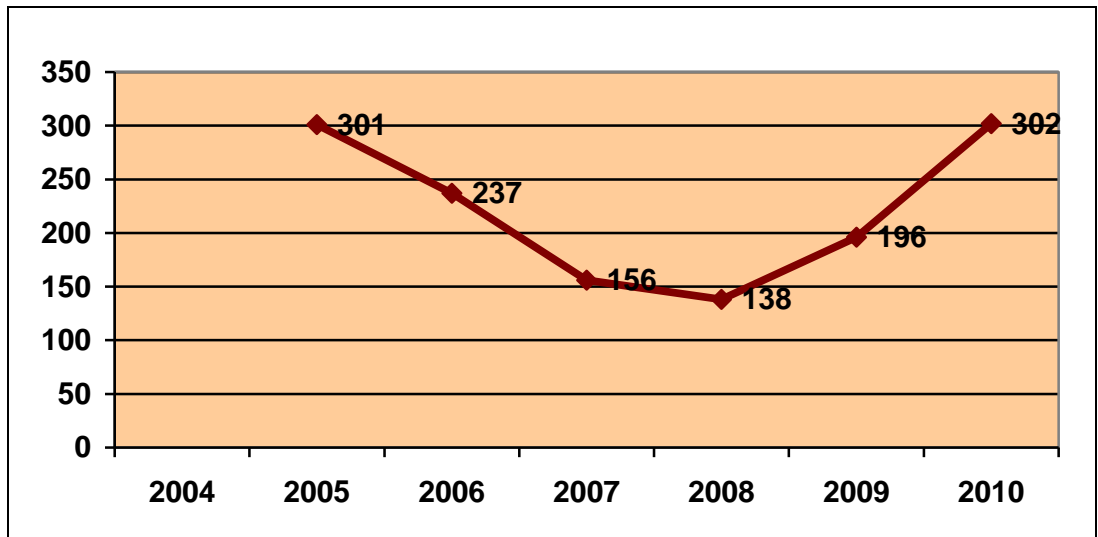

17 pav. Viešųjų darbų bausmės skyrimas 2004-2010 m.¹¹⁷

Vidutiniškai 458 nuteistiesiems per metus skiriama ši bausmė. Remiantis šiais statistiniais duomenimis pastebima, jog viešųjų darbų bausmės skyrimas 2004-2008 metais mažėjo, ir pakankamai stipriai, o nuo 2009-ųjų šios bausmės skyrimas po truputėlį vėl pradėjo didėti.

Bausmių vykdymo kodekso 18-ame straipsnyje reglamentuota, jog viešųjų darbų bausmę vykdo pataisos inspekcijos. Įdomu išanalizuoti, kiek asmenų kiekvienais metais atlieka minėtąją bausmę. (18 paveikslas)

¹¹⁷ Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 metais (atitinkamai p. 22, 24, 25, 25, 25). (Penki statistiniai leidiniai)

18 pav. Asmenų, nuteistų viešųjų darbų bausme ir esančių regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, skaičius 2004-2010 m.¹¹⁸

Tiek viešųjų darbų bausmės skyrimo, tiek šios bausmės vykdymo statistika 2005-2008 metais rodo, jog mažėjo asmenų, kurių atžvilgiu vykdoma ši bausmė. Atkreiptinas dėmesys, jog teismai vis mažiau naudojami 2003-aisiais metais atsiradusia galimybe taikyti alternatyvią laisvės atėmimui bausmę. Galima daryti prielaidą, jog buvo pagrindas nusivilti minėtos bausmės teikiama nauda, jos vykdymo metu pasiektais rezultatais, ir dėl šios priežasties ji buvo vykdoma vis rečiau. Situacija 2009-2010 metais keitėsi, ir šios bausmės vykdymas padažnėjo.

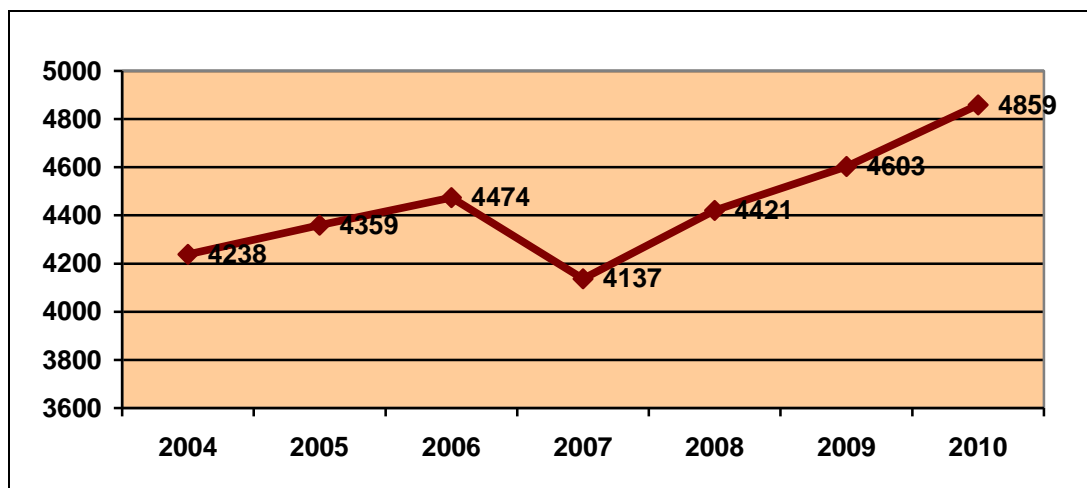
Vykdamas viešųjų darbų bausmę yra privalu dirbti neatlygintą darbą visuomenės labui bei laikytis nustatyto režimo, t.y. asmuo privalo išdirbti tam tikrą valandų skaičių per konkretų laikotarpį. Neatlygintinas nuteistojo darbas įvardintinas kaip bet koks individualus nuteistojo darbas arba darbas nepelno siekiančioje valstybinėje arba visuomeninėje įstaigoje, įmonėje arba organizacijoje (sveikatos priežiūros, globos arba rūpybos įstaigose arba valstybinėse ir nevalstybinėse įmonėse, įstaigose, organizacijose, teikiančiose socialinę paramą tam tikroms socialinėms visuomenės grupėms, arba darbas tvarkant aplinką ar pan.).¹¹⁹ Kadangi nuteistasis viešųjų darbų vykdymo metu dirba neatlygintai, jam nėra taikomi darbo santykius reglamentuojantys teisės aktai, tačiau privalo būti užtikrintos darbų saugos reikalavimus atitinkančios darbo sąlygos. Nuteistojo elgesys bausmės vykdymo metu yra kontroliuojamas dviejų subjektų – tą atlieka ne tik pataisos inspekcija, kurios žinioje yra nuteistasis, bet ir darbdavys, pas kurį nuteistasis atlieka darbus. Viešųjų darbų bausmės

¹¹⁸ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Asmenų, esančių regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, skaičiaus ataskaita. 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 ataskaitos. (6 ataskaitos)

¹¹⁹ Mackevičius T. Viešieji darbai: teisiniai ir socialiniai aspektai.// Jurisprudencija. 2005 Nr. 70 (62), P. 84.

vykdymo metu socialinė parama sprendžiant asmenines ir socialines nuteistojo problemas neteikiama, o ir socialinė rehabilitacija nėra vykdoma.¹²⁰

Bauda. Ši bausmė skiriama teismo už nusikaltimą arba baudžiamąjį nusižengimą, jos skyrimas įtvirtinamas nuosprendyje arba teismo baudžiamajame įsakyme. Šios bausmės, nenukreiptos į laisvės ar asmeninių teisių suvaržymą, esmė – ekonominio pobūdžio sankcija kaltininkui už jo padarytą teisės aktams priešingą veiklą. 2004-2010 metais baudos bausme kiekvienais metais nuteisti vidutiniškai 4441,5 asmenys. (19 paveikslas).

19 pav. **Baudos bausmės skyrimas 2004-2010 m.**¹²¹

Visais metais, išskyrus 2007-uosius, baudos bausmės skyrimas po truputėlį augo ir vyravo vieno tūkstančio ribose. Kadangi nėra teisės normų, kurių pagrindu nuteistasis būtų atleidžiamas nuo baudos mokėjimo ar baudos mokėjimo vykdymas būtų atidėtas, galima daryti prielaidą, jog tiek, kiek teismai skyrė baudos bausmių, tiek jų buvo savanoriškai įvykdyta arba pateikta išieškoti priverstinai (sąmoningai nesakoma išieškota, kadangi išieškojimas gali trukti ne vienerius metus).

Remiantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksu, nuteistasis privalo sumokėti baudą į Valstybinės mokesčių inspekcijos sąskaitą per du mėnesius nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos ar per kitą teismo nustatytą laikotarpį.¹²² Teismas gali nustatyti ilgesnį nei dviejų mėnesių laikotarpį, tai gali būti ir keturi, ir šeši mėnesiai, per kuriuos kaltininkas gali sumokėti baudą. Kuomet baudžiamojon atsakomybėn patrauktas asmuo, kurio atžvilgiu priimtas teismo procesinis dokumentas, kuriuo paskirta baudos bausmė, nepateikia teismui visos baudos sumokėjimo patvirtinančių dokumentų, teismas savo iniciatyva išduoda vykdomąjį raštą dėl baudos išieškojimo antstoliui pagal nuteistojo

¹²⁰ Mackevičius T. Viešieji darbai: teisiniai ir socialiniai aspektai.// Jurisprudencija. 2005 Nr. 70 (62), P. 85.

¹²¹ Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 metais (atitinkamai p. 22, 24, 25, 25, 25). (Penki statistiniai leidiniai)

¹²² Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. Žin., 2012, Nr. 4-110

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=417396 [žiūrėta 2012-01-29]

asmens gyvenamąją, darbo ar turto buvimo vietą. Jeigu nuteistasis neturi pajamų, turto į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas arba tyčiniaus veiksmais vengia sumokėti paskirtą baudą, antstolio teikimu teismas minėtąją bausmę gali pakeisti viešaisiais darbais arba areštu.

Statistinių duomenų, kurie atskleistų, kokio dydžio bauda, kurią nuteistasis, vykdydamas teismo nuosprendį privalo sumokėti, nėra. Siekiant iširti, kokie rodikliai šiuo klausimu egzistuoja Lietuvoje, reikėtų daryti atskirą tyrimą, išsiaiškinant, už kokią Baudžiamajame kodekse numatytą veiką, atsižvelgiant į nusikaltėlio asmenybę, kokio dydžio bauda skiriama.

Analizuojant baudos bausmės vykdymą tarptautiniu lygmeniu, privalu pabrėžti, jog skirtingose valstybėse baudų surinkimo lygis skiriasi. Vokietijoje jis yra labai aukštas – apie 90 proc., Italijoje ir Prancūzijoje, priešingai, jis labai žemas.¹²³ Išsivysčiusių valstybių teisinėse sistemose yra įtvirtintos galimybės baudos mokėjimą, atsižvelgiant į nuteistojo gyvenimo situaciją, paskirstyti per tam tikrą laikotarpį, o jei kaltininkas nenori baudos bausmės vykdyti, imamasi kitokių priemonių, kuriomis būtų užtikrintas šios bausmės įgyvendinimas. Vyrauja trijų rūšių priemonės, atliekančios pagalbinę funkciją, užtikrinant bausmės vykdymą – fizinė prievarta, kartais esanti tik spaudimo priemonė, nes baudą vis tiek reikia sumokėti (Prancūzijoje, Vokietijoje, Ispanijoje), laisvės atėmimas (Prancūzijoje, Vokietijoje ir kitur) ir viešieji darbai (Šveicarija, Italija).¹²⁴ Vienokiu ar kitokiu atveju, yra kontroliuojama, ar nusikalstamą veiką padaręs asmuo sumokėjo baudą, imamasi visų priemonių, kurios užtikrintų atsakomybės prisiėmimą ir patirtų nuostolių atlyginimą jei ne ekonomine sankcija, tai alternatyviomis priemonėmis.

2.3. Bausmių vykdymo būklė Lietuvoje, situacijos apžvalga

Nėra tobulų dalykų. O ir padaryti juos tobulus reikia ne tik daug pastangų, bet tam privalu turėti tinkamas sąlygas ir priemones. Bausmių vykdymo sritis nėra išimtis iš taisyklės – norint padaryti teisės aktais reglamentuojamos bausmių vykdymo institucijų veiklą bent jau nepriekaištingą, reikia atlikti daug tyrimų, analizių, bandomųjų projektų, kurių pagrindu būtų tobulinama sistemos veikla. Siekiant pateikti tam tikrų konkrečių pasiūlymų, kaip pagerinti bausmių vykdymo situaciją Lietuvoje, tikslinga išskirti pagrindines problemas, su kuriomis susiduriama įgyvendinant teismų skiriamas bausmes. Analizuoti bausmių vykdymo būklę tinkamiausia atsižvelgiant į tai, į kokį objektą nukreipiami apribojimai – nuteistojo laisvę, asmenines ar turtines teises.

Bausmių, kuriomis ribojama nuteistųjų laisvė, vykdymo būklė. Kaip žinia, tam tikrą nusikalstamą veiką padarę asmenys gali būti baudžiami laisvės apribojimu, areštu, terminuotu arba neterminuotu laisvės atėmimu. Švelniausia ir mažiausią represinį poveikį asmens laisvei turinti bausmė

¹²³ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 582.

¹²⁴ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 583.

– laisvės apribojimas. Vykdamas kitas bausmes nuteistieji izoliuojami nuo visuomenės konkrečiam arba neapibrėžtam laiko tarpui. Nuteistieji, kuriems paskirta terminuota bausmė, kuria suvaržoma laisvė, yra diferencijuojami. Pagal tai, į kokią pataisos įstaigą (areštinę, pataisos namus, kalėjimą, atvirąją koloniją) ir į kokią grupę (paprastą, lengvą ar drausmės) kaltininkai paskiriami, priklauso ne tik nuteistųjų teisės, pareigos, bet ir laikymo sąlygos, paskatinimo priemonės, nuobaudos. Visų kompleksinių priemonių, įgyvendinamų bausmės vykdymo metu, sistemos paskirtis – koreguoti nuteistojo mąstyseną, gyvenimo tikslų sampratą ta linkme, jog jis suvoktų, kad gyvenime pasiekti užsibrėžtus tikslus, siekius įmanoma teisėtais būdais. Tačiau kyla klausimas, ar tam būtina asmens izoliacija? Ar jos taikymas Lietuvoje efektyvus? Taip, jei asmens mąstysenos ir elgesio korekcija įmanoma tik izoliavus jį nuo visuomenės, kitaip to nesant galimybės padaryti, nes asmuo arba padarė eilę nusikalstamų veikų iš eilės ir jo teistumai neišnykę (asmuo, pavyzdžiui, yra recidyvistas), arba jo padaryta nusikalstama veika atlikta itin pavojingu visuomenei būdu ir yra tikimybė, jog jis gali pakartoti nusikalstamą veiką.

Atskyrimas nuo visuomenės turėtų būti taikomas *ultima ratio*. Svarbu suvokti, kad įkalinimas nesprendžia nei nusikalstamumo, nei kitų socialinių problemų, bet jų sukuria dar daugiau – ypatingai tuomet, kai vien tik įkalinimu (nubaudimu) ir apsiribojama, nesiekiant asmens resocializacijos (integracijos).¹²⁵ Įkalinimas pats savaime nėra problema, jei jis yra skiriamas proporcingai nusikalstamai veikai, siekiant įgyvendinti teisingumą. Tačiau ta riba, kuria nustatoma, jog įkalinimo bausmė yra proporcinga – diskutuotina. Juk Lietuvoje nuteistųjų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę skaičius šimtui tūkstančių gyventojų – vienas aukščiausių Europoje. Visgi viena pagrindinių didelių kalinių skaičių Lietuvoje lemiančių priežasčių yra ne tiek dažnas laisvės atėmimo bausmės taikymas, kiek jos vidutinė trukmė, o ir laisvės atėmimo bausmė Lietuvoje skaičiuojama metais, o daugumoje Vakarų Europos valstybių tesudaro keletą mėnesių.¹²⁶ Teismai Lietuvoje, taikydami laisvės atėmimo bausmę vidutiniškai skiria virš penkių metų laisvės atėmimo, o realiai nusikalstamą veiką padaręs asmuo būna izoliuojamas nuo visuomenės apie 2 metus. Tai pakankamai ilgas laiko tarpas, per kurį gali nutrūkti socialiniai santykiai, yra tikimybė prarasti darbinės veiklos įgūdžius, jei nuteistasis nėra įdarbinamas įkalinimo įstaigoje, atitrūkstama nuo valstybės ir pasaulinių įvykių sekos, o šitai turi ypatingą reikšmę, kuomet valstybiniu ar tarptautiniu mastu vyksta itin reikšmingi, ryškūs socialiniai arba ekonominiai pokyčiai. Tikslinga trumpinti tiek skiriamų, tiek vykdomų bausmių trukmę. Sprendžiant socialinių santykių nutrūkimo problemą galima diskutuoti, ar bausmės atlikimo metu reikia nuteistiesiems sudaryti sąlygas bendrauti šiuolaikinėmis elektroninėmis ryšio priemonėmis (internetu, mobiliaisiais telefonais), ar suteikti atostogas nuo bausmės atlikimo, kurių metu nuteistieji savo lėšomis galėtų parvykti pas artimuosius tam, kad atnaujintų socialinius ryšius, tam, kad jų

¹²⁵ Sakalauskas G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė. // Sociologija. Mintis ir veiksmas. 2007 Nr. 2 (20), P. 126.

¹²⁶ Sakalauskas G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė. // Sociologija. Mintis ir veiksmas. 2007 Nr. 2 (20), P. 127.

bendravimas bausmės atlikimo metu nebūtų pasmerktas žlugti. Taip pat svarbu, jog bausmės atlikimo metu reabilituojant nuteistąjį, pageidaujama, jog jis dalyvautų į visuomenę integruojančiose programose, tačiau sunkiai tikėtina, kad tai veikia realiai – teorinės žinios gali skirtis nuo praktikos, ir, kuomet nuteistasis atlikęs bausmę paleidžiamas į laisvę, jis gali nesugebėti pritaikyti programose (jei jos nėra įgyvendintos kokybiškai) įgytų žinių, ir, tarsi uždarame rate, vėl imtis ankstesnio gyvenimo būdo, kurio perspektyva – laisvės atėmimo įstaigoje.

Pernelyg didelį nuteistųjų, kurie paskirtos bausmės pagrindu izoliuojami nuo visuomenės, skaičių rodo ir tai, jog pataisos įstaigose neretai susiduriama su jų perpildymo problema. Lukiškių tardymo izoliatorius – kalėjimas,¹²⁷ Pravieniškių pataisos namų – atvirosios kolonijos,¹²⁸ tikėtina, jog ir kitos pataisos įstaigos, yra beveik nuolat perpildytos, neturi galimybių užtikrinti bent jau minimalias gyvenamojo ploto normas ne tik dėl augančio jose laikomų asmenų skaičiaus, bet ir dėl atskirų įvairių kategorijų asmenų laikymo, tam tikromis aplinkybėmis jų izoliacijos pačioje pataisos įstaigose. Esminė bet kurios rūšies pataisos įstaigos perpildymo problema ta, jog gyvenimo sąlygos gali būti nehygieniškos, asmenims stinga privatumo, dėl ko didėja įtampa ir tarp nuteistųjų, ir pataisos įstaigos personalo atžvilgiu, atsiranda grėsmė smurto protrūkiams tarp bausmę atliekančių asmenų, gali atsirasti sveikatos būklei kenksmingi padariniai. Tačiau pats svarbiausias neigiamas šio reiškinių padarinys – bausmę atliekančių asmenų resocializacija pasmerkta nesėkmei. Dėl pataisos įstaigose esančių asmenų skaičiaus, neatitinkančio vidaus tvarkos taisyklių reikalavimų, kalinių teisės yra pažeidžiamos ne tik šalies mastu, bet ir tarptautiniu lygmeniu. Negalima konstatuoti, jog pataisos įstaigos yra per mažos. Manytina, jog derėtų keisti bausmių skyrimo praktiką, išskyrus bausmių už sunkius ir labai sunkius nusikaltimus, ir šitaip pamažu keistųsi situacija bausmių vykdymo sistemoje. Palaipsniui formuojant teismų skiriamų vis mažėjančių bausmių praktiką, taip pat esant tam tikroms aplinkybėms ir sąlygoms, Lietuvos Respublikos Seimui ar Prezidentui dažniau naudojantis teisės aktų suteikiamomis galimybėmis nuteistųjų atžvilgiu taikant amnestijos ar malonės institutus, būtų ne tik švelninama nuteistųjų padėtis, mažinama vidutinė atliekamos bausmės trukmė, bet ir sumažinamas nuteistųjų skaičius pataisos įstaigose, o šito galima pasekmė – ne tik nenutrūkę socialiniai saitai su artimaisiais, bet ir kitoks Lietuvos įvaizdis Europoje.

Bausmių vykdymo būklę Lietuvoje atspindi ir įsisenėjusi problema – neformalūs santykiai tarp nuteistųjų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę pataisos namuose, kuomet autoritetą turintys asmenys naudojami silpnaisiais: naudodami fizinį ir psichologinį smurtą siekia materialinės naudos, trokšta išlaikyti autoritetą. Nuteistieji atvykdami į pataisos įstaigas turi savo vertybes ir nuostatas, o atvykę

¹²⁷ Seimo kontrolierius Romas Valentukevičius. Pažyma dėl skundo prieš Lukiškių tardymo izoliatoriaus – kalėjimo administraciją. Pažyma Nr. 4D-2011/1-583. 2011.09.07.

<http://www.lrski.lt/index.php?p=0&l=LT&n=62&gr=37&gr=53&gr=0&pazyma=5358>

¹²⁸ Seimo kontrolierius Romas Valentukevičius. Pažyma dėl 16 nuteistųjų skundų prieš Pravieniškių pataisos namus – atvirąją koloniją. Pažyma Nr. 4D-2011/1-852–853; 867–868; 871; 877; 879–88. 2011.09.28.

<http://www.lrski.lt/index.php?p=0&l=LT&n=62&gr=37&gr=53&gr=0&pazyma=5420>

privalo taikytis prie čia egzistuojančios neformalios kultūros, nulemsiančios jo gyvenimo būdą pataisos įstaigoje, t.y. psichologinių ir socialinių priemonių pagalba pačių nuteistųjų nustatoma, kuriai grupei – neutralių, nuskriaustųjų ar autoritetingųjų – asmuo bus priskirtinas. Kriminalinė subkultūra (t.y. nerašytos taisyklės, normos tarp nuteistųjų) ne tik apsunkina bausmę atliekančio asmens resocializacijos procesą, neigiama kryptimi koreguoja asmenybę, bet ir gali provokuoti naujas nusikalstamas veikas. Neutralizuoti šį reiškinių lengvomis priemonėmis neįmanoma – kadangi jis perimtas iš „sovietinių“ laikų ir yra tvirtai įsišaknijęs, tam reikia ne tik tobulinti penitencinėse įstaigose dirbančių asmenų kvalifikaciją, veiklos metodus, bet ir griežtai kontroliuoti nuteistųjų klasifikaciją kiekvienoje pataisos įstaigoje (ypatingai konvojavus asmenį).

Nusikalstamą veiką padarę asmenys ir atliekantys jiems paskirtą bausmę, įgyvendinant tikslą atlikus bausmę savo gyvenimo tikslų ir priemonių siekti teisėtais būdais, dalyvauja įvairiose socialinės rehabilitacijos programose. Šių programų tikslai - padėti nuteistajam yra tapti įstatymus, žmogiškąsias vertybes ir visuomenės saugumą gerbiančiais žmonėmis, sudaryti sąlygas nuteistiesiems po bausmės atlikimo reintegrotis į visuomenę.¹²⁹ Kyla klausimas, kaip sėkmingai vykdomos šios programos. Juk nusikalstantys asmenys laikomi individualiais, kurių asmenybės bruožus ir nuostatas galima ir reikia pakeisti.¹³⁰ Pataisos įstaigos darbuotojui privalu įgyvendinti šias programas, nuteistajam pareiga dalyvauti šiose programose. Asmuo vertinamas lyg objektas, kuriam reikalinga pataisa. Galima daryti prielaidą, jog pataisos įstaigose nėra pakankamai darbuotojų, kurie galėtų išsamiai įsigilinti į kiekvieno nuteistojo problemas, surasti galimybes kaip spręsti konkrečias situacijas, todėl ir rehabilitacija, dėl darbuotojų ir laiko stokos, tampa paviršutiniška, atliekama tik dėl pažymėtų pliusų popieriuje. Taip pat svarbu suprasti, jog asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, yra nusikaltęs, charakterizuojamas neigiamai, jo mąstysena bloga, todėl, dėl jo paties kaltės, jį reikia taisyti. Samprata, jog reikia nubausti ir taisyti, kritikuotina. Nuteistajam reikalinga ne perauklėti ar pataisyti jį, o resocializuoti, t.y. nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui sudaryti realias sąlygas perimti teisėtais principais paremtą socialinę patirtį komunikuojant, užsiimant darbine, mokslo ar kitokia veikla, taip pat sukurti realias sąlygas tapti visuomenine socialine būtybe, išlaikančia savivertę. Resocializacijos tikslas turėtų būti ne pataisyti, pakoreguoti asmens elgesį, bet įdiegti nuostatą, jog žmogus yra savarankiškas, nepraradęs garbės ir orumo, anksčiau socialiniame gyvenime dalyvavęs asmuo, kuriam reiktų vėl tęsti tą gyvenimo tarpsnį, kuriame jis gyveno nenusikalstamai. Pakeitus socialinę rehabilitaciją resocializacija, teismo paskirtos bausmės realizavimas įgautų kitokią prasmę. Resocializacija yra reikšmingas ir vienintelis laisvės atėmimo bausmės vykdymo tikslas.¹³¹

¹²⁹ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. *Žin.*, 2012, Nr. 4-110

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=417396 [žiūrėta 2012-02-09]

¹³⁰ Sakalauskas G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė. // Sociologija. Mintis ir veiksmas. 2007 Nr. 2 (20), P. 130.

¹³¹ Sakalauskas G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė. // Sociologija. Mintis ir veiksmas. 2007 Nr. 2 (20), P. 131.

Analizuojant bausmės vykdymo sąlygas, dera prisiminti, jog dėl pataisos įstaigų perpildymo, bausmės atlikimo sąlygų, kurios pažeidžia žmogaus teisę ne tik į gyvenamąjį plotą, bet ir į sveikatą, privatų gyvenimą. Ne visiems atliekantiems bausmę nutiestiesiems yra suteikiamos galimybės dirbti. Šitai ne tik prarandama įgyta praktika, tačiau atsiranda ir psichologinių problemų. Atlikus bausmę situacija panaši – sunku integruotis į darbo rinką bausmę atlikusiems asmenims, ypač mažesniuose miestuose, kur vieni kitus gerai pažįsta. Todėl reikalinga palaipsniui keisti visuomenės požiūrį į bausmę atlikusį asmenį. Taip pat reikia kvalifikacijos neturintiems nuteistiesiems bausmės atlikimo metu suteikti tam tikrą išsilavinimą, kad jis galėtų atsiradus galimybei save realizuoti darbo rinkoje. Draudžiama ignoruoti ir tuos bausmę atliekančius asmenis, kurie ne tik neturi išsilavinimo, tačiau dar nėra įgiję pagrindinio ar vidurinio išsilavinimo. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 125-135 ir 147-150 straipsniuose¹³² numatytos nuteistųjų galimybės dirbti ir mokytis, tačiau skatinamos galimybės užsiimti darbine ar mokslo veikla galėtų būti resocializacijos dalis, atsižvelgiant į tai, būtų trumpinamas bausmės atlikimo laikas, galėtų būti su tam tikromis įstaigomis ar organizacijomis sudaromos sutartys, kurių pagrindu nuteistieji, atlikę bausmę ar lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos būtų įdarbinami. Šitokiu būdu keliant asmens kvalifikaciją bei įgūdžius, atsirastų reali galimybė integruotis visuomeniniame gyvenime.

Kuomet asmuo lygtinai paleidžiamas iš pataisos įstaigos, jo elgesį, gyvenimo būdą patikima stebėti pataisos inspekcijai pagal nuteistojo gyvenamąją vietą. Taip pat yra ir laisvės apribojimo atveju – nuteistajam teismas skiria konkrečius įpareigojimus, kurių įgyvendinimą prižiūri pataisos inspekcijos. Tačiau kokia pataisos inspekcijų darbo esmė? Ji privalo tikrinti ir kontroliuoti, ar nuteistasis laikosi teismo paskirtų įpareigojimų, ar jų nepažeidinėja, taip pat atlieka pagalbinę funkciją sprendžiant asmenines bei socialines nuteistojo gyvenime kylančias problemas, taiko paskatinimo ir baudimo priemones. Tačiau diskutuotina, kiek ta kontrolė efektyvi. Tikėtina, jog yra nuteistųjų, kuriems šis bausmės atlikimo modelis (laisvės atėmimas ir lygtinis paleidimas arba tik laisvės apribojimas) atneša teigiamą rezultatą ir asmuo, bausmę vykdančios institucijos pareigūnų pagalba tampa teisės aktus gerbiančiu piliečiu. Tikėtina ir kitokia galimybė – nuteistasis linkęs laikytis įsipareigojimų „dėl šventos ramybės“, tačiau nemotyvuotas tapti pilnavertis visuomenės narys, o šitokio abejingumo priešakyje – naujos nusikalstamos veikos susiklosčius atitinkamoms aplinkybėms. Todėl būtina plėsti alternatyvių laisvės atėmimui bausmių infrastruktūrą, pataisos inspekcijų darbą orientuoti į socialinę pagalbą iš įkalinimo įstaigų išėjusiems asmenims, o ne vien registruoti ir kontroliuoti juos, sudaryti daugiau teisinių ir organizacinių galimybių šiame resocializacijos procese dalyvauti nevyriausybinėms organizacijoms bei savanoriams.¹³³ Taip pat svarstyti galimybė didžiuosiuose Lietuvos miestuose įsteigti įstaigas, su kuriomis būtų pradama bendradarbiauti

¹³² Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. *Žin.*, 2012, Nr. 4-110

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=417396 [žiūrėta 2012-02-09].

¹³³ Sakalauskas G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė. // Sociologija. Mintis ir veiksmas. 2007 Nr. 2 (20), P. 132.

nuteistųjų resocializacijos pataisos įstaigoje metu, ir kurios rūpintųsi iš laisvės atėmimo vietos išėjusiais bausmę atlikusiais nuteistaisiais, tol, kol jie palaipsniui integruosis į visuomenę ir taps savarankiški. Dabar tokios rūšies įstaigos yra tik Vilniuje, pavyzdžiui Lietuvos kalinių globos draugijos rehabilitacijos centras, o nuteistieji į pataisos įstaigas atkeliauja iš visos Lietuvos, atlikę bausmę dažniausiai grįžta į gimtinę, kur jų nelaukia artimieji, jie neturi kur pernaktuoti ar pavalgyti, apie įsidarbinimą negali būti nė kalbos. Iš pagrindų pakeitus ne tik laisvės atlikimo metu įgyvendinamos nuteistųjų socialinės rehabilitacijos esmę, bet ir pataisos inspekcijos darbo kryptingumą, įsteigus daugiau organizacijų ar įstaigų, realiai besirūpinančių laisvės atėmimo bausmę atlikusių asmenų poreikiais, įmanoma atrasti galimybę nuteistųjų pataisos procese užčiuopti teigiamą rezultatą.

Bausmės, susijusios su nuteistųjų turtinių teisių apribojimu. Skiriant šios rūšies bausmę apribojama nusikaltėlio ekonominė laisvė. Bauda, kaip šią laisvę ribojanti priemonė, kaip vartojimo galimybes sumažinanti sankcija gali būti skiriama beveik visiems nusikalstamą veiką padariusiems asmenims, išskyrus asmenis, kurie padarė sunkų nusikaltimą arba yra pavojingi visuomenei. Skiriasi tik baudos dydis. Tačiau ar visuomet baudos bausmės vykdymas yra efektyvus? Ar šitaip gali būti pasiekiami bausmės tikslai? Bausmės skyrimas nebus rezultatyvus skurdžiose valstybėse – jose kaltininkai neturi realios galimybės įvykdyti jiems paskirtą bausmę, taigi ir nepasiekiami laukiami rezultatai. Skiriant bausmes turi būti dažniau skiriamos baudos, su sąlyga, kad asmuo šią baudą gali sumokėti, nes jei asmuo žinos, kad jam bus paskirta bauda, kurios jis vis tiek negalės sumokėti, tokia bausmė neturės prevencinio poveikio.¹³⁴

Svarbu pabrėžti, jog nusikalstamą veiką padariusiam fiziniam asmeniui skyrus baudos bausmę, kenčia ne vien jo, bet ir jo artimųjų finansinė padėtis, todėl darytina išvada, jog šitaip neindividualizuojama atsakomybė. Tačiau skiriant baudą, apsaugomi šalies ekonominiai ištekliai (neizoliuojant fizinio asmens nuo visuomenės, nereikia jo aprūpinti maistu, būtiniausiais rūbais ar kitais reikmenimis), taip pat valstybė turi realią galimybę paremti nuo nusikalstamų veikų nukentėjusias aukas, šitaip įgyvendindama teisingumą, realiai paliečiantį nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir nuo nusikalstamos veikos nukentėjusį žmogų. Baudos bausmės tikslų pasiekimas gali tapti neįmanomas, jei skiriant šią bausmę ignoruojama nuteistojo finansinė padėtis – už nusikalstamą veiką padariusį asmenį baudą sumoka jo artimos aplinkos žmonės (tėvai, draugai, vaikai ir kt.), ir šitaip nelieka jokie poveikio nusikaltėliui. Kitas aspektas – to paties dydžio bauda už tapačias nusikalstamas veikas skiriama vienodą teistumų skaičių turintiems nuteistiesiems, kurie abu dėl padarytos nusikalstamos veikos nuoširdžiai gailisi, bet jų finansinė padėtis skiriasi, ir teisėjas, atsižvelgdamas į formuojamą teismų praktiką, skiria vienodo dydžio bausmę, tačiau skiriasi nuteistųjų turtinė padėtis bei nusikaltimo padarymo motyvai. Skirtos baudos dydis vienam iš jų gali pasirodyti menka suma, kitam – didžiulė. Esant šiam skirtumui ir asmenų nelygybei, baudos bausmės vykdymas praranda savo

¹³⁴ Šulija G. Baudos bausmė ir jos paplitimas Europos Sąjungos valstybėse. // Teisė. 2004 Nr. 52, P. 111.

tikrąją paskirtį. Tačiau jei baudų skirti objektyviai neišmanoma neturtingiems asmenims, nereiškia, kad valstybė ir turtingiems asmenims turi taikyti kitas brangesnes ir ne tokias veiksmingas priemones.¹³⁵

Kaip minėta anksčiau, minimalus baudos baudmės dydis 1 MGL (130 Lt), maksimalus fiziniam asmeniui 1500 MGL dydžio (195000 Lt), juridiniam asmeniui – 50000 MGL dydžio (6500000 Lt) bauda, kuri gali būti sumokama savanoriškai arba išieškoma priverstinai. Turint galvoje, kad kartais sunkių savanaudiškų nusikaltimų atnešama neteisėta turtinė nauda gali siekti šimtus tūkstančių ar milijonines sumas (ypač, jei veikla gerai organizuota ir sisteminga), tokia maksimali bauda neatrodo kaip proporcinga ir pagrįsta.¹³⁶ Organizuotos grupuotės veikia pagal ypatingai atidžiai ir kruopščiai parengtą planą ir metodiką, nustatyti jų nusikalstamos veikos pėdsakus yra labai sudėtinga, o nustačius bei baudžiamojon atsakomybėn patraukus atitinkamus asmenis, tampa sunku ne tik išieškoti paskirtą baudą (darant prielaidą, jog savanoriškai ji nemokama), bet ir tinkamai paslėpus nuslėptas pajamas bei gautą pelną (ofšorinėse sąskaitose, artimųjų ar neegzistuojančių asmenų sąskaitose). Šitokiu būdu asmuo gauna naudos iš nusikalstamos veikos ir baudos baudmės vykdymas ne tik nėra veiksmingas, tačiau pavieniais atvejais gali tapti neišmanomas.

Analizuojant juridiniams asmenims, prasižengusiems teisės aktų reikalavimams, skiriamų bausmių būklę, svarbu atkreipti dėmesį, jog nuteistieji turėtų būti linkę sumokėti teismo nuosprendžiu paskirtą baudą, kuri yra humaniška ir valstybės atžvilgiu ekonomiškai baudmė. Baudos bausme galima efektyviai pasiekti ne tik nubaudimo, bet ir pirmiausia įbauginimo tikslą, nes juridiniams asmenims yra ypač aktualu jų finansiniai ištekliai.¹³⁷ Užsiimant nelegalia veikla rizikuojama prarasti ne tik tam tikrą pelno dalį, tačiau ir negauti tam tikros pajamų dalies. Arba priešingai – atliekant nelegalią veiklą gaunamos ypatingai didelės pajamos ir pelnas, o tai nėra oficialiai deklaruojama, nėra mokami mokesčiai. Atsižvelgiant į nusikalstamos veikos pobūdį, padarytos žalos valstybei mastą teismas gali skirti juridinio asmens veiklos apribojimą arba likvidavimą – vykdant vieną iš paminėtųjų bausmių nukenčia bendrovės akcininkai, darbuotojai. Šiuo atveju neigiami neteisėtos veikos padariniai paliečia ir galimai nekaltus su įmone susijusius asmenis. Prasmę baudmė įgauna tik kai ji perkeliama fiziniam asmeniui, galintiems ją įvertinti.¹³⁸ Tokiu atveju kyla diskusija dėl atsakomybės individualizavimo, kuomet nukenčia ne vien nusikalstamą veiką padaręs asmuo. Nepaisant to, juridinis asmuo už nusikalstamus veiksmus privalo atsakyti tais pačiais pagrindais kaip ir fizinis, kadangi jie yra lygiaverčiai subjektai.

Vykdamas baudmę juridiniam asmeniui yra tikimybė susidurti su nepataisomomis problemomis – jei paskirta baudos arba juridinio asmens veiklos apribojimo baudmė, juridinis asmuo gali tapti

¹³⁵ Šulija G. Baudos baudmė ir jos paplitimas Europos Sąjungos valstybėse. // Teisė. 2004 Nr. 52, P. 114.

¹³⁶ Bikelis S. Baudžiamosios politikos orientavimo į su laisvės atėmimu nesusijusių poveikio priemonių taikymą galimybes. Mokslinis tyrimas. // Teisės institutas. 2010. P. 17.

¹³⁷ Soloveičikas D. Bausmių skyrimo juridiniams asmenims taisyklės ir jų taikymo problemos. // Teisė. 2006. Nr. 61, P. 124.

¹³⁸ Drakšas R. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problematika. // Teisė. 2004. Nr. 53, P. 76.

nemokus arba nebeturėti galimybių, sąlygų laisvai konkuruoti rinkoje, netinkamai pinigine išraiška įvertinti darbuotojų kvalifikaciją, jų gebėjimus. Įstatymų leidėjui vertėtų apmąstyti juridinių asmenų atžvilgiu vykdomų bausmių alternatyvas. Tai galėtų būti draudimas reklamuoti prekes ir paslaugas, būti vertybinių popierių viešosios apyvartos dalyviu, priverstinai teikti viešąsias paslaugas, juridinio asmens probacija ir pan.¹³⁹ Jei Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse būtų įtvirtinta galimybė įgyvendinti ne tokias griežtas bausmes kaip juridinio asmens veiklos apribojimas ar likvidavimas, taptų įmanoma ne tik formuoti platesnę juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn teismų praktiką, bet ir bausmės vykdymo metu atimti galimybę pažeidėjui daryti naujas nusikalstamas veikas, nesudarant sąlygų, kurios negrįžtamai pakenktų nuteistojo veiklai. Visais atvejais įstatymų leidėjo pastangomis baudžiamajame įstatyme turėtų būti įtvirtinti juridinio asmens bausmės tikslai, kuriuos įgyvendinus, būtų sumažintas įmonių nusikalstamumo rodiklis ir visuomenės narių gyvenimo sąlygos taptų saugesnės.¹⁴⁰

Bausmės, susijusios su nuteisto asmens asmeninių teisių apribojimu. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42 straipsnyje¹⁴¹ įtvirtinta, jog nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui gali būti skiriama viešųjų darbų bausmė. Viešieji darbai Lietuvoje taikomų bausmių sąrašė yra pirmojoje vietoje, o tai reiškia, jog jie - pati švelniausia savo esme bausmė. Kyla diskusinis klausimas, ar šios bausmės vykdymo metu yra įgyvendinami apskritai visų bausmių įgyvendinimo tikslai? Reikia pripažinti, jog įgyvendinant viešuosius darbus nuteistasis, prieš tai savo elgesiu parodęs nepagarbą visuomenei, privalo pakoreguoti situaciją ir kompensuoti žalą. Šiuo pusiausvyros principu įgyvendinamas teisingumas. Nuteistasis dirba neatlygintinai tam tikrą skaičių valandų. Bet esminė problema ta, jog nuteistieji nėra linkę atlikti viešuosius darbus visų pirma dėl to, jog jie yra viešieji, visuomenė suvokia, jog asmuo, atliekantis tam tikrus darbus (kasa sniegą, šluoja gatves, sodina gėles ir kt.) atlieka teismo paskirtą bausmę, o šio fakto paviešinimas jau pats savaime yra bausmė. Susiduriama su nuteistojo vengimu vykdyti teismo paskirtą bausmę. Siekiant keisti situaciją, valstybė turėtų formuoti platesnę institucijų ar asmenų ratą, kurie viena iš veiklos funkcijų galėtų būti sąlygų, reikalingų atlikti viešuosius darbus, sudarymas ir realizavimas. Patobulinus esamą situaciją, viešieji darbai galbūt nebūtų teismų retai skiriama bausmė, kurios įgyvendinimas nebūtų „numetamas“ pataisos inspekcijos pareigūnams be realios pagalbos iš vietinių valdžios institucijų ar savanoriškumo principu veikiančių asmenų. Tačiau bet kokių atveju, viešieji darbai privalo būti nukreipti į visuomenę kaip naudos gavėją, o ne į privatų sektorių, nes tai taptų vergavimu konkrečiam subjektui.

¹³⁹ Soloveičikas D. Juridiniams asmenims taikomos bausmės, baudžiamojo poveikio priemonės ir jų ypatumai: analizė. // Teisė. 2006. Nr. 59, P. 120.

¹⁴⁰ Soloveičikas D. Bausmės tikslų pritaikymo juridinio asmens koncepcijai problematika. // Teisė. 2005. Nr. 56, P. 43.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Žin., 2012, Nr. 5-138
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416522 [žiūrėta 2012-01-22].

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 46, 47 ir 48 straipsniuose¹⁴² įtvirtinta galimybė laisvės apribojimo, viešųjų darbų ir baudos bausmes pakeisti areštu. Ši galimybė kritikuotina, kadangi, yra asmenų, kurie anksčiau vengia vykdyti anksčiau įvardytas bausmes ir siekia, jog jiems paskirta bausmė būtų pakeista arešto bausme bei įvykdyta. Šis aspektas kritikuotinas dėl to, jog galima išvelgti principo viena ranka muša, kita glosto – taikymą: asmuo, kuriam dėl įvairių priežasčių neparanki baudos, laisvės apribojimo ar viešųjų darbų bausmė, siekia arešto bausmės įvykdymo jo atžvilgiu. Šitaip valstybė patiria dvigubą ekonominį nuostolį – jai ne tik nepavyko sukurti sąlygų, jog asmuo atliktų bausmę, padarančią mažiausią socialinę žalą pačiam nuteistajam, bet ji, arešto bausmės vykdymo metu, privalo išlaikyti nusikalstamą veiką padariusį asmenį.

Apibendrinant visų bausmių vykdymą galima konstatuoti, jog vykdant visų rūšių bausmes, svarbiausia yra sukurti sąlygas nuteistajam suvokti, jog gyventi galima gerbiant teisės aktų reikalavimus. Ir apskritai į nuteistąjį reikia žiūrėti ne kaip į pataisos reikalaujantį objektą, bet kaip į suklupusį gyvenimo kely asmenį, kuriam reikalinga objektyvi parama. Nežudykime (t.y. netaikykime mirties „bausmės“), nes smurtas gimdo (reprodukuoja) smurtą, neatimkime laisvės, jei tik tai įmanoma, nes ji dar labiau atskiria nuo visuomenės, taikykime turtines bausmes, bet jos turi būti proporcingos kaltininko turimam turtui/pajamoms, o svarbiausia – siekime atkurti socialinę taiką, nes tai visuomenei svarbiausia (atkuriamojo teisingumo modelis).¹⁴³

¹⁴² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Žin., 2012, Nr. 5-138
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416522 [žiūrėta 2012-01-22].

¹⁴³ Sakalauskas G. Socialinės ir ekonominės naujų laisvės atėmimo bausmės atlikimo formų taikymo prielaidos Lietuvoje. // Teisės problemos. 2006 Nr. 4 (54), P. 7.

3. BAUSMIŲ VYKDYMO BŪKLĖS LIETUVOJE, PROBLEMŲ BEI GALIMŲ SPRENDIMO BŪDŲ EMPIRINIS TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodikos pagrindimas ir aprašymas

Tyrimo metodikos pagrindimas. Anketa - klausimų, kuriuos apjungia tyrėjo siekimas ištirti kokį nors socialinį reiškinį ar procesą, visuma. Apklausos metodas dažniausiai taikomas:

1. kai tiriama (numatyta tirti) problema nepakankamai išanalizuota ir aprašyta įvairiuose dokumentuose arba tokių literatūros šaltinių apskritai nėra;
2. kai tyrimo dalyko arba atskirų jo charakteristikų neįmanoma pažinti bei ištirti stebėjimo metu;
3. kai tyrimo dalykas yra visuomeninės arba individualios sąmonės elementai: poreikiai, interesai, motyvacija, nuotaikos, vertybės, įsitikinimai ir kt.

Anketinė apklausa buvo pasirinkta kaip kiekybinis tyrimo metodas, kurio pagalba renkama sociologinė informacija. Respondentai pagal taisykles patys atsako į pateiktus anketos klausimus pildydami apklausos formą.

Tyrimo objektas. Ekspertų nuomonė apie bausmių, taikomų fiziniams ir juridiniams asmenims, vykdymo būklę bei visuomenės pozicija bausmių vykdymo klausimais Lietuvoje.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti Lietuvos gyventojų ir mokslininkų nuomonę apie bausmių vykdymo būklę Lietuvoje, pagrindines problemas ir galimus sprendimo būdus.

Raktiniai žodžiai. Bausmė, bausmių vykdymas, bausmės atlikimas, nuteistieji asmenys.

Tyrimo laikotarpis. Tyrimas vykdytas 2012 metų vasario pabaigoje – kovo pradžioje.

Tyrimo imtis. Apklausoje dalyvavo 118 gyventojų, atrinktų atsitiktinai, turint tikslą ištirti įvairaus amžiaus bei išsilavinimo žmonių požiūrį ir mąstymą bausmių vykdymo klausimais, bei 4 mokslininkai.

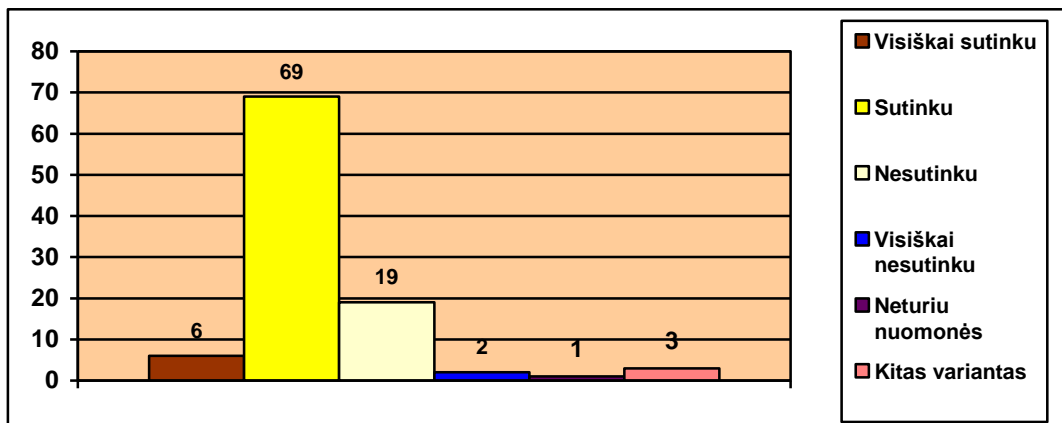
Tyrimo uždaviniai:

1. išanalizuoti Lietuvos gyventojų ir mokslininkų nuomonę apie bausmių skyrimo ypatumus;
2. ištirti visuomenės ir mokslininkų nuomonę apie nuteistųjų asmenų buitinių gyvenimo sąlygų gerinimą, komunikacijos su išoriniu pasauliu praplėtimo galimybes;
3. išsiaiškinti gyventojų bei mokslininkų nuomonę apie atlikusių bausmes asmenų resocializaciją ir integraciją į visuomenę bei su tuo susijusias problemas.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė ir apibendrinimas

Šiame anketiniame tyrime, kurį galėtų vertinti kaip bandomąjį, dalyvavo 118 respondentų, užpildžiusių anketą internetu (žr. 1 priedą), kadangi respondentai nereprezentuoja visos Lietuvos gyventojų, tačiau tam tikrą, preliminarų vaizdą apie gyventojų nuomonę šiais klausimais galima susidaryti. 79 proc. asmenų, atsakiusių į anketos klausimus, yra žmonės su aukštuoju išsilavinimu, 8 proc. yra įgiję aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą, 7 proc. – aukštesnįjį ir 6 proc. – vidurinį (žr. 2 priedą). Paskirstymas pagal amžiaus grupes: 18-30 metų – 53 proc., 30-45 metai – 31 proc., 45-60 metų 15 proc., daugiau nei 60 metų – 1 proc. respondentų (žr. 2 priedą). Į atvirus klausimus, kurie savo esme nesiskyrė nuo pateiktų visuomenei, išsiųstus elektroniniais laiškais, atsakė tik keturi mokslininkai, nors anketa buvo siūsta dvidešimčiai – doc. dr. A. Petkui, doc. dr. T. Rudzkiui, doc. dr. R. Uscilai, prof. dr. R. Drakšui, dr. G. Sakalauskui, prof. habil. dr. V. Justickiui, dr. A. Pocienei, habil. dr. G. Švedui ir kitiems. Mokslininkai, atsakę į klausimus, kriminologijos srityje dirba 4-9 metus, vienas jų 18 metų dirba teisėsaugos institucijose, jų išsilavinimas - socialinių mokslų srities daktarai, doktorantai (žr. 3 priedą).

Atsakymų į klausimą „Ar sutinkate su teiginiu, jog baudos, kaip bausmės, represinis poveikis nuteistajam yra minimalus, tačiau šia bausme įmanoma užkirsti kelią tolimesniems teisės aktų pažeidimams?“ rezultatai pasiskirstymas pavaizduotas paveiksle (duomenys visur pateikiami procentais). (20 paveikslas)

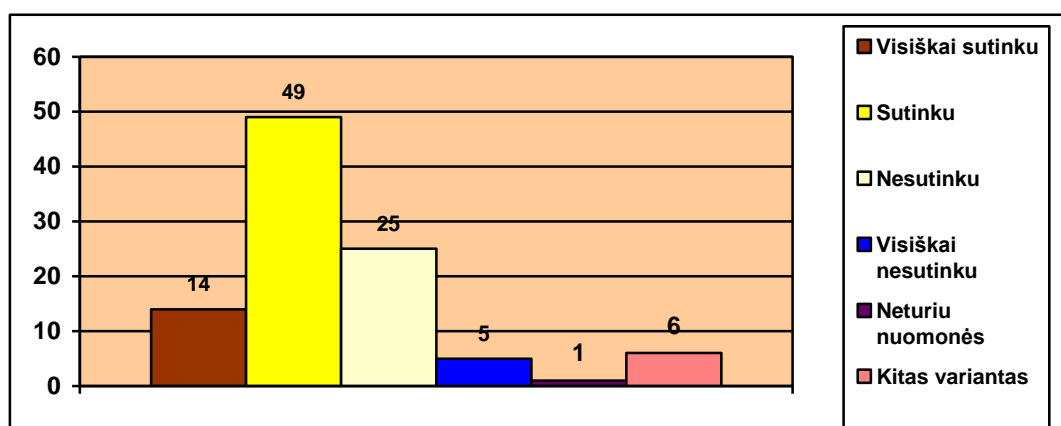

20 pav. Atsakymų rezultatų procentinis pasiskirstymas į klausimą, ar respondentai sutinka su teiginiu, jog baudos, kaip bausmės, represinis poveikis nuteistajam yra minimalus, tačiau šia bausme įmanoma užkirsti kelią tolimesniems teisės aktų pažeidimams.

Remiantis šiais atsakymų rezultatais, galima teigti, jog daugiau nei pusė respondentų (69 proc.) sutinka, jog baudos nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui represinis poveikis yra minimalus, tačiau

šia bausme įmanoma užkirsti kelią teisės aktams priešingiems veiksams. Respondentai pasirinkę kitą atsakymo variantą pateikė įvairius komentarus: vienas asmuo pažymėjo, jog tai labai priklauso nuo pažeidėjo asmenybės, kitas – kad tai priklauso nuo bausmės pobūdžio ir nusikalstamos veikos pobūdžio santykio. Kitaip tariant visų reikėtų atsižvelgti į nuteistąjį charakterizuojančius duomenis, ar iš vis įmanoma jį paveikti kokio nors dydžio bauda, nes ne visi nusikaltėliai turi kriminalinį mąstymą – kai kuriems gali pakakti minimalių poveikio priemonių, o kitiems baudos dydis neturės reikšmės, jeigu juos įtakoja jų socialinė aplinka, nusikalstamas mąstymas ar susiklosčiusios gyvenimiškos aplinkybės. Apibendrinant mokslininkų nuomonę šiuo klausimu, galima teigti, jog bauda efektyvi ekonominių, pareiginių, smurtinių ir kt. nusikaltimų atvejais, tačiau ji neefektyvi kai nuteistasis neturi turto ar pajamų. Bauda ne visuomet yra prevencinė priemonė, tačiau restitucinė – beveik visada. Svarbu jog bausmė būtų neišvengiama.

Klausimo „Ar sutinkate su teiginiu, jog areštas, kaip bausmė, kurios esmė – trumpalaikis laisvės atėmimas – yra šoko terapija kaltininkui, tikintis, kad tai paveiks jį ir atims norą ateityje kartoti nusikalstamą veiką?“ atsakymų rezultatai atskleidė, jog visuomenė (49 proc.) sutinka, kad arešto bausmės vykdymas tinkamas būdas kaltininkui parodyti laisvės atėmimo bausmės vykdomo sąlygas, tikintis, kad ateityje nebekils noras kartoti nusikalstamą veiką. (21 paveikslas)

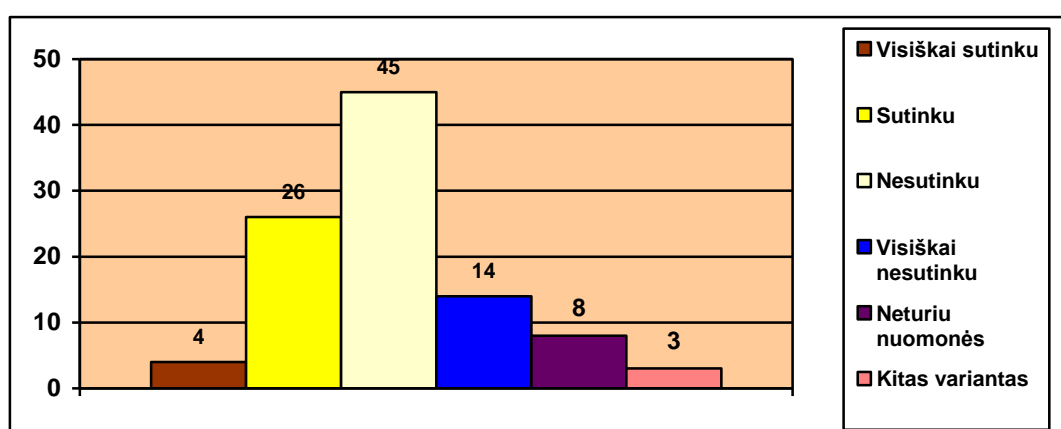

21 pav. Atsakymų rezultatų procentinis pasiskirstymas į klausimą, ar respondentai sutinka su teiginiu, jog areštas, kaip bausmė, kurios esmė – trumpalaikis laisvės atėmimas – yra šoko terapija kaltininkui, tikintis, kad tai paveiks jį ir atims norą ateityje kartoti nusikalstamą veiką.

Visiškai su šiuo teiginiu sutinka 14 proc., nesutinka 25 proc. respondentų. Akivaizdu, jog visuomenės nuomonė šiuo klausimu išsiskiria, tą galima pastebėti ir atsižvelgiant į respondentų komentarus. Apklausoje metu pabrėžta, jog arešto bausmė prevencinį poveikį turi ne visiems teisės aktų pažeidėjams, tai priklauso nuo pažeidėjo asmenybės, nuo to, ar prieš tai asmuo jau buvo teistas ir jam skirta panašaus pobūdžio bausmė. Mokslininkų nuomone, areštas turi akivaizdų poveikį – nuteistasis

pajunta, ką reiškia laisvės atėmimas, ypatingai tais atvejais, kuomet nusikalstama pirmą kartą ar atsitiktinai, nuteistasis turi galimybę suvokti iškilusią grėsmę netekti darbo ir šeimos, tačiau skiriant šią bausmę privalu atsižvelgti į nusikaltimo padarymo priežastis ir į nuteistojo asmenybę.

Atsakymų į klausimą „Ar sutinkate su teiginiu, jog Lietuvoje pernelyg retai Lietuvos Respublikos Prezidentas naudoja malonę, o Seimas – amnestiją nuteistųjų atžvilgiu? Juk šitaip ne tik būtų sumažinamas nuteistųjų skaičius pataisos įstaigose, bet ir nuteistiesiems suteikta reali galimybė savo gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis.“ rezultatai atskleidė, jog didžioji dalis respondentų nesutinka su teiginiu, jog Lietuvoje pernelyg retai Lietuvos Respublikos Prezidentas naudoja malonę, o Seimas – amnestiją nuteistųjų atžvilgiu. (22 paveikslas)

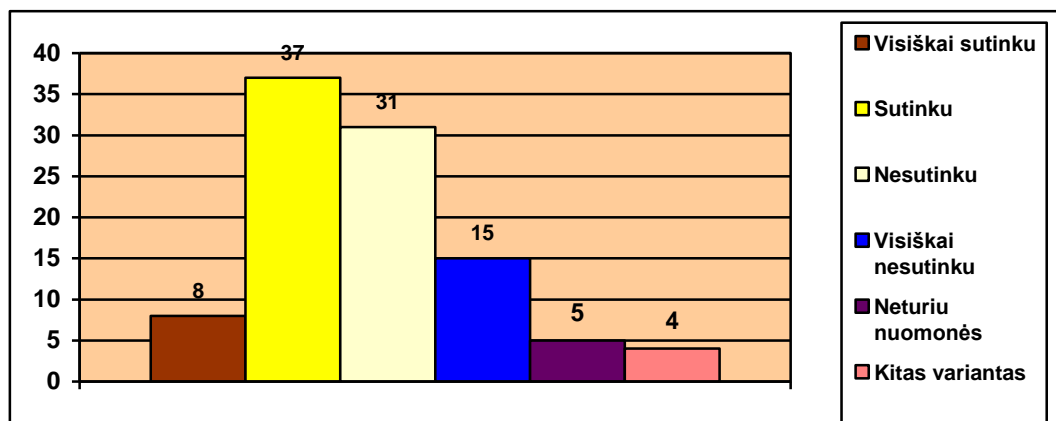

22 pav. Atsakymų rezultatų procentinis pasiskirstymas į klausimą, ar respondentai sutinka su teiginiu, jog Lietuvoje pernelyg retai Lietuvos Respublikos Prezidentas naudoja malonę, o Seimas – amnestiją nuteistųjų atžvilgiu.

Nuomonė, parodanti jog beveik pusė apklaustųjų nesutinka su dažnesniu amnestijos ar malonės taikymu nuteistiesiems, grindžiama tuo, jog pirmiausia reiktų labiau rūpintis nuteistųjų integracija į visuomenę atlikus bausmę, nes išėję į laisvę jie tęsia nusikalstamą gyvenimo būdą. Pagrindinis siekis turėtų būti ne sumažinti bausmę atliekančių asmenų skaičių įstaigose, o plėsti integravimo į visuomenę galimybes anksčiau laiko į laisvę išleistiems asmenims. Mokslininkų pozicija šiuo klausimu šiek tiek skiriasi – jie teigia, jog amnestijos ir malonės institutai turi teigiamą reikšmę siekiant sumažinti nuteistųjų skaičių laisvės atėmimo įstaigose, tačiau šių institutų efektyvumui užtikrinti privalu sukurti veiksmingą sistemą grįžusiems iš įkalinimo įstaigų tam, kad asmenys dėl nedarbo, socialinės atskirties ar priklausomybės ligų įtakojamų sprendimų vėl negrįžtų į įkalinimo įstaigą.

Klausimo „Laisvės atėmimo bausmė nuteisti asmenys bausmės atlikimo metu gyvena antisocialiomis sąlygomis – pataisos įstaigos perpildytos, nehygieniškos, jiems stinga privatumo, dėl ko didėja įtampa ir tarp bausmę atliekančių asmenų, ir pataisos įstaigos personalo atžvilgiu, kyla grėsmė

smurto protrūkiams, gali atsirasti sveikatos būklei kenksmingi padariniai. Dėl šių priežasčių nuteistųjų resocializacija yra nesėkminga. Ar sutinkate su teiginiu, jog reikia pagerinti bausmės atlikimo sąlygas ir spręsti šias problemas?“ atsakymai truputėlį stebina – respondentų nuomonės išsiskyrė: trečdalis (37 proc.) jų sutinka su šiuo teiginiu, tačiau taip pat trečdalis (31 proc.) respondentų nesutinka, jog reikia gerinti nuteistųjų antisocialias gyvenimo sąlygas. (23 paveikslas)

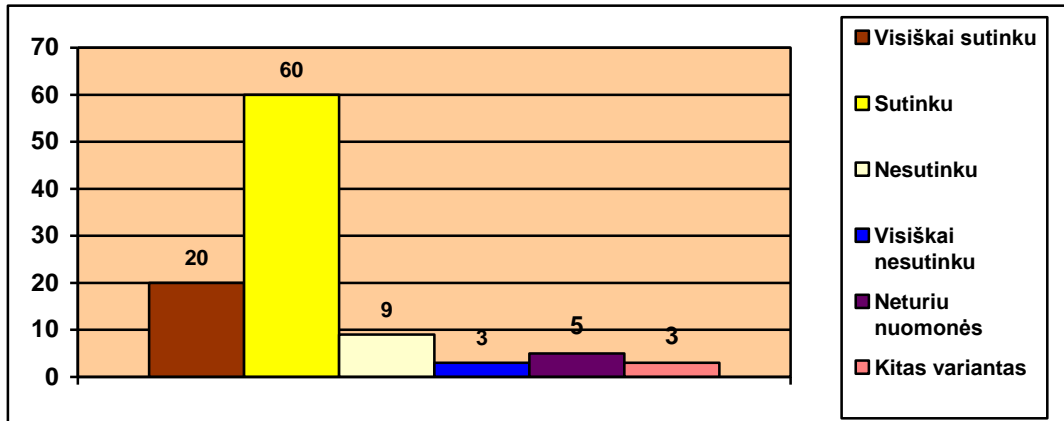

23 pav. Atsakymų rezultatų procentinis pasiskirstymas į klausimą, ar respondentai sutinka su teiginiu jog reikia gerinti laisvės atėmimo bausmės nuteistų asmenų bausmės atlikimo sąlygas ir spręsti dėl to kylančias problemas.

Respondentų, pasirinkusių atsakymą „kitas variantas“, komentarai taip pat prieštaringi – vienu teigimu, pataisos įstaigos neturėtų būti bendrabučio tipo, kameroje turėtų būti apgyvendinta po vieną ar du nuteistuosius, panašiai kaip šiuo metu yra užsienio šalyse. Kiti priešingai – teigia, jog ir dabar bausmės atlikimo sąlygos yra per geros, jiems nereikia rūpintis socialiniais patarnavimais (maistu, gyvenamuoju plotu, šildymu ar kt.), jog laisvėje yra daug blogesnėmis sąlygomis gyvenančių asmenų, bausmės atlikimo sąlygos negali būti gerinamos, nes nuteistasis turės motyvą sugrįžti į pataisos įstaigą. Taip pat atkreiptas dėmesys, jog resocializacija yra nesėkminga ne dėl antisocialių bausmės atlikimo sąlygų, bet todėl, kad niekas apskritai nesirūpina resocializacija, ją vykdo formaliai, nusiteikus anksčiau laiko iš pataisos įstaigos paleistą ir pataisos inspekcijos kontroliuojamą asmenį pasiūsti atlikti neatliktą bausmės dalį. Mokslininkai šiuo klausimu vieningi – visi užtikrintai akcentavo, jog problemą reikia spręsti: Lietuva atitinka tik pusę tarptautinių teisės aktų reikalavimų dėl kalinių sąlygų ir jų teisių užtikrinimą, tačiau kyla diskusija, kaip tai padaryti nesant valstybėje pakankamai resursų. Akcentuota, jog vienas iš būdų – privačių laisvės atėmimo įstaigų galimybių panaudojimas.

Visuomenės nariai į klausimą „Ar sutinkate su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems privalu sudaryti realias sąlygas įsidarbinti, suteikti tam tikrą išsilavinimą ar užtikrinti

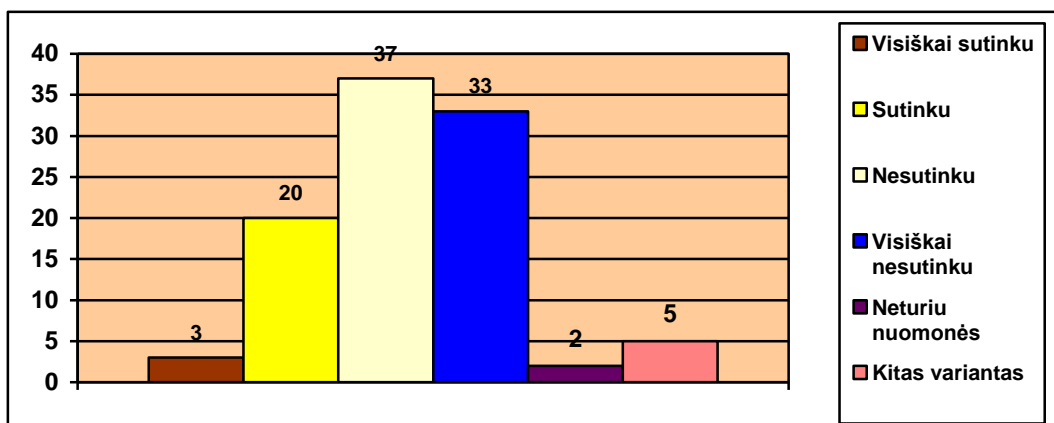
galimybę įgyti tam tikrą kvalifikaciją?“ pažymėjo, jog nutiestiesiems reikia suteikti realią galimybę dirbti, įgyti išsilavinimą ar kvalifikaciją. (24 paveikslas)

24 pav. Atsakymų rezultatų procentinis pasiskirstymas į klausimą, ar respondentai sutinka su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems privalu sudaryti realias sąlygas įsidarbinti, suteikti tam tikrą išsilavinimą ar užtikrinti galimybę įgyti tam tikrą kvalifikaciją.

Šį kartą respondentai buvo praktiškai vienos nuomonės – 20 proc. visiškai sutiko, 60 proc. sutiko, jog bausmę atliekantys asmenys turi dirbti arba įgyti tam tikrą kvalifikaciją. Tačiau savo komentaruose pabrėžė, jog ir patys nuteistieji ne visuomet turi noro dirbti ar mokytis. Šiuo metu valstybėje trūksta darbo vietų ir teisės aktų nepažeidusiems asmenims, o darbo suteikimas nuteistajam būtų lyg privilegija, kuria pažeminamas padorus žmogus. Taip pat akcentuota, jog išsilavinimo ar darbo suteikimas nuteistajam reikalingas, tačiau situacija neturėtų išsivystyti iki tokios būsenos, jog patogiau įdarbinimą, kvalifikaciją ir išsilavinimą įgyti kaliniams negu doriems piliečiams. Anot mokslininkų, darbas ir kvalifikacija būtina nuteistųjų resocializacijos dalis. Tačiau kaip tai padaryti neturint pakankamai finansinių išteklių (sprendimo būdai galėtų būti didesnės mokesčių lengvatos nuteistųjų darbui arba privačios laisvės atėmimo įstaigos, efektyviai organizuojančios nuteistųjų užimtumą), o iš kitos pusės, privalu atsižvelgti ne tik į bausmę atliekančio asmens norą ir motyvą (besistengiantiems privalu padėti), bet ir į tai, jog niekas nuteistiesiems nieko neprivalo duoti (kaip kad ir laisvėje nė vienam niekas neužtikrina darbo ar išsilavinimo).

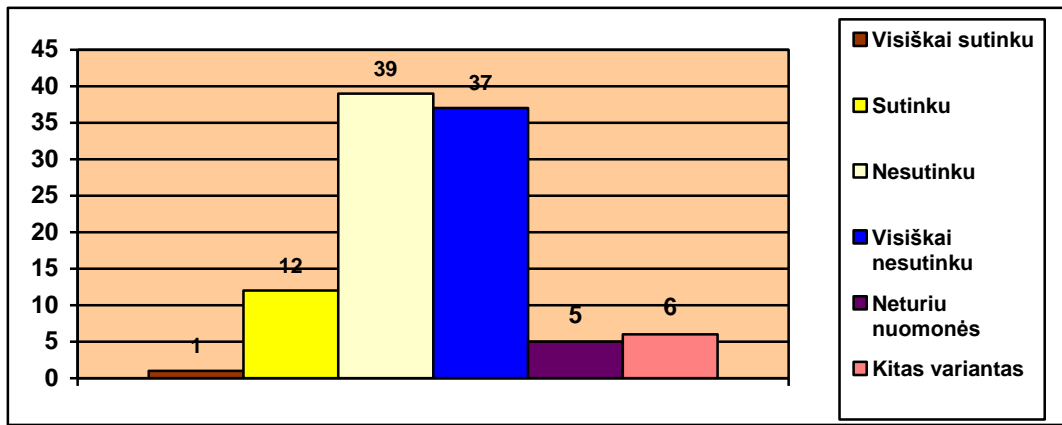
Į anketos klausimą „Ar sutinkate su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems, atsižvelgiant į jų elgesį, reikia suteikti atostogas nuo bausmės atlikimo, per kurias būtų galimybė parvykti į gyvenamąją vietą?“ atsakę respondentai buvo beveik kategoriški – 37 proc. respondentų nepritarė šiai idėjai, o 33 proc. – visiškai nepritarė. Daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių asmenų nepritaria šiai idėjai. (25 paveikslas)

25 pav. Atsakymų rezultatų procentinis pasiskirstymas į klausimą, ar respondentai sutinka su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems, atsižvelgiant į jų elgesį, reikia suteikti atostogas nuo bausmės atlikimo, per kurias būtų galimybė parvykti į gyvenamąją vietą.

Apklausoje dalyvavę respondentai buvo ir kategoriški (jų manymu, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas numato paskatinimo priemonę atostogų metu parvykti į namus, trumpalaikę išvyką nuteistiesiems, esantiems lengvoje grupėje ir atlikusiems pusę bausmės, taip pat atsižvelgiant į nuteistųjų elgesį jie yra anksčiau laiko išleidžiami į laisvę, ir šito yra pakankama), ir šiek tiek nuolankesni (akcentavo, jog atostogos nuo bausmės atlikimo gali būti suteikiamos atsižvelgiant į tai, už kokios nusikalstamos veikos padarymą asmuo nuteistas, kiek kartų teistas, bet kokiu atveju turi būti nustatytos konkrečios ribos). Ši kartą mokslininkų pozicijos išsiskyrė – vieni teigė, jog tai galėtų būti įgyvendinama, nes kalinimas neturėtų visiškai atskirti žmogaus nuo visuomenės, nuo jo artimųjų, tačiau nuteistojo asmenybė turi būti kiekvienu atveju rimtai įvertinta idant neprovokuoti nuteistojo padaryti kitą nusikaltimą. Kiti pabrėžė, jog viskas priklauso nuo paskirtos bausmės, režimo ir pan., tačiau atostogų nereikėtų, nes bausmė tam ir skirta, jog nuteistieji skirtųsi nuo įstatymus paisančių, jiems nereikėtų suteikti daug privilegijų.

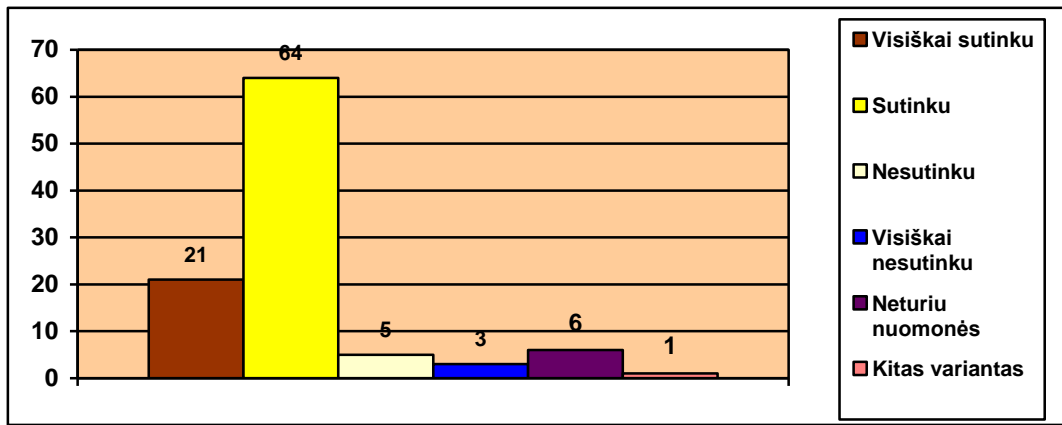
Klausimo „Ar sutinkate su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems, siekiant nenutraukti jų socialinių ryšių su artimaisiais, reikia leisti bendrauti mobiliaisiais telefonais, elektroniniu paštu, socialiniais tinklais (tokiais kaip „Facebook“, „Skype“ ir kt.)?“ rezultatai atskleidė, jog respondentai prieštarauja galimybei nuteistiesiems bendrauti su artimaisiais elektroninio ryšio priemonėmis. (26 paveikslas)

26 pav. Atsakymų rezultatų procentinis pasiskirstymas į klausimą, ar respondentai sutinka su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems, siekiant nenutraukti jų socialinių ryšių su artimaisiais, reikia leisti bendrauti elektroninio ryšio priemonėmis.

Respondentų komentarai šiuo klausimu buvo įvairūs. Vieni teigė, jog turėtų būti konkretus skirtas laikas, kada nuteistieji galėtų bendrauti, o ne bet kada jiems to panorėjus, tačiau turėtų būti griežta kontrolė, kad nuteistasis bendrautų tik su savo artimaisiais. Kiti buvo kategoriškesni, jų nuomone negalima leisti bendrauti, kadangi šitaip daromi nauji nusikaltimai. Mobilieji telefonai nuteistųjų rankose - iš močiūčių išvilioti milijonai, elektroninis paštas - sukčiavimo galimybės suteikimas, o socialiniai tinklai - apskritai blogas dalykas. Mokslininkų pozicija ir šiuo klausimu išsiskyrė – vienų manymu nuteistieji galėtų bendrauti su artimaisiais elektroninėmis priemonėmis, tačiau tam reikia tam tikrų sąlygų, eliminuojančių galimybę šiomis priemonėmis padaryti naujus nusikaltimus elektroninėje erdvėje. Kiti priešingai – teigė, jog bendravimas elektroniniu būdu draudžiamas dabar ne be reikalo, bendravimo su artimaisiais nenutraukti padėtų didesnis pasimatymų ar popierinių laiškų skaičius ar kita.

Atsakymų į klausimą „Ar sutinkate su teiginiu, jog didžiuosiuose Lietuvos miestuose įsteigti įstaigas, su kuriomis būtų pradedama bendradarbiauti nuteistųjų resocializacijos pataisos įstaigoje metu, ir kurios rūpintųsi iš laisvės atėmimo vietos išėjusiais bausmę atlikusiais nuteistaisiais, tol, kol jie palaipsniui integruosis į visuomenę ir taps savarankiški? Dabar tokios rūšies įstaigos yra tik Vilniuje, o nuteistieji į pataisos įstaigas atkeliauja iš visos Lietuvos.“ rezultatai atskleidė, jog respondentai pritaria šiam teiginiui. Tam, jog būtų įsteigtos minėtosios institucijos visiškai pritarė 21 proc., pritarė 64 proc. respondentų. (27 paveikslas)

27 pav. Atsakymų rezultatų procentinis pasiskirstymas į klausimą, ar respondentai sutinka su teiginiu, jog didžiuosiuose Lietuvos miestuose reiktų įsteigti įstaigas, su kuriomis būtų pradama bendradarbiauti nuteistųjų resocializacijos pataisos įstaigoje metu.

Apklausoje dalyvavę visuomenės nariai savo nuomonę akivaizdžiai išreiškė atsakyme į klausimą, tik vienas respondentas pakomentavo, jog racionaliau būtų ne kurti naujas institucijas, o tiesiog pakaktų pataisos inspekcijoms, kurių yra visuose regionuose, priskirti daugiau funkcijų. Mokslininkų nuomone institucijų, kurių veikla būtų rūpinimasis iš laisvės atėmimo vietos išėjusiais bausmę atlikusiais nuteistaisiais, tol, kol jie integruosis į visuomenę, reikia ne vien didžiuosiuose miestuose, kadangi pagrindinės recidyvizmo priežastys būtent ir yra tos, kad išėję į laisvę asmenys daug ko neturi (darbo, namų ir pan.), neturi svarbių socialinių įgūdžių, tačiau šiam tikslui pasiekti nebūtina steigti naujų įstaigų, galima visų pirma pasinaudoti esamų organizacijų ir institucijų tame mieste potencialu.

Tik mokslininkams buvo pateiktas klausimas „Kaip Jūs manote, ar siekiant didinti laisvės apribojimo bausmės efektyvumą, tikslinga į bausmės vykdymo procesą įtraukti nevyriausybines organizacijas ar savanorius?“. Vienareikšmiškai atsakyta, jog šitai daryti privalu, ypačingai vykdant teismo įpareigojimus. Vienas iš mokslininkų akcentavo, jog ne kiek įtraukti nevyriausybines organizacijas, savanorius, kiek sudaryti sąlygas jų veiklai ir pagalbai nuteistiesiems, kadangi organizacijos pačios dažnai aktyviai veikia.

Atlikus visuomenės ir mokslininkų apklausą bei apibendrinus rezultatus, galima pastebėti, jog keturiais klausimais visuomenės ir mokslininkų nuomonės panašios, o keturiais – skiriasi. Tai pat buvo tokių teiginių, dėl kurių net pačių mokslininkų nuomonės išsiskyrė. Dėl to galima daryti išvadą, jog vieningos nuomonės nėra, visuomenės požiūris tam tikrais aspektais skiriasi nuo mokslininkų, o diskusija bet kuriuo atveju yra gerai, kadangi socialinio dialogo būdu galima rasti kompromisą.

IŠVADOS

1. Lietuvoje teismų skiriamos bausmės savo esme pakankamai panašios į kitose valstybėse egzistuojančias bausmių sistemas (neišsiskiria iš tarptautinio konteksto), nors ir yra šiokių tokių skirtumų – juk kiekviena šalis atsižvelgdama į savo poreikius kuria ir koreguoja bausmių sistemas.

2. Analizuojant bausmių vykdymo juridiniams asmenims dinamiką Lietuvoje 2004-2010 metais išaiškėjo, jog nėra statistikos, kuri atskleistų kokios bausmės skiriamos šiems asmenims už nusikalstamus veiksmus ar neveikimą, ir kaip jos kinta konkrečiu laikotarpiu. Juridiniai asmenys dažniausiai drausminami ekonominėmis sankcijomis administracinio, kiek rečiau baudžiamojo proceso tvarka.

3. Studijuojant bausmių vykdymo fiziniams asmenims dinamiką Lietuvoje 2004-2010 metais išryškėjo tai, kad:

- arešto bausmės vidutinė vykdymo trukmė – 42 dienos. Vidutiniškai tik 2 proc. nuteistųjų, kuriems paskirta arešto bausmė, jį atlieka poilsio dienomis. Areštas – tai alternatyva terminuotam laisvės atėmimui, juo siekiama parodyti kokios laisvės atėmimo sąlygos yra pataisos įstaigose.
- laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas mažėja visais metais, išskyrus 2010-uosius metus, ir yra vykdomas tik maždaug kas trečiam nuteistajam laisvės atėmimo bausme. Teismų skiriama laisvės atėmimo bausmės vidutinė trukmė 2004 metais buvo 4 metai 10 mėnesių, 2010 metais – 5 metai 7 mėnesiai, tuo tarpu realiai atlikta laisvės atėmimo bausmė atitinkamai 2 metai 6 mėnesiai ir 2 metai. Iš pataisos įstaigų atlikę bausmę išleidžiami 47,2 proc. nuteistųjų, lygtinai paleidžiami iš pataisos įstaigos – 51,5 proc. Šimtui tūkstančių gyventojų tenka vidutiniškai 208,7 nuteistieji, atliekantys laisvės atėmimo bausmę, kiekvienais metais.
- 2004-2010 metais laisvės apribojimo bausmės skyrimas išaugo daugiau nei 2,5 karto. Manytina, jog ši bausmė yra efektyvi. Pataisos inspekcijų įskaitoje esantys nuteistieji, kurių atžvilgiu įgyvendinamas laisvės apribojimas, sudaro 16,9 proc. visų asmenų, kuriuos kontroliuoja ši institucija.
- viešųjų darbų bausmės vykdymas 2005-2008 metais mažėjo, o 2009-2010 metais šios bausmės vykdymas padažnėjo. Tikėtina, jog šios bausmės vykdymas neatneša laukiamų rezultatų ir dėl to ji skiriama rečiau.

4. Tiriant bausmių vykdymo būklę Lietuvoje 2004-2010 metais išaiškėjo, jog esminės problemos, su kuriomis susiduriama, yra:

- teismai asmenims, padariusiems nusikalstamą veiką, vidutiniškai skiria virš penkių metų laisvės atėmimo, o realiai asmuo izoliuojamas nuo visuomenės apie 2 metus. Per tokį ilgą laikotarpį gali nutrūkti socialiniai santykiai, prarandama kvalifikacija.
- pataisos įstaigose neretai susiduriama su jų perpildymo problema, gyvenimo sąlygos jose neatitinka higienos reikalavimų, pažeidžiami ne tik teisės aktai, bet ir nuteistųjų resocializacija pasmerkta nesėkmei.
- nuteistąjį, kurio atžvilgiu vykdoma teismo paskirta bausmė, privalu resocializuoti, t. y. sudaryti realias sąlygas perimti teisėtais principais paremtą socialinę patirtį, o ne taisyti šio asmens elgesį, mąstymą.
- nuteistasis, atlikęs bausmę, išeina į laisvę, kur jo niekas nelaukia, neturi kur nakvoti ir ką valgyti, sunku rasti darbą. Šitaip jis atsiduria uždarame rate – neradus galimybių pradėti gyventi nepažeidžiant teisės aktų, perspektyva – laisvės atėmimo įstaigoje.
- vykdant baudos, juridinio asmens veiklos apribojimo ar likvidavimo bausmes pavieniais atvejais gali būti pažeidžiamas bausmės individualizavimo principas – įgyvendinant minėtąsias bausmes, ne vien teisės aktų pažeidėjas, bet ir jo šeima netenka dalies pajamų, o juridinio asmens atveju – akcininkai ir darbuotojai, galimai net nežinoję apie daromą nusikalstamą veiką, negauna pelno ar net praranda darbą.

5. Atlikus visuomenės ir mokslininkų nuomonės tyrimą dėl bausmių vykdymo būklės Lietuvoje paaiškėjo, jog arešto bausmės vykdymas tiek visuomenės, tiek mokslininkų laikoma tinkama priemone teisės aktams prasižengusiam asmeniui parodyti laisvės atėmimo bausmės atlikimo sąlygas. Gerinti nuteistųjų antisocialias gyvenimo sąlygas pataisos įstaigose ir šitaip sėkmingiau įgyvendinti jų resocializaciją sutinka tik kiek daugiau nei trečdalis respondentų, atstovaujančių Lietuvos gyventojus. Tiek visuomenės nariai, dalyvavę apklausoje, tiek kai kurie mokslininkai prieštaravo galimybei nuteistiesiems bendrauti su artimaisiais elektroninio ryšio priemonėmis idant nenutrūktų jų socialiniai ryšiai bausmės atlikimo metu. Tai, jog reikalinga spręsti problemą, kuomet nuteistasis atlikęs bausmę, neturi kur sugrįžti, suvokia ir pritaria tiek visuomenė, tiek mokslininkai, tačiau akcentuota, jog tai efektyviau būtų galima padaryti ne steigiant naujas įstaigas, o panaudoti esamų organizacijų ir institucijų kiekviename mieste potencialą.

REKOMENDACIJOS

Siekiant bent iš dalies spręsti nuteistųjų socialinių ryšių nutrūkimo problemas, reikia nuteistiesiems, kuriems paskirta arešto bausmė, dažniau skirti ją atlikti poilsio dienomis, o asmenims, atliekantiems realią laisvės atėmimo bausmę, padarius norminių teisės aktų pakeitimus, įtvirtinti galimybę naudotis elektroniniu būdu bendrauti su artimaisiais, tačiau tik griežtai kontroliuojant pataisos įstaigos darbuotojams.

Tam, kad pataisos įstaigose nebeegzistotų perpildymo problema ir resocializacija būtų sėkminga, reikia kuo sparčiau įgyvendinti pradėtą pataisos įstaigų iškėlimo iš didžiųjų miestų centrų reformą – pataisos įstaigas įrengus pagal tarptautinių teisės aktų reikalavimus, tikėtina, būtų išspręstos minėtosios problemos.

Privalu keisti Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksą tam, kad į teismo nuosprendžiu paskirtų bausmių įgyvendinimo procesą būtų įtrauktos nevyriausybinės organizacijos ir savanoriai – turint teisėtą pagrindą jiems būtų daug lengviau prisidėti prie nuteistųjų sėkmingos ir efektyvios resocializacijos bei integracijos į visuomenę, išėjus iš laisvės atėmimo bausmę vykdančios institucijos į laisvę.

LITERATŪRA

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. // Valstybės žinios. 2011, Nr. 72-3475.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=400334&p_query=apsaugos%20nuo%20smurto%20artimoje%20&p_tr2=2 [žiūrėta 2012-01-12].
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. // Valstybės žinios. 2004, Nr.108-4030
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=237810 [žiūrėta 2012-01-10]
Valstybės žinios. 2011, Nr. 86-4162
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404447 [žiūrėta 2011-12-05]
Valstybės žinios. 2012, Nr. 5-138
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416522 [žiūrėta 2012-01-22].
3. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. // Valstybės žinios. 2011, Nr. 81-3961
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=403282 [žiūrėta 2011-11-26]
Valstybės žinios. 2012, Nr. 4-110
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=417396 [žiūrėta 2012-01-29]
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. // Valstybės žinios. 2011, Nr. 139-6550
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=411870 [žiūrėta 2012-01-09]

Specialioji literatūra

1. Bikelis S., Sakalauskas G. Laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistų asmenų lygtinis paleidimas: tarptautiniai standartai, užsienio šalių patirtis ir pasiūlymai Lietuvai. // Teisės problemos. – Teisės institutas, 2008, Nr. 4(62), p. 23-66. – ISSN 1392-1592
2. Blaževičius J. ir kt. Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. – 632 p. – ISBN 9955-563-67-2
3. Čepas A., Sakalauskas G. Ar prasminga arešto bausmė? // Teisės problemos. – Teisės institutas, 2009, Nr. 4(66), p. 5-30. – ISSN 1392-1592

4. Dapšys A. Nusikalstamumo tendencijos ir jo prevencijos perspektyvos Lietuvoje (Kriminologinis prognostinis aspektas). // *Jurisprudencija: mokslo darbai*. – Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1999, Nr. 11(3), p. 5-21. – ISSN 1392-6195
5. Drakšas R. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problematika. // *Teisė*. – Vilniaus universiteto leidykla, 2004, Nr. 53, p. 68-79. – ISSN 1392-1274
6. Kačerauskas J. 2000 metų Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įteisintų bausmių, alternatyvių laisvės atėmimui, vertinimas, remiantis baudžiamosios politikos kontekstu. // *Jurisprudencija: mokslo darbai*. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004, Nr. 57(49), p. 106-117. – ISSN 1392-6195
7. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras: 1-5 dalys (1-183 straipsniai). – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. – 568 p. – ISBN 9955-557-36-2
8. Mackevičius T., Rakštelis M. Laisvės apribojimo bausmės įgyvendinimas. // *Jurisprudencija*. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, Nr. 4(122), p. 261-277. – ISSN 1392-6195
9. Mackevičius T. Realization of the public works penalty in Lithuania.// *Jurisprudencija*. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, Nr. 18(2), p. 755-768. – ISSN 1392-6195
10. Mackevičius T. Viešieji darbai: teisiniai ir socialiniai aspektai. // *Jurisprudencija: mokslo darbai*. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, Nr. 70(62), p. 81-88. – ISSN 1392-6195
11. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai. – Vilnius: Justitia, 2008. – 480 p. – ISBN 978-9955-616-39-9
12. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. – Vilnius: Justitia, 2006. – 416 p. – ISBN 9955-616-19-9
13. Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2001. – 648 p. – ISBN 9986-752-95-7
14. Sakalauskas G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė. // *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. – 2007, Nr. 2(20), p. 122-134. – ISSN 1392-3358
15. Sakalauskas G. Socialinės ir ekonominės naujų laisvės atėmimo bausmės atlikimo formų taikymo prielaidos Lietuvoje. // *Teisės problemos*. – Teisės institutas, 2006, Nr. 4(54), p. 5-49. – ISSN 1392-1592
16. Soloveičikas D. Bausmės tikslų pritaikymo juridinio asmens koncepcijai problematika. // *Teisė*. – Vilniaus universiteto leidykla, 2005, Nr. 56, p. 41-49. – ISSN 1392-1274
17. Soloveičikas D. Bausmių skyrimo juridiniams asmenims taisyklės ir jų taikymo problemos. // *Teisė*. – Vilniaus universiteto leidykla, 2006, Nr. 61, p. 117-132. – ISSN 1392-1274

18. Soloveičikas D. Juridiniams asmenims taikomos bausmės, baudžiamojo poveikio priemonės ir jų ypatumai: analizė. // Teisė. – Vilniaus universiteto leidykla, 2006, Nr. 59, p. 107-127. – ISSN 1392-1274
19. Soloveičikas D. Šiuolaikinės juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės realizavimo doktrinos. // Teisė. – Vilniaus universiteto leidykla, 2003, Nr. 46, p. 139-156. – ISSN 1392-1274
20. Šulija G. Baudos bausmė ir jos paplitimas Europos Sąjungos valstybėse. // Teisė. – Vilniaus universiteto leidykla, 2004, Nr. 52, p. 108-120. – ISSN 1392-1274
21. Šulija G. Bausmių skyrimo nuostatų konkretinimo problemos naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. // Teisė. – Vilniaus universiteto leidykla, 2003, Nr. 48, p. 155-170. – ISSN 1392-1274
22. Švedas G. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvos Respublikoje 1995-2004 metais. // Teisė. – Vilniaus universiteto leidykla, 2005, Nr. 56, p. 64-91. – ISSN 1392-1274

Interneto šaltiniai

1. Adamova E., Kruzikova E. Czech Republic. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law. 2003, p. 21-34.
http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_voll.pdf [žiūrėta 2012-01-12]
2. Asmenų, esančių regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, skaičiaus 2005 m. ataskaita. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.
http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=1923 [žiūrėta 2012-01-22]
3. Asmenų, esančių regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, skaičiaus 2006 m. ataskaita. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.
http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=2136 [žiūrėta 2012-01-22]
4. Asmenų, esančių regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, skaičiaus 2007 m. ataskaita. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.
http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=2509 [žiūrėta 2012-01-22]
5. Asmenų, esančių regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, skaičiaus 2008 m. ataskaita. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.
http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=2854 [žiūrėta 2012-01-22]
6. Asmenų, esančių regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, skaičiaus 2009 m. ataskaita. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.
http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=3172 [žiūrėta 2012-01-22]

7. Asmenų, esančių regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, skaičiaus 2010 m. ataskaita. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=3506 [žiūrėta 2012-01-22]
8. Bar M. and others. Poland. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law. 2003, p. 53-68. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_voll.pdf [žiūrėta 2012-01-12]
9. Bikelis S. Baudžiamosios politikos orientavimo į su laisvės atėmimu nesusijusių poveikio priemonių taikymą galimybės. Mokslinis tyrimas. // http://www.teise.org/docs/empty/Bikelis_2011 [žiūrėta 2012-01-12]
10. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. <http://dz.lki.lt/get/11503/>, <http://dz.lki.lt/get/15126/> [žiūrėta 2012-01-16]
11. Fülöp S. Hungary. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law. 2003, p. 35-42. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_voll.pdf [žiūrėta 2012-01-14]
12. Gyventojų skaičius metų pradžioje ir vidutinis metinis gyventojų skaičius. Požymiai: gyvenamoji vietovė (miestas ir kaimas), lytis (vyrai ir moterys). // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010201&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=3234&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14> [žiūrėta 2012-01-22]
13. Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. // Teisingumo ministerija. http://tm.infolex.lt/?item=taktai_list&aktoid=42972&strnr=52 [žiūrėta 2012-01-22]
14. Nuteistųjų areštu skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2005 m. suvestinė. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=1918 [žiūrėta 2012-01-22]
15. Nuteistųjų areštu skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2006 m. suvestinė. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=2140 [žiūrėta 2012-01-22]

16. Nuteistųjų areštu skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2007 m. suvestinė. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=2513 [žiūrėta 2012-01-22]

17. Nuteistųjų areštu skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2008 m. suvestinė. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=2859 [žiūrėta 2012-01-22]

18. Nuteistųjų areštu skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2009 m. suvestinė. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=3176 [žiūrėta 2012-01-22]

19. Nuteistųjų areštu skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2010 m. suvestinė. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=3510 [žiūrėta 2012-01-22]

20. Nuteistųjų skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2005 m. suvestinė. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=1920 [žiūrėta 2012-01-22]

21. Nuteistųjų skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2006 m. suvestinė. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=2139 [žiūrėta 2012-01-22]

22. Nuteistųjų skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2007 m. suvestinė. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=2512 [žiūrėta 2012-01-22]

23. Nuteistųjų skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2008 m. suvestinė. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=2858 [žiūrėta 2012-01-22]

24. Nuteistųjų skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2009 m. suvestinė. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=3178 [žiūrėta 2012-01-22]

25. Nuteistųjų skaičius, sudėtis (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaita. 2010 m. suvestinė. // Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=vkl_at_mt&id=3512 [žiūrėta 2012-01-22]

26. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2006 (2007 m. katalogas). // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1345&PHPSESSID=5172ca96bc894c9bcf24bf2a4fdc19c1 [žiūrėta 2012-01-22]

27. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2007 (2008 m. katalogas). // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1345&PHPSESSID=5172ca96bc894c9bcf24bf2a4fdc19c1 [žiūrėta 2012-01-22]

28. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2008 (2009 m. katalogas). // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1345&PHPSESSID=5172ca96bc894c9bcf24bf2a4fdc19c1 [žiūrėta 2012-01-22]

29. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2009 (2010 m. katalogas). // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1345&PHPSESSID=5172ca96bc894c9bcf24bf2a4fdc19c1 [žiūrėta 2012-01-22]

30. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2010 (2011 m. katalogas). // Statistikos departamentas.

http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1345&PHPSESSID=5172ca96bc894c9bcf24bf2a4fdc19c1 [žiūrėta 2012-01-22]

31. Pažyma apie Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normų, reglamentuojančių arešto bausmės taikymą, stebėseną. // Teisingumo ministerijos administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento baudžiamosios justicijos skyrius.

http://www.tm.lt/dok/Stebesena_aresto_bausmes_taikymas.pdf [žiūrėta 2012-01-22]

32. Pažyma dėl skundo prieš Lukiškių tardymo izoliatoriaus – kalėjimo administraciją. Pažyma Nr. 4D-2011/1-583. 2011.09.07. // Seimo kontrolierius Romas Valentukevičius.

<http://www.lrski.lt/index.php?p=0&l=LT&n=62&gr=37&gr=53&gr=0&pazyma=5358> [žiūrėta 2012-01-22]

33. Pažyma dėl 16 nuteistųjų skundų prieš Pravieniškių pataisos namus – atvirąją koloniją. Pažyma Nr. 4D-2011/1-852–853; 867–868; 871; 877; 879–88. 2011.09.28. // Seimo kontrolierius Romas Valentukevičius.

<http://www.lrski.lt/index.php?p=0&l=LT&n=62&gr=37&gr=53&gr=0&pazyma=5420> [žiūrėta 2012-01-22]

34. Tavares C., Thomas G., Bulut F. Crime and criminal justice. Population and social conditions. // Statistics in focus. 6/2012, p. 1-16. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-12-006/EN/KS-SF-12-006-EN.PDF [žiūrēta 2012-01-30]
35. Tavares C., Thomas G. Crime and criminal justice. Population and social conditions. // Statistics in focus. 19/2008, p. 1-12. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-019/EN/KS-SF-08-019-EN.PDF [žiūrēta 2012-01-30]
36. Zajickova Z. Slovakia. // Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law. 2003, p. 81-82.
http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_voll.pdf [žiūrēta 2012-01-14]

Biliutė V. Bausmių vykdymo būklė ir dinamika Lietuvoje / Teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. Alfredas Kiškis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės ir kriminologijos katedra, 2012. – 90 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe ištirta fizinių ir juridinių asmenų atžvilgiu vykdomų bausmių būklė ir dinamika Lietuvoje 2004-2010 metais. Pirmiausia teoriniu aspektu apžvelgta Lietuvos bausmių sistema bei palyginta su užsienio valstybių šalyse egzistuojančiomis bausmėmis. Vėliau analizuota atskirai juridinių asmenų bei fizinių asmenų atžvilgiu vykdomų bausmių dinamika – bausmių vykdymo didėjimo, mažėjimo statistiniai duomenys, vidutinė bausmių vykdymo trukmė ir kt. Apibrėžtos esminės problemos, kurios apsunkina bausmės vykdymo tikslų pasiekimą, ir šitaip parodo, jog bausmių vykdymo būklė Lietuvoje kol kas gali būti analizuojama tik atkreipiant dėmesį į neigiamus aspektus. Galiausiai ištirta gyventojų pozicija ir ekspertų nuomonė bausmių vykdymo problemų klausimais.

Pagrindiniai žodžiai: bausmė, bausmių sistema, fizinis asmuo, juridinis asmuo, nuteistas asmuo, bausmių vykdymo dinamika, bausmių vykdymo būklė.

Biliutė V. State and Dynamics of Realization of Sentences in Lithuania / Master's Work in Law and Management. Supervisor doc. dr. Alfredas Kiškis. – Vilnius: Faculty of Law, Mykolas Romeris University, 2012. – 90 p.

ANOTATION

Master's work presents state and dynamics of sentences which are carried out on natural and legal persons in Lithuania in 2004-2010. First, theoretical background of system of penalties in Lithuania is analyzed and compared with the existing system of penalties of foreign countries. Later dynamics of sentences which are carried out separately on natural and legal persons analyzed – statistical information of execution of a sentence in increasing or decreasing, the average duration of the executions and so on. The fundamental problems that make difficult achievement of the objectives of the execution of a sentence defined and these problems shows that the enforcement of sentences situation in Lithuania so far can be analyzed only focusing on negative aspects. Finally, position of the population and opinion of experts on issues of problems in execution of a sentence explored.

Keywords: punishment, system of punishment, a natural person, legal person, sentenced person, dynamics of the execution of a sentence, state of the execution of a sentence.

Biliutė V. Bausmių vykdymo būklė ir dinamika Lietuvoje / Teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. Alfredas Kiškis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės ir kriminologijos katedra, 2012. – 90 p.

SANTRAUKA

Bausmių vykdymo būklės ir dinamikos Lietuvoje tyrimas aktualus tuo, jog bausmių vykdymo juridiniams asmenims praktika yra pakankamai nauja, nors jos ir nėra labai daug, analizuojant fiziniams asmenims vykdomas bausmes galima pažvelgti į nuteistojo padėties kaitą per eilę metų, į problemas, kurios dažniausiai pasitaiko nuteistojo ir pataisos įstaigos kasdienybėje, o remiantis praktikos analize galima žengti reikalingų pokyčių link. Mokslinių publikacijų nagrinėjant bausmių vykdymo fiziniams asmenims būklę ir dinamiką nėra labai daug, daugiausia tai pavieniai straipsniai apie konkrečios bausmės dinamiką ir/ar efektyvumą. Tyrimo problema - informacijos apie bausmių, vykdomų nusikalstamą veiką padariusių juridinių asmenų atžvilgiu, stygius, o fiziniams asmenims vykdomų bausmių būklė atskleidžiama tik apžvelgiant sistemos trūkumus. Tyrimo objektas - bausmių vykdymo būklė ir dinamika Lietuvoje 2004-2010 metais, tikslas – ištirti fizinių ir juridinių asmenų atžvilgiu vykdomų bausmių būklę ir dinamiką Lietuvoje minėtuju laikotarpiu. Pagrindiniai uždaviniai – išskirti pagrindines Lietuvoje taikomų bausmių rūšis bei palyginti jas tarptautiniame kontekste, ištirti juridiniams ir fiziniams asmenims vykdomų bausmių dinamiką Lietuvoje 2004-2010 metais, atskleisti bausmių vykdymo būklę, t.y. įvardyti pagrindines problemas, susijusias su bausmių vykdymu Lietuvoje, atlikti tyrimą, skirtą išanalizuoti ekspertų nuomonę apie bausmių, taikomų fiziniams ir juridiniams asmenims, vykdymo būklę bei visuomenės poziciją bausmių vykdymo klausimais Lietuvoje.

Atliekant tyrimą Lietuvos bausmių sistema lyginta su kitose šalyse bausmėmis, skiriamomis už nusikalstamos veikos padarymą, ir padaryta išvada, kad nėra tapačių bausmių sistemų, tačiau tarp jų yra pakankamai daug panašumų. Dėl mokslinės literatūros ir teisinės praktikos trūkumo bausmių vykdymo juridiniams asmenims apsiribota nuteistų juridinių asmenų skaičiumi 2004-2010 metais. Nagrinėjant fizinių asmenų atžvilgiu vykdomų bausmių dinamiką atsižvelgta į ką nukreiptas represinis bausmės poveikis – turtinių teisių apribojimas, asmeninių teisių ribojimas ar laisvės apribojimas. Taip pat apžvelgta bausmių vykdymo būklė ir įvardytos pagrindinės problemos, su kuriomis susiduriama vykdant bausmes (pagrindinės kliūtys, trukdančios tinkamai pasiekti bausmės tikslus – laisvės atėmimo bausmės ilgas terminas, nutraukti nuteistųjų socialiniai ryšiai su artimaisiais, prarasti darbo ar kvalifikaciniai įgūdžiai, perpildytos pataisos įstaigos, nesėkminga resocializacija, nesugebėjimas atlikus bausmę integruotis į visuomenę). Darbe apibendrintos visuomenės ir mokslininkų apklausos, atliktos siekiant ištirti nuomonę apie bausmių vykdymo būklę ir galimus egzistuojančių problemų

sprendimo būdus, rezultatai. Nors klausimai savo esme tapatūs buvo pateikti ir visuomenės nariams ir mokslininkams, ne visais klausimais mokslininkų ir visuomenės narių atsakymai sutapo. Įdomu tai, jog buvo klausimų, į kuriuos net pačių mokslininkų nuomonės išsiskyrė.

Magistro darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, 5 poskyriai, 2 skyreliai, išvados, rekomendacijos. Darbe pateikiami 27 paveikslai, 3 priedai. Darbo apimtis – 89 puslapiai.

Biliutė V. State and Dynamics of Realization of Sentences in Lithuania / Master's Work in Law and Management. Supervisor doc. dr. Alfredas Kiškis. – Vilnius: Faculty of Law, Mykolas Romeris University, 2012. – 90 p.

SUMMARY

Research of the status and dynamics of execution of penalties in Lithuania is relevant to the fact that the practice of penalties for legal persons is a relatively new although not very much. Analysis of the penalties of natural person can take a look at changes of the situation of the sentenced person and at problems that often occur in everyday life of convicted persona and of correctional institution. What is more, a practice which is based on analysis allows moving toward necessary changes. Scientific publications on the execution of punishments for natural persons is not very much and mostly about the dynamics of a particular sentence and/or effectiveness. Research problem is the lack of information on enforcement of penalties for legal persons for the criminal offences and the status of execution of a sentence for natural persons is disclosed only looking at the system deficiencies. The object of study is the state and dynamics of execution of sentences in Lithuania in 2004-2010 and objective study is to explore the status and dynamics of execution of sentences of natural and legal persons in Lithuania the period mentioned. The main tasks is to identify the main types of penalties applicable in Lithuania and to compare them in an international context, to study dynamics of the penalties carried our legal and natural penalties of Lithuania in 2004-2010, to reveal status of enforcement of sentences – to identify the main problems related to the execution of sentences in Lithuania, to analyze the views about status of experts on the penalties applicable to natural and legal persons and position of the public on execution matters in Lithuania.

During the investigation Lithuanian penal system compared with sentences imposed for offences in other countries and it was concluded that there is no identical system of penalties, but they are quite a lot of similarities. Due to the lack of scientific literature and law practice in execution of sentences of legal persons reviewed the number of convicted legal persons in 2004-2010. The examination of dynamics of the execution of a sentence for natural persons drew attention to the repressive effects of punishment – a restriction of property rights, personal rights or limitation of freedom. It is also reviewed the status of execution of sentences and identified the main problems faced by the punishment – the main barriers that hinder to achieve goals of the punishment properly is a long period of imprisonment, discontinued prisoners social relationships with family and friends, lost the skills of a job or qualifications, overcrowded correctional institutions, unsuccessful resocialization, failure to integrate into society after sentence. Also summarized the results of a survey of public and

scientists – survey were conducted to explore views on status of execution of sentences to identify possible solutions to existing problems. Although the questions were identical in its essence to members of the public and scientists, not all of the answers of scientists and members of public were the same. It is interesting that there were question to which the opinions of the scientists themselves were different.

Master's work consists of an introduction, three chapters, five subchapters, two sections, conclusions and recommendations. There are 27 pictures and 3 annexes in the paper. Work volume is 89 pages.

PRIEDAI

Apklaustos anketos gyventojams pavyzdys

Bausmių, skirtų nusikalstamas veikas padariusiems asmenims, vykdymo būklė ir probleminiai aspektai

Anketa

Aš, Viktorija Biliutė, Mykolo Romerio universiteto magistrantė, šiuo metu atlieku tyrimą, kurio tikslas – atskleisti visuomenės nuomonę apie bausmių, skirtų nusikalstamas veikas padariusiems asmenims, vykdymo būklę ir probleminius aspektus. Noriu Jūsų paprašyti skirti truputėlį brangaus laiko ir išreikšti savo nuomonę anketoje pateiktais klausimais. Jūsų asmeninė nuomonė yra labai svarbi. Tyrimas yra anonimiškas ir jo duomenys bus panaudoti tik apibendrinta forma autorės magistro baigiamajame darbe „Bausmių vykdymo būklė ir dinamika Lietuvoje“. Dėkoju už Jūsų sutikimą dalyvauti apklausoje.

1. Ar sutinkate su teiginiu, jog baudos, kaip bausmės, represinis poveikis nuteistajam yra minimalus, tačiau šia bausme įmanoma užkirsti kelią tolimesniems teisės aktų pažeidimams?

- a) visiškai sutinku
- b) sutinku
- c) nesutinku
- d) visiškai nesutinku
- e) neturiu nuomonės

Jūsų komentarai: _____

2. Ar sutinkate su teiginiu, jog areštas, kaip bausmė, kurios esmė – trumpalaikis laisvės atėmimas – yra šoko terapija kaltininkui, tikintis, kad tai paveiks jį ir atims norą ateityje kartoti nusikalstamą veiką?

- a) visiškai sutinku
- b) sutinku
- c) nesutinku
- d) visiškai nesutinku
- e) neturiu nuomonės

Jūsų komentarai: _____

3. Ar sutinkate su teiginiu, jog Lietuvoje pernelyg retai Lietuvos Respublikos Prezidentas naudoja malonę, o Seimas – amnestiją nuteistųjų atžvilgiu? Juk šitaip ne tik būtų sumažinamas nuteistųjų skaičius pataisos įstaigose, bet ir nuteistiesiems suteikta reali galimybė savo gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis.

- a) visiškai sutinku
- b) sutinku
- c) nesutinku
- d) visiškai nesutinku
- e) neturiu nuomonės

Jūsų komentarai: _____

4. Laisvės atėmimo bausme nuteisti asmenys bausmės atlikimo metu gyvena antisocialiomis sąlygomis – pataisos įstaigos perpildytos, nehigieniškos, jiems stinga privatumo, dėl ko didėja

įtampa ir tarp bausmę atliekančių asmenų, ir pataisos įstaigos personalo atžvilgiu, kyla grėsmė smurto protrūkiams, gali atsirasti sveikatos būklei kenksmingi padariniai. Dėl šių priežasčių nuteistųjų resocializacija yra nesėkminga. Ar sutinkate su teiginiu, jog reikia pagerinti bausmės atlikimo sąlygas ir spręsti šias problemas?

a) visiškai sutinku	Jūsų komentarai: _____
b) sutinku	_____
c) nesutinku	_____
d) visiškai nesutinku	_____
e) neturiu nuomonės	_____

5. Ar sutinkate su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems privalu sudaryti realias sąlygas įsidarbinti, suteikti tam tikrą išsilavinimą ar užtikrinti galimybę įgyti tam tikrą kvalifikaciją?

a) visiškai sutinku	Jūsų komentarai: _____
b) sutinku	_____
c) nesutinku	_____
d) visiškai nesutinku	_____
e) neturiu nuomonės	_____

6. Ar sutinkate su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems, atsižvelgiant į jų elgesį, reikia suteikti atostogas nuo bausmės atlikimo, per kurias būtų galimybė parvykti į gyvenamąją vietą?

a) visiškai sutinku	Jūsų komentarai: _____
b) sutinku	_____
c) nesutinku	_____
d) visiškai nesutinku	_____
e) neturiu nuomonės	_____

7. Ar sutinkate su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems, siekiant nenutraukti jų socialinių ryšių su artimaisiais, reikia leisti bendrauti mobiliaisiais telefonais, elektroniniu paštu, socialiniais tinklais (tokiais kaip „Facebook“, „Skype“ ir kt.)?

a) visiškai sutinku	Jūsų komentarai: _____
b) sutinku	_____
c) nesutinku	_____
d) visiškai nesutinku	_____
e) neturiu nuomonės	_____

8. Ar sutinkate su teiginiu, jog didžiuose Lietuvos miestuose reikia įsteigti įstaigas, su kuriomis būtų pradeda bendradarbiauti nuteistųjų resocializacijos pataisos įstaigoje metu, ir kurios rūpintųsi iš laisvės atėmimo vietos išėjusiais bausmę atlikusiais nuteistaisiais tol, kol jie palaipsniui integruosis į visuomenę ir taps savarankiški? Dabar tokios rūšies įstaigos yra tik Vilniuje, o nuteistieji į pataisos įstaigas atkeliauja iš visos Lietuvos.

a) visiškai sutinku	Jūsų komentarai: _____
b) sutinku	_____
c) nesutinku	_____
d) visiškai nesutinku	_____
e) neturiu nuomonės	_____

9. Koks Jūsų išsilavinimas?

- a) vidurinis
- b) aukštesnysis
- c) aukštasis neuniversitetinis
- d) aukštasis universitetinis

10. Koks Jūsų amžius?

- a) 18-30 metų
- b) 30-45 metų
- c) 45-60 metų
- d) 60 metų ir daugiau

Apklauso rezultatai, sugrupuoti pagal išsilavinimą ir amžių

		1. Ar sutinkate su teiginiu, jog baudos, kaip bausmės, represinis poveikis nuteistajam yra minimalus, tačiau šia bausme įmanoma užkirsti kelią tolimesniems teisės aktų pažeidimams?						Iš viso
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones	Kitas variantas	
Išsilavinimas	a) vidurinis	0	5	2	0	0	0	7
	b) aukštesnysis	1	6	0	0	1	0	8
	c) aukštasis neuniversitetinis	0	4	4	0	0	2	10
	d) aukštasis universitetinis	6	66	17	2	0	2	93
Iš viso		7	81	23	2	1	4	118

		2. Ar sutinkate su teiginiu, jog areštas, kaip bausmė, kurios esmė - trumpalaikis laisvės atėmimas - yra šoko terapija kaltininkui, tikintis, kad tai paveiks jį ir atims norą ateityje kartoti nusikalstamą veiką?						Iš viso
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones	Kitas variantas	
Išsilavinimas	a) vidurinis	1	3	3	0	0	0	7
	b) aukštesnysis	0	5	2	1	0	0	8
	c) aukštasis neuniversitetinis	1	5	2	1	0	1	10
	d) aukštasis universitetinis	14	45	23	4	1	6	93
Iš viso		16	58	30	6	1	7	118

		3. Ar sutinkate su teiginiu, jog Lietuvoje pernelyg retai Lietuvos Respublikos Prezidentas naudoja malonę, o Seimas - amnestiją nuteistųjų atžvilgiu? Juk šitaip ne tik būtų sumažinamas nuteistųjų skaičius pataisos įstaigose, bet ir nuteistiesiems suteikta reali galimybė savo gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais bei priemonėmis.						Iš viso
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones	Kitas variantas	
Išsilavinimas	a) vidurinis	0	2	2	2	1	0	7
	b) aukštesnysis	1	5	2	0	0	0	8
	c) aukštasis neuniversitetinis	0	3	5	1	1	0	10
	d) aukštasis universitetinis	4	20	44	14	7	4	93
Iš viso		5	30	53	17	9	4	118

		4. Laisvės atėmimo bausmė nuteisti asmenys bausmės atlikimo metu gyvena antisocialiomis sąlygomis - pataisos įstaigos perpildytos, nehygieniškos, jiems stinga privatumo, dėl ko didėja įtampa ir tarp bausmę atliekančių asmenų, ir pataisos įstaigos personalo atžvilgiu, kyla grėsmė smurto protrūkiams, gali atsirasti sveikatos būklei kenksmingi padariniai. Dėl šių priežasčių nuteistųjų resocializacija yra nesėkminga. Ar sutinkate su teiginiu, jog reikia pagerinti bausmės atlikimo sąlygas ir spręsti šias problemas?						Iš viso
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones	Kitas variantas	
Išsilavinimas	a) vidurinis	1	2	0	3	1	0	7
	b) aukštesnysis	2	2	1	1	2	0	8
	c) aukštasis neuniversitetinis	1	2	5	1	0	1	10
	d) aukštasis universitetinis	5	37	31	13	3	4	93
Iš viso		9	43	37	18	6	5	118

		5. Ar sutinkate su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems privalu sudaryti realias sąlygas įsidarbinti, suteikti tam tikrą išsilavinimą ar užtikrinti galimybę įgyti tam tikrą kvalifikaciją?						Iš viso
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones	Kitas variantas	
Išsilavinimas	a) vidurinis	1	6	0	0	0	0	7
	b) aukštesnysis	2	4	2	0	0	0	8
	c) aukštasis neuniversitetinis	3	6	0	0	1	0	10
	d) aukštasis universitetinis	17	55	8	4	5	4	93
Iš viso		23	71	10	4	6	4	118

		6. Ar sutinkate su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems, atsižvelgiant į jų elgesį, reikia suteikti atostogas nuo bausmės atlikimo, per kurias būtų galimybė parvykti į gyvenamąją vietą?						Iš viso
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones	Kitas variantas	
Išsilavinimas	a) vidurinis	0	1	2	4	0	0	7
	b) aukštesnysis	0	2	6	0	0	0	8
	c) aukštasis neuniversitetinis	0	2	4	3	0	1	10
	d) aukštasis universitetinis	3	19	32	32	2	5	93
Iš viso		3	24	44	39	2	6	118

		7. Ar sutinkate su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems, siekiant nenutraukti jų socialinių ryšių su artimaisiais, reikia leisti bendrauti mobiliaisiais telefonais, elektroniniu paštu, socialiniais tinklais (tokiais kaip „Facebook“, „Skype“ ir kt.)?					Iš viso	
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones		Kitas variantas
Išsilavinimas	a) vidurinis	0	2	3	2	0	0	7
	b) aukštesnysis	0	4	3	1	0	0	8
	c) aukštasis neuniversitetinis	0	1	5	3	0	1	10
	d) aukštasis universitetinis	1	7	35	38	6	6	93
Iš viso		1	14	46	44	6	7	118

		8. Ar sutinkate su teiginiu, jog didžiuosiuose Lietuvos miestuose reikia įsteigti įstaigas, su kuriomis būtų pradama bendradarbiauti nuteistųjų resocializacijos pataisos įstaigoje metu, ir kurios rūpintųsi iš laisvės atėmimo vietos išėjusiais bausmę atlikusiais nuteistaisiais tol, kol jie palaipsniui integruosis į visuomenę ir taps savarankiški? Dabar tokios rūšies įstaigos yra tik Vilniuje, o nuteistieji į pataisos įstaigas atkeliauja iš visos Lietuvos.					Iš viso	
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones		Kitas variantas
Išsilavinimas	a) vidurinis	1	6	0	0	0	0	7
	b) aukštesnysis	1	6	1	0	0	0	8
	c) aukštasis neuniversitetinis	2	8	0	0	0	0	10
	d) aukštasis universitetinis	21	56	5	3	7	1	93
Iš viso		25	76	6	3	7	1	118

		1. Ar sutinkate su teiginiu, jog baudos, kaip bausmės, represinis poveikis nuteistajam yra minimalus, tačiau šia bausme įmanoma užkirsti kelią tolimesniems teisės aktų pažeidimams?					Iš viso	
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones		Kitas variantas
Amžius	a) 18 - 30 metų	3	41	14	1	0	3	62
	b) 30 - 45 metų	2	27	6	0	1	1	37
	c) 45 - 60 metų	2	12	3	1	0	0	18
	d) 60 metų ir daugiau	0	1	0	0	0	0	1
Iš viso		7	81	23	2	1	4	118

		2. Ar sutinkate su teiginiu, jog areštas, kaip bausmė, kurios esmė - trumpalaikis laisvės atėmimas - yra šoko terapija kaltininkui, tikintis, kad tai paveiks jį ir atims norą ateityje kartoti nusikalstamą veiką?						
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones	Kitas variantas	Iš viso
Amžius	a) 18 - 30 metų	10	30	15	2	1	4	62
	b) 30 - 45 metų	4	21	7	3	0	2	37
	c) 45 - 60 metų	2	7	8	1	0	0	18
	d) 60 metų ir daugiau	0	0	0	0	0	1	1
Iš viso		16	58	30	6	1	7	118

		3. Ar sutinkate su teiginiu, jog Lietuvoje pernelyg retai Lietuvos Respublikos Prezidentas naudoja malonę, o Seimas - amnestiją nuteistųjų atžvilgiu? Juk šitaip ne tik būtų sumažinamas nuteistųjų skaičius pataisos įstaigose, bet ir nuteistiesiems suteikta reali galimybė savo gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais bei priemonėmis.						
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones	Kitas variantas	Iš viso
Amžius	a) 18 - 30 metų	5	12	23	13	6	3	62
	b) 30 - 45 metų	0	8	24	3	2	0	37
	c) 45 - 60 metų	0	10	5	1	1	1	18
	d) 60 metų ir daugiau	0	0	1	0	0	0	1
Iš viso		5	30	53	17	9	4	118

		4. Laisvės atėmimo bausme nuteisti asmenys bausmės atlikimo metu gyvena antisocialiomis sąlygomis - pataisos įstaigos perpildytos, nehygieniškos, jiems stinga privatumo, dėl ko didėja įtampa ir tarp bausmę atliekančių asmenų, ir pataisos įstaigos personalo atžvilgiu, kyla grėsmė smurto protrūkiams, gali atsirasti sveikatos būklei kenksmingi padariniai. Dėl šių priežasčių nuteistųjų resocializacija yra nesėkminga. Ar sutinkate su teiginiu, jog reikia pagerinti bausmės atlikimo sąlygas ir spręsti šias problemas?						
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones	Kitas variantas	Iš viso
Amžius	a) 18 - 30 metų	5	26	14	11	2	4	62
	b) 30 - 45 metų	2	13	13	5	3	1	37
	c) 45 - 60 metų	2	3	10	2	1	0	18
	d) 60 metų ir daugiau	0	1	0	0	0	0	1
Iš viso		9	43	37	18	6	5	118

		5. Ar sutinkate su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems privalu sudaryti realias sąlygas įsidarbinti, suteikti tam tikrą išsilavinimą ar užtikrinti galimybę įgyti tam tikrą kvalifikaciją?						Iš viso
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones	Kitas variantas	
Amžius	a) 18 - 30 metų	13	40	2	1	3	3	62
	b) 30 - 45 metų	5	21	7	1	2	1	37
	c) 45 - 60 metų	4	10	1	2	1	0	18
	d) 60 metų ir daugiau	1	0	0	0	0	0	1
Iš viso		23	71	10	4	6	4	118

		6. Ar sutinkate su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems, atsižvelgiant į jų elgesį, reikia suteikti atostogas nuo bausmės atlikimo, per kurias būtų galimybė parvykti į gyvenamąją vietą?						Iš viso
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones	Kitas variantas	
Amžius	a) 18 - 30 metų	1	12	17	29	0	3	62
	b) 30 - 45 metų	1	6	18	8	2	2	37
	c) 45 - 60 metų	1	5	9	2	0	1	18
	d) 60 metų ir daugiau	0	1	0	0	0	0	1
Iš viso		3	24	44	39	2	6	118

		7. Ar sutinkate su teiginiu, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems, siekiant nenutraukti jų socialinių ryšių su artimaisiais, reikia leisti bendrauti mobiliaisiais telefonais, elektroniniu paštu, socialiniais tinklais (tokiais kaip „Facebook“, „Skype“ ir kt.)?						Iš viso
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones	Kitas variantas	
Amžius	a) 18 - 30 metų	1	6	21	26	4	4	62
	b) 30 - 45 metų	0	3	18	12	2	2	37
	c) 45 - 60 metų	0	4	7	6	0	1	18
	d) 60 metų ir daugiau	0	1	0	0	0	0	1
Iš viso		1	14	46	44	6	7	118

		8. Ar sutinkate su teiginiu, jog didžiuosiuose Lietuvos miestuose reikia įsteigti įstaigas, su kuriomis būtų pradama bendradarbiauti nuteistųjų resocializacijos pataisos įstaigoje metu, ir kurios rūpintųsi iš laisvės atėmimo vietos išėjusiais bausmę atlikusiais nuteistaisiais tol, kol jie palaipsniui integruosis į visuomenę ir taps savarankiški? Dabar tokios rūšies įstaigos yra tik Vilniuje, o nuteistieji į pataisos įstaigas atkeliauja iš visos Lietuvos.						
		a) visiškai sutinku	b) sutinku	c) nesutinku	d) visiškai nesutinku	e) neturiu nuomones	Kitas variantas	Iš viso
Amžius	a) 18 - 30 metų	12	42	2	1	4	1	62
	b) 30 - 45 metų	7	22	4	1	3	0	37
	c) 45 - 60 metų	6	11	0	1	0	0	18
	d) 60 metų ir daugiau	0	1	0	0	0	0	1
	Iš viso	25	76	6	3	7	1	118

Mokslininkų apklausos rezultatai

Nr. 1.

1. Baudos, kaip bausmės, represinis poveikis nuteistajam yra minimalus. Kaip manote, ar šia bausme įmanoma užkirsti kelią tolimesniems teisės aktų pažeidimams?

Manau, kad bauda yra pakankamai efektyvi bausmė, ypač turtinių, pareiginių ir kitų nesmurtinių nusikaltimų atvejais. Be to, ją efektyviai galima taikyti ir smurtinių nusikaltimų atvejais. Ši bausmė neefektyvi tik tais atvejais, kai nuteistasis neturi turto ar pajamų.

2. Areštas bausmės esmė – trumpalaikis laisvės atėmimas. Ar, Jūsų nuomone, realu tikėtis, jog ši šoko terapija paveiks kaltininką ir atims norą ateityje kartoti nusikalstamą veiką?

Manau, kad taip, nes trumpalaikis laisvės atėmimas turi akivaizdų poveikį – nuteistasis pajunta, ką reiškia laisvės atėmimas. Tuo pačiu, trumpalaikis laisvės atėmimas neturi desocializuojančio poveikio, nuteistasis ilgam neatitraukiamas nuo darbo, šeimos ir pan..

3. Kaip Jūs manote, ar siekiant didinti laisvės apribojimo bausmės efektyvumą, tikslinga į bausmės vykdymo procesą įtraukti nevyriausybinės organizacijas ar savanorius?

Taip, ypatingai vykdant teismo įpareigojimus.

4. Ar Lietuvoje ne pernelyg retai Lietuvos Respublikos Prezidentas naudoja malonę, o Seimas – amnestiją nuteistųjų atžvilgiu? Juk šitaip ne tik būtų sumažinamas nuteistųjų skaičius pataisos įstaigose, bet ir nuteistiesiems suteikta reali galimybė savo gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis.

Manyčiau, kad šie institutai turi teigiamą reikšmę, nes Lietuvoje skiriamos laisvės atėmimo bausmės yra pakankamai didelės ir yra mažintinos. Amnestija ir malonė – pakankamai efektyvūs būdai tai padaryti.

5. Laisvės atėmimo bausme nuteisti asmenys bausmės atlikimo metu gyvena antisocialiomis sąlygomis – pataisos įstaigos perpildytos, nehygieniškos, jiems stinga privatumo, dėl ko didėja įtampa ir tarp bausmę atliekančių asmenų, ir pataisos įstaigos personalo atžvilgiu, kyla grėsmė smurto protrūkiams, gali atsirasti sveikatos būklei kenksmingi padariniai. Dėl šių priežasčių nuteistųjų resocializacija yra nesėkminga. Kaip manote, ar reikia pagerinti bausmės atlikimo sąlygas ir spręsti šias problemas?

Tai daryti yra būtina. Kitas klausimas kaip tai padaryti nesant valstybėje pakankamai resursų. Mano manymu, vienas iš būdų yra privačių laisvės atėmimo įstaigų galimybių panaudojimas.

6. Koks Jūsų požiūris į tai, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems privalu sudaryti realias sąlygas įsidarbinti, suteikti tam tikrą išsilavinimą ar užtikrinti galimybę įgyti tam tikrą kvalifikaciją?

Tai yra būtina nuteistųjų resocializacijai. Vėlgi kyla klausimas, kaip tai padaryti neturint pakankamai resursų. Mano manymu, valstybė turėtų skatinti nuteistųjų darbą suteikdama didesnes mokesčių lengvatas arba net dotuodama nuteistųjų darbą. Antrasis variantas – privačios laisvės atėmimo įstaigos, kurios efektyviau organizuotų nuteistųjų darbą.

7. Ar pritartumėte, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems, atsižvelgiant į jų elgesį, reikia suteikti atostogas nuo bausmės atlikimo, per kurias būtų galimybė parvykti į gyvenamąją vietą?

Kodėl gi ne, tačiau nuteistojo asmenybė turi būti kiekvienu atveju rimtai įvertinta idant neprovokuoti nuteistojo padaryti kitą nusikaltimą.

8. Kaip Jūs manote, ar atliekantiems bausmę nutiestiesiems, siekiant nenutraukti jų socialinių ryšių su artimaisiais, reikia leisti bendrauti mobiliaisiais telefonais, elektroniniu paštu, socialiniais tinklais (tokiais kaip „Facebook“, „Skype“ ir kt.)?

Taip, tačiau tam reikia turėti saugiklius, kad šios priemonės nebūtų panaudotos naujų nusikaltimų padarymui. Pavyzdžiui, cenzūravimas, kuris taip pat reikalauja resursų.

9. Ar tikslinga ir praktiška būtų didžiuose Lietuvos miestuose įsteigti įstaigas, su kuriomis būtų pradedama bendradarbiauti nuteistųjų resocializacijos pataisos įstaigoje metu, ir kurios rūpintųsi iš laisvės atėmimo vietos išėjusiais bausmę atlikusiais nuteistaisiais tol, kol jie palaipsniui integruosis į visuomenę ir taps savarankiški? Dabar tokios rūšies įstaigos yra tik Vilniuje, o nuteistieji į pataisos įstaigas atkeliauja iš visos Lietuvos.

Nesupratau klausimo. Juk yra pataisos inspekcijos kiekviename rajone, kurios vykdo šias funkcijas. Apie kitas įstaigas neteko girdėti.

10. Koks Jūsų išsilavinimas?

Socialinių mokslų srities, teisės krypties daktaras

11. Kiek metų Jūs dirbate kriminologijos srityje?

18 metų teisėsaugos institucijose, 9 metus MRU kriminologijos srityje.

1. Baudos, kaip bausmės, represinis poveikis nuteistajam yra minimalus. Kaip manote, ar šia bausme įmanoma užkirsti kelią tolimesniems teisės aktų pažeidimams?

Visų pirma, nėra aišku, ar tikrai tas baudos poveikis minimalus? Čia jau reiktų specialių tyrimų. Bauda – tai bausmės rūšis, kuri dažniau skiriama už nesunkius ar apysunkius nusikaltimus, todėl mano nuomone ši priemonė tikslinga, o ypač nusikaltimų, kuriais siekiama turtinės naudos, atžvilgiu. Kalbant apie baudos prevencinį poveikį, tai yra, kelio užkirtimą tolimesniems teisės aktų pažeidimams, tai reiktų kelti klausimą, ar iš vis galime kalbėti, apie bausmės prevencinį poveikį? Prevencijos teorija kalba apie veikimą į nusikaltimo priežastis arba į galimybių padaryti nusikalstamą veiką mažinimą. Bausmės (tiek baudos, tiek laisvės atėmimo, tiek kitų) prevencinis neveiksmingumas jau įrodytas daugelio tyrimų. Mano nuomone nereiktų kalbėti apie baudos ir kitų bausmių prevencinį poveikį, nes tai dažnai tikslas, kuris yra daugiau numanomas (t.y. paliekant tikimybę, kad jis gali būti pasiektas), tačiau daugeliu atveju nėra realiai pasiekiamas. Mano nuomone reiktų kalbėti apie bausmės, kaip restitucinės priemonės efektyvumą, tai yra, kiek ji padeda sugrįžti į padėtį prieš nusikaltimo padarymą, kiek ji padeda atlyginti žalą nukentėjusiajam ir valstybei. Baudą traktuočiau kaip bausmę, kuri padeda atlyginti žalą valstybei, taip pat kuri realiai finansiškai nubaudžia nusikalstamą veiką padariusį asmenį.

2. Areštas bausmės esmė – trumpalaikis laisvės atėmimas. Ar, Jūsų nuomone, realu tikėtis, jog ši šoko terapija paveiks kaltininką ir atims norą ateityje kartoti nusikalstamą veiką?

Gal tam tikrais atvejais ir gali, kai asmuo padaręs pirmą kartą nusikalstamą veiką, ir kai tai daugiau atsitiktinis nusikaltimas, bet tokiu atveju, manau, kad visas baudžiamasis procesas ir teistumas tam asmeniui bus pakankama šoko terapija, juk dėl teistumo paprastai prarandamas darbas, iškyla grėsmė šeimos santykiams ir pan. Manau, kad ir taip tokiems žmonėms baudžiamasis procesas padaro pakankamą žalą, net jeigu galų gale ir nebus skiriama bausmė. Taigi dar papildomas skyrimas arešto tokiam žmogui, gali jam dar labiau psichologiškai ir socialiai pakenkti. O žmogui, kurio nusikaltimų darymą lemia visai kitos priežastys, kuris daro juos nuolat, tai abejoju, ar arešto, ir, kaip aukščiau minėjau, bet kokia kita bausmė gali padėti.

3. Kaip Jūs manote, ar siekiant didinti laisvės apribojimo bausmės efektyvumą, tikslinga į bausmės vykdymo procesą įtraukti nevyriausybinės organizacijas ar savanorius?

Manau būtina įtraukti, ir ne tiek įtraukti, nes jos pačios dažnai aktyviai veikia, kiek sudaryti sąlygas jų veiklai ir pagalbai nuteistiesiems.

4. Ar Lietuvoje ne pernelyg retai Lietuvos Respublikos Prezidentas naudoja malonę, o Seimas – amnestiją nuteistųjų atžvilgiu? Juk šitaip ne tik būtų sumažinamas nuteistųjų skaičius pataisos įstaigose, bet ir nuteistiesiems suteikta reali galimybė savo gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis.

Šituo klausimu nesidomėjau, todėl negaliu Jums konkrečiai atsakyti. Manau, kad visų pirma, visgi turėtų būti sukurta veiksminga pagalbos sistema, grįžusiems iš įkalinimo įstaigų. Nes pritaikius amnestiją, gerai, grįžta į laisvę, bet ką jie toj laisvėj daro, jeigu nesulaukia pagalbos, jeigu negauna darbo, jeigu kamuoja priklausomybės problemos, dažnai belieka tas pats kelias – daryti nusikalstamas veiks ir grįžti į įkalinimo įstaigas. Ir šiaip aš siūlyčiau labiau vadybinį požiūrį – t.y. dažniau taikyt lygtinį atleidimą tokiems asmenims, kurie ekspertų vertinimu yra geriau pasiruošę integruotis į visuomenę.

5. Laisvės atėmimo bausme nuteisti asmenys bausmės atlikimo metu gyvena antisocialiomis sąlygomis – pataisos įstaigos perpildytos, nehigieniškos, jiems stinga privatumo, dėl ko didėja

įtampa ir tarp bausmę atliekančių asmenų, ir pataisos įstaigos personalo atžvilgiu, kyla grėsmė smurto protrūkiams, gali atsirasti sveikatos būklei kenksmingi padariniai. Dėl šių priežasčių nuteistųjų resocializacija yra nesėkminga. Kaip manote, ar reikia pagerinti bausmės atlikimo sąlygas ir spręsti šias problemas?

Būtinai reikia, nes Lietuva atitinka tik pusę tarptautinių teisės aktų reikalavimų dėl kalinių sąlygų ir jų teisių užtikrinimų.

6. Koks Jūsų požiūris į tai, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems privalu sudaryti realias sąlygas įsidarbinti, suteikti tam tikrą išsilavinimą ar užtikrinti galimybę įgyti tam tikrą kvalifikaciją?

Teigiamas, darbas gali padėti žmogui integruotis, bet, aišku, čia svarbus paties žmogaus noras ir motyvacija.

7. Ar pritartumėte, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems, atsižvelgiant į jų elgesį, reikia suteikti atostogas nuo bausmės atlikimo, per kurias būtų galimybė parvykti į gyvenamąją vietą?

Pritarčiau, nes kalinimas neturėtų visiškai atskirti žmogaus nuo visuomenės, nuo jo artimųjų.

8. Kaip Jūs manote, ar atliekantiems bausmę nutiestiesiems, siekiant nenutraukti jų socialinių ryšių su artimaisiais, reikia leisti bendrauti mobiliaisiais telefonais, elektroniniu paštu, socialiniais tinklais (tokiais kaip „Facebook“, „Skype“ ir kt.)?

Nežinau, ar su mobiliaisiais būtų labai gerai, bet kompiuteriais, pavyzdžiui kompiuterių klasėse, jeigu tai būtų kontroliuojama, tai manau tikrai galima būtų leisti. Visgi turėtų būti ir tam tikras jų bendravimo per komunikacijos priemones monitoringas, siekiant užkirsti kelią tam tikriems piktnaudžiavimams, nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje darymui ir pan.

9. Ar tikslinga ir praktiška būtų didžiuose Lietuvos miestuose įsteigti įstaigas, su kuriomis būtų pradama bendradarbiauti nuteistųjų resocializacijos pataisos įstaigoje metu, ir kurios rūpintųsi iš laisvės atėmimo vietos išėjusiais bausmę atlikusiais nuteistaisiais tol, kol jie palaipsniui integruosis į visuomenę ir taps savarankiški? Dabar tokios rūšies įstaigos yra tik Vilniuje, o nuteistieji į pataisos įstaigas atkeliauja iš visos Lietuvos.

Būtų tikslinga, ir ne tik didžiuosiuose miestuose. Kiek žinau Vilniuje tai vyksta NVO iniciatyva. Nemanau, kad būtina kiekvienu atveju steigti specialią įstaigą, galima visų pirma pasinaudoti esamų organizacijų ir institucijų tame mieste potencialu.

10. Koks Jūsų išsilavinimas?

Teisės magistras, doktorantas

11. Kiek metų Jūs dirbate kriminologijos srityje?

6 metai

Nr. 3.

1. Baudos, kaip bausmės, represinis poveikis nuteistajam yra minimalus. Kaip manote, ar šia bausme įmanoma užkirsti kelią tolimesniems teisės aktų pažeidimams?

Taip

2. Areštas bausmės esmė – trumpalaikis laisvės atėmimas. Ar, Jūsų nuomone, realu tikėtis, jog ši šoko terapija paveiks kaltininką ir atims norą ateityje kartoti nusikalstamą veiką?

Taip

3. Kaip Jūs manote, ar siekiant didinti laisvės apribojimo bausmės efektyvumą, tikslinga į bausmės vykdymo procesą įtraukti nevyriausybinės organizacijos ar savanorius?

Taip

4. Ar Lietuvoje ne pernelyg retai Lietuvos Respublikos Prezidentas naudoja malonę, o Seimas – amnestiją nuteistųjų atžvilgiu? Juk šitaip ne tik būtų sumažinamas nuteistųjų skaičius pataisos įstaigose, bet ir nuteistiesiems suteikta reali galimybė savo gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis.

Per retai

5. Laisvės atėmimo bausme nuteisti asmenys bausmės atlikimo metu gyvena antisocialiomis sąlygomis – pataisos įstaigos perpildytos, nehygieniškos, jiems stinga privatumo, dėl ko didėja įtampa ir tarp bausmę atliekančių asmenų, ir pataisos įstaigos personalo atžvilgiu, kyla grėsmė smurto protrūkiams, gali atsirasti sveikatos būklei kenksmingi padariniai. Dėl šių priežasčių nuteistųjų resocializacija yra nesėkminga. Kaip manote, ar reikia pagerinti bausmės atlikimo sąlygas ir spręsti šias problemas?

Taip

6. Koks Jūsų požiūris į tai, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems privalu sudaryti realias sąlygas įsidarbinti, suteikti tam tikrą išsilavinimą ar užtikrinti galimybę įgyti tam tikrą kvalifikaciją?

Taip

7. Ar pritartumėte, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems, atsižvelgiant į jų elgesį, reikia suteikti atostogas nuo bausmės atlikimo, per kurias būtų galimybė parvykti į gyvenamąją vietą?

Taip

8. Kaip Jūs manote, ar atliekantiems bausmę nutiestiesiems, siekiant nenutraukti jų socialinių ryšių su artimaisiais, reikia leisti bendrauti mobiliaisiais telefonais, elektroniniu paštu, socialiniais tinklais (tokiais kaip „Facebook“, „Skype“ ir kt.)?

Tik nustačius tam tikras sąlygas, eliminuojančias galimybę šiais ryšiais pasinaudoti nusikalstamais tikslais

9. Ar tikslinga ir praktiška būtų didžiuose Lietuvos miestuose įsteigti įstaigas, su kuriomis būtų pradama bendradarbiauti nuteistųjų resocializacijos pataisos įstaigoje metu, ir kurios rūpintųsi iš laisvės atėmimo vietos išėjusiais bausmę atlikusiais nuteistaisiais tol, kol jie palaipsniui integruosis į visuomenę ir taps savarankiški? Dabar tokios rūšies įstaigos yra tik Vilniuje, o nuteistieji į pataisos įstaigas atkeliauja iš visos Lietuvos.

Taip

10. Koks Jūsų išsilavinimas?

Aukštasis, teisinis

11. Kiek metų Jūs dirbate kriminologijos srityje?

Dirbu kitur

Nr. 4.

1. Baudos, kaip bausmės, represinis poveikis nuteistajam yra minimalus. Kaip manote, ar šia bausme įmanoma užkirsti kelią tolimesniems teisės aktų pažeidimams?

Tai priklauso nuo pažeidimo, nusikaltimo pobūdžio. Manau, baudos efektyvios už ekonominio pobūdžio nusikaltimus, padarytus savanaudiškais tikslais, siekiant pasipelnyti ir pan. Pirmiausia reikia žiūrėti, kokios nusikaltimo priežastys. Jei asmuo užsiima kontrabanda, nes negali išlaikyti šeimos, tai viena, bet jei gviešiasi turto, tai visai kas kita. Dar svarbus baudos dydis, o svarbiausia- jos neišvengiamumas, tik tada galima kalbėti apie jos poveikį.

2. Areštas bausmės esmė – trumpalaikis laisvės atėmimas. Ar, Jūsų nuomone, realu tikėtis, jog ši šoko terapija paveiks kaltininką ir atims norą ateityje kartoti nusikalstamą veiką?

Tai labai priklauso vėlgi nuo to, kokia nusikaltimo priežastis. Jei nepilnametis ar janas žmogus iš kvailumo pavogė automobilį, tokia šoko terapija jam gal ir naudinga (kol dar nesusiformavęs polinkis į nusikaltimus), bet jei narkomanas vagia, nes jam reikia „dozės“ - joks areštas nepadės. Reikia žiūrėti individualiai.

3. Kaip Jūs manote, ar siekiant didinti laisvės apribojimo bausmės efektyvumą, tikslinga į bausmės vykdymo procesą įtraukti nevyriausybinės organizacijas ar savanorius?

Manau, labai naudinga.

4. Ar Lietuvoje ne pernelyg retai Lietuvos Respublikos Prezidentas naudoja malonę, o Seimas – amnestiją nuteistųjų atžvilgiu? Juk šitaip ne tik būtų sumažinamas nuteistųjų skaičius pataisos įstaigose, bet ir nuteistiesiems suteikta reali galimybė savo gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis.

Neturiu informacijos, tad negaliu komentuoti. Bet protinga amnestija ar malonė tikrai gali būti viena iš priemonių mažinti įkalinimo lygį.

5. Laisvės atėmimo bausme nuteisti asmenys bausmės atlikimo metu gyvena antisocialiomis sąlygomis – pataisos įstaigos perpildytos, nehygieniškos, jiems stinga privatumo, dėl ko didėja įtampa ir tarp bausmę atliekančių asmenų, ir pataisos įstaigos personalo atžvilgiu, kyla grėsmė smurto protrūkiams, gali atsirasti sveikatos būklei kenksmingi padariniai. Dėl šių priežasčių nuteistųjų resocializacija yra nesėkminga. Kaip manote, ar reikia pagerinti bausmės atlikimo sąlygas ir spręsti šias problemas?

Žinoma, reikia spręsti šias problemas. Jie žmonės- ne gyvuliai, tad nereikia jų stumti į dar didesnę duobę.

6. Koks Jūsų požiūris į tai, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems privalu sudaryti realias sąlygas įsidarbinti, suteikti tam tikrą išsilavinimą ar užtikrinti galimybę įgyti tam tikrą kvalifikaciją?

Požiūris dvejopas. Pirmiausia, turi būti motyvacija dirbti ir mokytis ar dirbti iš nuteistųjų pusės. Niekas jiems nieko neprivalo duoti (kaip kad ir laisvėje mums niekas nieko neužtikrina: darbo ar išsilavinimo). Tačiau motyvuotiems ir besistengiantiems reikia padėti. Tik kad valstybė kol kas nelabai pajėgi tai užtikrinti.

7. Ar pritartumėte, jog atliekantiems bausmę nutiestiesiems, atsižvelgiant į jų elgesį, reikia suteikti atostogas nuo bausmės atlikimo, per kurias būtų galimybė parvykti į gyvenamąją vietą?

Tai priklauso nuo paskirtos bausmės, režimo ir pan. Galbūt teisininkai geriau pakomentuotų. Bet manau, kad yra ir kitų skatinimo priemonių. O atostogų nemanau, kad reikėtų, nes tam ir yra bausmė, tuo jie ir skiriasi nuo įstatymus paisančių, kad jiems nepriklauso daug privilegijų. Bet čia reikia žiūrėti atskirus nusikaltimus ar paskirtas bausmes, taip bendrai apie visus negalima kalbėti.

8. Kaip Jūs manote, ar atliekantiems bausmę nutiestiesiems, siekiant nenutraukti jų socialinių ryšių su artimaisiais, reikia leisti bendrauti mobiliaisiais telefonais, elektroniniu paštu, socialiniais tinklais (tokiais kaip „Facebook“, „Skype“ ir kt.)?

Toks bendravimas iki šiol draudžiamas, manau, ne be reikalo, tad pritarčiau, kad ir nereikia. Bet sudaryti sąlygas palaikyti ryšius su šeima ar artimaisiais būtina. Tai viena svarbiausių resocializacijos sąlygų. Gal daugiau pasimatymų, daugiau popierinių laiškų ar pan.

9. Ar tikslinga ir praktiška būtų didžiuose Lietuvos miestuose įsteigti įstaigas, su kuriomis būtų pradama bendradarbiauti nuteistųjų resocializacijos pataisos įstaigoje metu, ir kurios rūpintųsi iš laisvės atėmimo vietos išėjusiais bausmę atlikusiais nuteistaisiais tol, kol jie palaipsniui integruosis į visuomenę ir taps savarankiški? Dabar tokios rūšies įstaigos yra tik Vilniuje, o nuteistieji į pataisos įstaigas atkeliauja iš visos Lietuvos.

Tai būtina daryti ! Nes pagrindinės recidyvizmo priežastys būtent ir yra tos, kad išėję į laisvę asmenys daug ko neturi (darbo, namų ir pan.), neturi svarbių socialinių įgūdžių ir pan.

10. Koks Jūsų išsilavinimas?

Socialinių mokslų daktarė

11. Kiek metų Jūs dirbate kriminologijos srityje?

4